

Nr 200.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1954.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);
- 3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.;
- 4) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag);
- 5) lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden; samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås ändringar beträffande åtskilliga detaljspörsmål i rättegångsförfarandet. Den nya rättegångsordningens grundprinciper rubbas ej. Syftet med vissa av de föreslagna ändringarna är närmast att göra det möjligt för domstolarna att med oförändrad personalorganisation avgöra ett större antal mål än för närvarande och därigenom söka nedbringa den besvärande arbetsbalans som uppkommit vid vissa rådhusrätter. Andra förslag sikta till att minska det allmännas kostnader för rättegångsväsendet eller den enskildes utgifter för en process. Jämkningslag föreslås även i fråga

om vissa detaljer, vilka enligt nu vunnit erfarenhet kunna ordnas mer praktiskt än enligt gällande rätt.

Bland de särskilda förslagen må nämnas, att institutet strafföreläggande förordas få ett vidgat tillämpningsområde. Genom strafföreläggande skall sålunda kunna åläggas högst fyrtio dagsböter mot nu tjugu. Strafföreläggande skall vidare kunna användas även om den misstänkte är under aderton år.

Behörigheten för rådhusrätt med en lagfaren ledamot föreslås vidgad på det sättet, att rådhusrätt med denna sammansättning skall äga pröva mål om ansvar även för sådant brott, i vars straffsats ingår utom böter också svårare straff men som i det särskilda fallet ej förskyller dylikt svårare straff. Ensamdomaren blir enligt förslaget tillika behörig att pröva enskilt anspråk i anledning av brottet.

Uppgår i tvistemål tvisteföremålets värde ej till 500 kronor, kan hovrätt under vissa förutsättningar avgöra målet utan huvudförhandling. Gränsen föreslås i stället skola gå vid 1 500 kronor.

Propositionen innehåller vidare bl. a. förslag om ökade möjligheter att upptaga brottmål vid domstol i ort där den misstänkte vistas. Målsägandes rätt att av allmänna medel erhålla ersättning för inställelse föreslås bli vidgad.

Lagändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1954.

Förslag

till

Lag

om ändring i rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, dels att 1 kap. 5 och 11 §§, 6 kap. 1 §, 17 kap. 5 och 9 §§, 19 kap. 1 och 7 §§, 20 kap. 15 §, 30 kap. 6, 7 och 12 §§, 36 kap. 5 §, 48 kap. 1 och 4 §§, 49 kap. 4 §, 50 kap. 21 och 22 §§, 51 kap. 22 § samt 59 kap. 5 § rättegångsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att 48 kap. 5 § samma balk skall upphöra att gälla.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

1 KAP.

5 §.

I tingslag — — — — — deras antal.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden. Vad nu sagts skall ock gälla för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men sådant straff med hänsyn till vad som anförts vid åtalets väckande icke ifrågakommer för gärningen och ej heller sedermera finnes böra ådömas. Hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare häradsrätten ock domför med tre i nämnden.

Häradshövdingen fördele — — — — — inom nämnden.

11 §.

Rådhusrätt vare — — — — — nu sagts.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvis-

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvis-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 19 kap. 1 § SFS 1948:453 och beträffande 49 kap. 4 § SFS 1947:616.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

temål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. *Lag samma vare i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följä svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.*

temål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. *Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följä svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, vare jämväl vid huvudförhandling och syn å stället rådhusrätt domför med en lagfaren domare. Vad nu sagts skall ock gälla för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men sådant straff med hänsyn till vad som anförts vid åtalets väckande icke ifrågakommer för gärningen och ej heller sedermera böra ådömas.*

6 KAP.

1 §.

Protokoll skall — — — — — mål särskilt.

Över handläggning — — — — — häller protokoll.

Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följä svårare straff än böter, och har den tilltalade erkänt gärningen, må i sådant mål i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen.

Är i mål, som rör allenast ansvar för brott, vid huvudförhandling häradsrätt domför med tre i nämnden och rådhusrätt med en lagfaren domare och har den tilltalade erkänt gärningen, må i sådant mål i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen.

17 KAP.

5 §.

Handläggas i — — — — — den talan.

Äro i mål, vari talan föres om fullgörelse, såväl skyldigheten att fullgöra som fullgörelsens storlek stridiga och finnes med hänsyn till utred-

Äro i mål, vari talan föres om fullgörelse, såväl skyldigheten att fullgöra som fullgörelsens storlek stridiga och finnes med hänsyn till utred-

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

ningen lämpligt, att dessa frågor avgöras var för sig, må på *kärandens* begäran särskild dom givas över skyldigheten att fullgöra.

ningen lämpligt, att dessa frågor avgöras var för sig, må på *parts* begäran särskild dom givas över skyldigheten att fullgöra; *mot kärandens bestridande må sådan dom ej givas med mindre synnerliga skäl äro därtill.*

Då särskild — — — — — laga kraft.

9 §.

Innan dom — — — — — stadgar därom.

Då huvudförhandling — — — — — domens meddelande.

Vad nu — — — — — muntlig förberedelse.

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast *dagen förut* avsändas till parterna och *anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i kansliet.*

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast *samma dag* avsändas till parterna.

Avkunnande av — — — — — av fullföljdshänvisning.

19 KAP.

1 §.

Laga domstol — — — — — sig, behörig.

Är, då — — — — — uppehåller sig.

Åtal för brott må ock upptagas av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om *dena* med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Åtal för brott må ock upptagas av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, *eller rätten i den ort, där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig*, om *rätten* med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

7 §.

Har, sedan stämning delgivits den misstänkte, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, vare domstolen ändock behörig.

Har allmänt — — — — — förordnar annat.

20 KAP.

15 §.

Höres målsäganden i anledning av åklagarens talan och har han icke biträtt åtalet eller eljest fört talan jämte åklagaren, äge han rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne är stadgat.

Höres målsäganden i anledning av åklagarens talan, äge han rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne är stadgat.

30 KAP.

6 §.

Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och har den tilltalade erkänt gärningen, må domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, må ock utfärdas i förenklad form. Närmare bestämmelser därom meddelas av Konungen.

Är i mål, som rör allenast ansvar för brott, vid huvudförhandling häradsrätt domför med tre i nämnden och rådhusrätt med en lagfaren domare och har den tilltalade erkänt gärningen, må domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, må ock utfärdas i förenklad form. Närmare bestämmelser därom meddelas av Konungen.

7 §.

Innan dom — — — — — stadgar därom.

Då huvudförhandling — — — — — domens meddelande.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast *dagen förut* avsändas till parterna och *anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i kansliet.*

Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast *samma dag* avsändas till parterna.

Avkunnande av — — — — — av fullföljdshänvisning.

12 §.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud, biträde eller försvarare eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part, eller angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller bestämt, att förmån av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde eller försvarare utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud, biträde eller försvarare eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott av *allmänna medel till målsägande eller angående* ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part, eller angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller bestämt, att förmån av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde eller försvarare utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild — — — — — den gällande.

36 KAP.

5 §.

Ämbets- eller tjänsteman — — — — — iakttaga tystnad.

Ej heller må advokat, läkare, barnmorska eller deras biträden höras an-

Ej heller må advokat, läkare, *tandläkare*, barnmorska eller deras biträ-

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

gående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

den höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde — — — — — må yppas.

Utan hinder — — — — — två år.

Om tystnadsplikt — — — — — särskilt stadgat.

48 KAP.

1 §.

Skall allmänt åtal äga rum för brott, varå allenast böter kunna följa, dock ej normerade böter, äge åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Ej må strafföreläggande avse dagsböter utöver *tjugu*. Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan påföljd, skall ock den påföljden föreläggas den misstänkte till godkännande. Är fråga om flera brott, må föreläggande ej givas, med mindre det sker gemensamt för alla brotten.

Strafföreläggande må ej användas, om den misstänkte är under aderton år och ej heller om anledning förekommer, att målsägande finnes.

Skall allmänt åtal äga rum för brott, varå allenast böter kunna följa, dock ej normerade böter, äge åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Ej må strafföreläggande avse dagsböter utöver *fyratio*. Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan påföljd, skall ock den påföljden föreläggas den misstänkte till godkännande. Är fråga om flera brott, må föreläggande ej givas, med mindre det sker gemensamt för alla brotten.

Strafföreläggande må ej användas, om anledning förekommer, att målsägande finnes.

4 §.

Godkänner den misstänkte strafföreläggande, som avser böter omedelbart i penningar till högre belopp än *ett hundra kronor*, skall föreläggandet underställas prövning av den rätt, som är behörig att upptaga åtal

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

för brottet. Aklagaren har att ofördröjligen till rätten överlämna föreläggandet jämte utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen, om sådan ägt rum, samt övriga handlingar i ärendet.

Finnes för prövning av föreläggandet den misstänkte eller annan böra höras, äge rätten förordna därom på sätt den finner lämpligt.

Överensstämmer föreläggandet med lag och är det förelagda straffet ej uppenbart för högt eller för lågt, skall rätten fastställa föreläggandet; är straffet uppenbart för högt, må det nedsättas. I annat fall skall föreläggandet undanröjas. Mot rättens beslut må talan ej föras.

5 §.

Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, gälle som dom, vilken vunnit laga kraft.

4 §.

Strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte, gälle som dom, vilken vunnit laga kraft.

49 KAP.

4 §.

Talan mot — — — — — om rätten

1. avvisat ombud — — — — —	eller försvarare;
2. ogillat tredje — — — — —	i rättegången;
3. förelagt part — — — — —	eller besiktning;
4. utlåtits sig angående ådömande — — — — —	vållad kostnad;
5. utlåtits sig angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;	5. utlåtits sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;
6. utlåtits sig i — — — — —	25—28 kap.; eller
7. avslagit begäran — — — — —	part föreslagit.
Särskild talan — — — — —	rätteligen gjorts.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

50 KAP.

21 §.

Hovrätten äge — — — — — är ogrundad.

Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till femhundra kronor, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vid beräkning av värdet må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till ettusenfemhundra kronor, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vid beräkning av värdet må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Mål, vari — — — — — ej erfordras.

För prövning — — — — — ej erforderlig.

22 §.

Då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skola, om det erfordras, parterna erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

Har hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, och finnes ej uppenbart, att parterna redan slutfört sin talan, skall tillfälle därtill lämnas dem.

Utän hinder — — — — — äga rum.

51 KAP.

22 §.

Då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skola, om det erfordras, parterna erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

Har hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, och finnes ej uppenbart, att parterna redan slutfört sin talan, skall tillfälle därtill lämnas dem.

Utän hinder — — — — — äga rum.

59 KAP.

5 §.

Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse

Strafföreläggande, som godkänts av den misstänkte, skall på besvär av

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

ej erfordras, godkänts av den miss- den som föreläggandet avser undan-
tänkte, skall på besvär av den som röjas:

föreläggandet avser undanröjas:

1. om godkännandet — — — — — giltig viljeförklaring;
2. om vid — — — — — ogiltigt; eller
3. om föreläggandet — — — — — med lag.

*Denna lag träder i kraft den 1 juli
1954; dock skall även därefter äldre
lag gälla i fråga om underställning av
strafföreläggande, som godkänts före
lagens ikraftträdande.*

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen
den 30 juni 1948 (nr 472).

Härigenom förordnas, att 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

51 §.

Avvisas ej — — — — — genom beslut.

Vid avgörandet skall häradsrätt städse vara domför med tre i nämnden samt rådhusrätt äga den sammansättning som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling.

Vad i 1 kap. 11 § rättegångsbalken stadgas därom att rådhusrätt vid huvudförhandling i vissa brottmål är domför med en lagfaren domare äger ej tillämpning i mål som avses i denna paragraf.

73 §.

Åtal i militärt brottmål må ock upptagas av rätten i den ort där brottet förövades eller av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill.

Åtal i militärt brottmål må ock upptagas av rätten i den ort där brottet förövades, den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet eller rätten i den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632)
angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 10 juli 1947 angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

3 §.

Vad i denna lag är stadgat om vittne skall även gälla sakkunnig som icke nämnts av rätten samt målsägande som, *utan att vara part*, höres i anledning av åklagarens talan.

Vad i denna lag är stadgat om vittne skall även gälla sakkunnig som icke nämnts av rätten samt målsägande som höres i anledning av åklagarens talan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om
lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag).

Härigenom förordnas, dels att 9 och 34 §§ lagen den 20 december 1946 om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag) skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att 38 § samma lag skall upphöra att gälla.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

9 §.

Anteckning om föreläggande som rätten meddelat part i annat fall än enligt 4 § skall införas i den i 38 § omförmälda boken; underrättelse om föreläggandet skall samtidigt genom rättsens försorg avsändas till parten.

Underrättelse om föreläggande som rätten meddelat part i annat fall än enligt 4 § skall genom rättsens försorg genast avsändas till parten.

34 §.

Talan mot — — — — — i hovrätten.

Har i — — — — — i hovrätten.

Angående klagan — — — — — motsvarande tillämpning.

Ej må — — — — — till rättegång.

Anteckning om meddelande av utslag eller av beslut, mot vilket talan må omedelbart föras, skall införas i den i 38 § omförmälda boken.

38 §.

För anteckning om förelägganden, utslag och beslut i de fall ovan stadgats skall vid allmän underrätt finnas bok, som utan särskild begäran skall vara tillgänglig för allmänheten. Då föreläggande, utslag eller beslut, varom anteckning skall ske, meddelas, skall senast samma dag anteckningen införas i boken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli
1954.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946
(nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

Härigenom förordnas, att 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 om handläggning av domstolsärenden¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

6 §.

Underrätt vare ————— lagfaren domare.

Vid annan ————— ärendet angår

1. adoption, vårdnaden ————— andra fall;

2. förmynderskap eller godmanskap enligt *lagen om förmynderskap*, dock ej fråga om inskrivning eller överflyttning av förmynderskap eller godmanskap eller föreläggande, som avses i 7 kap. 10 §, 8 kap. 11 § eller 9 kap. 3, 4 eller 10 §, eller *entledigande av god man, då uppdraget slutförts eller, i fall som avses i 11 kap. 3 § eller 4 § 1—5, den för vilken gode mannen förordnats begär hans entledigande*;

3. förvaltning enligt lagen om testamente eller lagen om boutredning och arvskifte;

4. nedsättning av ————— till fusion;

5. förvaltning av ————— i sparbank;

6. förordnande eller entledigande av god man eller annan för fullgörande av särskilt uppdrag i andra fall än ovan sagts;

2. förmynderskap eller godmanskap enligt *föräldrabalken*, dock ej *fråga om förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man i annat fall än då ärendet är tvistigt och ej heller fråga om inskrivning eller överflyttning av förmynderskap eller godmanskap eller föreläggande*, som avses i 14 kap. 10 §, 15 kap. 11 § eller 16 kap. 3, 4 eller 10 § *föräldrabalken*;

3. förvaltning enligt lagen om testamente eller lagen om boutredning och arvskifte, *dock ej fråga om avträdande av egendom till förvaltning av boutredningsman eller förordnande av boutredningsman i annat fall än då ärendet är tvistigt*;

6. förordnande eller entledigande av god man eller annan för fullgörande av särskilt uppdrag i andra fall än ovan sagts *och ärendet är tvistigt*;

¹ Senaste lydelse av 6 §, se SFS 1950: 602.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

7. bestämmande av arvode;

8. tillstånd till — — — — — ägofred; eller

9. dödande av förkommen handling.

Skall i — — — — — överförmyndares beslut.

7 §.

Ärenden angående äktenskapsförord, bouppteckning, arvsskatt, testamentsbevakning, åtgärder som avses i 9 kap. lagen om arv och 8 kap. lagen om testamente, avhandlingar om lösöreköp och kallelse å okända borgenärer skola, om ej i arbetsordning eller eljest annat bestämts, i underrätt handläggas av den som har att upptaga inskrivningsärenden.

Ärenden angående äktenskapsförord, bouppteckning, arvsskatt, *kvartalenskapsskatt*, testamentsbevakning, åtgärder som avses i 9 kap. lagen om arv och 8 kap. lagen om testamente, avhandlingar om lösöreköp och kallelse å okända borgenärer skola, om ej i arbetsordning eller eljest annat bestämts, i underrätt handläggas av den som har att upptaga inskrivningsärenden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 15 kap. 4 § giftermålsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

15 KAP.

4 §.

Äktenskapsmål instämnes till rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Har han ej hemvist inom riket, höre målet till rätten i den ort, där mannen och kvinnan senast haft gemensamt hemvist eller, om de ej här haft sådant, där kärandens hemvist är. Skall talan föras mot såväl mannen som kvinnan, vare den rätt behörig, där båda eller endera har sitt hemvist eller, om ingendera här har sådant, där de senast haft gemensamt hemvist. Finnes ej behörig domstol, efter vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådstuvurätt.

Äktenskapsmål instämnes till rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Har han ej hemvist inom riket, höre målet till rätten i den ort, där mannen och kvinnan senast haft gemensamt hemvist eller, om de ej här haft sådant, där kärandens hemvist är. Skall talan föras mot såväl mannen som kvinnan, vare den rätt behörig, där båda eller endera har sitt hemvist eller, om ingendera här har sådant, där de senast haft gemensamt hemvist. Finnes ej behörig domstol, efter vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådstuvurätt. *Har ena maken väckt talan mot andra maken vid behörig domstol, äge denne städse till gemensam handläggning väcka talan i äktenskapsmål mot den förre vid samma domstol.*

Vilja båda ----- dem bägge.

Fråga om ----- är anhängigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden. hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 februari 1954.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, inrikes- och finansdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *vissa ändringar i rättegångsbalken m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 16 maj 1950, nr 224, anhöll riksdagen att en utredning måtte tillsättas för att med beaktande av hittills vunna erfarenheter av den nya processordningens praktiska tillämpning utarbeta förslag till erforderliga ändringar i skilda detaljbestämmelser i rättegångsbalken och dess följdförfattningar. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 25 maj 1951 tillkallades den 31 i samma månad särskilda sakkunniga för att verkställa en sådan utredning. De sakkunniga, som antagit benämningen 1951 års rättegångskommitté, har hittills avgivit flera förslag, av vilka två redan behandlats av riksdagen (jfr prop. nr 75/1952 och 29/1953).

I ett den 10 augusti 1953 avgivet betänkande med förslag till vissa ändringar i rättegångsbalken m. m. (SOU 1953: 26) har kommittén behandlat följande spörsmål: strafföreläggande, behandlingen av mindre brottmål vid underrätt, måls avgörande utan huvudförhandling i hovrätt, vistelseforum i brottmål, tystnadsplikt för tandläkare, målsägandes rätt till ersättning av allmänna medel, vissa frågor angående meddelande och expedierande av dom eller beslut, vissa frågor om lösenskyldighet, vissa frågor om domföreten i domstolsärenden och vissa frågor rörande nämndemän.

Över detta betänkande har efter remiss utlåtanden avgivits av samtliga hovrätter, Stockholms rådhusrätt, riksåklagarämbetet, statskontoret, medicinalstyrelsen, svenska stadsförbundet, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, föreningen Sveriges landsfiskaler samt Sveriges advokatsamfund.

Vidare har kommittén avgivit bl. a. följande två promemorior (stencilerade), nämligen den 14 oktober 1952 angående ändrade bestämmelser om mellandom och den 27 november 1952 angående forum för genkärsmål i äktenskapsmål. Över förstnämnda promemoria har utlåtanden avgivits av Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare samt Sveriges advokatsamfund. Utlåtanden över den andra promemorian har avgivits av Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, hovrätten för Nedre Norrland, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare samt Sveriges advokatsamfund.

Jag anhåller nu att till behandling få upptaga vissa av de i betänkandet ävensom de i promemoriorna berörda frågorna. Återstående i betänkandet behandlade spörsmål är antingen sådana att de kan prövas i administrativ ordning eller också av beskaffenhet att ställning till dem ej bör tagas i detta sammanhang.

I. Inledning.

Kommittén.

Efter att ha redogjort för vissa uttalanden, som i skilda sammanhang gjorts angående processreformens ekonomiska verkningar, främst av riksdagens revisorer i deras till 1950 års riksdag avgivna berättelse och av första lagutskottet i dess utlåtande nr 23 vid samma års riksdag, har kommittén i 1953 års betänkande lämnat vissa uppgifter om statsverkets kostnader för domstolarna och rättegångsväsendet i allmänhet. Av dessa uppgifter framgår, att budgetåret 1945/46 kostnaderna för domstolarna, avseende huvudsakligen avlöningar och omkostnader, uppgått till i runt tal 11 200 000 kronor samt att ersättningar åt domare, vittnen och parter samt kostnader enligt lagen om fri rättegång utgjort inemot 1 500 000 kronor. För budgetåret 1953/54 har i dessa hänseenden anvisats omkring 28 200 000 kronor respektive 5 000 000 kronor.

Kommittén har framhållit, att stegringen till avsevärd del föranletts av förhållanden som vore helt oberoende av processreformen. Därvid har kommittén pekat på penningvärdets fall, lönerogleringar, städers läggande under landsrätt och sådana ändringar i de allmänna ekonomiska förhållandena som medfört höjningar av ersättningar till bl. a. vittnen och offentliga försvarare.

Vidare har kommittén framhållit, att i den mån ökningen av det allmännas kostnader för rättskipningen verkligen föranletts av den nya rättegångsordningen, kostnaderna i stort sett vore en följd av grundläggande principer i den nya ordningen. Dessa principer vore av det största värde och borde icke nu omprövas. De ökade kostnaderna motsvarades av betydande vinningar för vår rättsordning. I anslutning härtill har kommittén förklarat

sig i fråga om det allmännas kostnader för rättegångsväsendet över huvud taget vilja instämma i ett yttrande av första lagutskottet, att dessa utgifter icke kunde betecknas som anmärkningsvärt stora, att rättsordningens upprätthållande vore en av samhällets äldsta och mest betydelsefulla uppgifter och att en god rättsordning vore av det största värde för hela samhällslivet. Kommittén har emellertid understrukt, att vad nu sagts själfallet icke utslöte att man borde sträva efter att nedbringa statsverkets kostnader för rättegångsväsendet, därest detta i något avseende kunde ske genom ändrade bestämmelser utan rubbning i rättegångsordningens grundprinciper och i övrigt utan olägenhet.

Även frågan om de enskildas processkostnader har berörts av kommittén. Denna har gjort gällande, att dessa kostnader i underrätt i stort sett icke blivit så mycket högre såsom en direkt följd av processreformen. Den inträffade ökningen av parternas kostnader berodde i stället väsentligen — förutom på penningvärdets fall — på ändrade grunder för beräkning av ersättning till advokater samt därpå, att domstolarna numera i vida större utsträckning än tidigare tillerkände vinnande part full ersättning för hans kostnader. Beträffande hovrättsförfarandet vore det däremot klart, att de enskildas processkostnader avsevärt stigit till följd av det nya förfarandet. Detta låge i sakens natur och hade själfallet också insetts när förfarandet infördes. Kommittén tvekade emellertid icke om att vinsterna av den nya ordningen i stort sett vore så betydande att de uppvägde de nackdelar den måhända kunde anses ha medfört. Det borde också erinras, att hovrättslingen numera väsentligt bidroge till att minska parternas processkostnader. Även om således storleken av de enskildas processkostnader enligt kommitténs mening icke vore något som borde föranleda rubbning i gällande principer för vårt rättegångsväsen, vore det även i detta avseende klart att förhållandet borde beaktas och att alla möjligheter till minskning borde tillvaratagas.

Kommittén har framhållit, att åtskilliga av kommitténs förslag innebure besparingar för det allmänna eller minskningar av de enskildas kostnader.

Yttrandena.

I flertalet yttranden har dessa kommitténs allmänna uttalanden väl icke upptagits till närmare granskning. Vad remissinstanserna anført beträffande kommitténs skilda förslag synes emellertid giva stöd för att de allmänna synpunkterna genomgående gillats. I ett fåtal yttranden har dessa allmänna spörsmål något närmare berörts.

Sälunda har *föreningen Sveriges häradsövdingar* framhållit, att föreningen i fråga om vad betänkandet innehöle rörande processkostnaderna för det allmänna och för den enskilde hyste en såtillvida avvikande uppfattning, att föreningen ansåge att ökningen av dessa kostnader i högre grad än i betänkandet angåves vore beroende av processreformen. Föreningen anslöte sig till den uttalade uppfattningen att denna kostnadsökning icke borde föranleda rubbning i gällande principer för vårt rättegångsväsen, men

att man borde sträva efter att, därest så kunde ske utan rubbning av dessa principer, nedbringa såväl statsverkets utgifter som den enskildes processkostnader.

Statskontoret har uttalat, att kostnaderna i vissa avseenden hade blivit väsentligt större än vad som förutsattes vid rättegångsbalkens antagande. Statskontoret funne det därför i hög grad angeläget, att sådana förenklingar och förbättringar i processordningen vidtoges, att såväl statsverkets utgifter för rättegångsväsendet som den enskildes processkostnader i möjligaste mån — utan eftersättande av rättssäkerhetens krav — begränsades. I stort sett ansåge sig ämbetsverket kunna tillstyrka vad kommittén i detta hänseende föreslagit. Det ville dock förefalla statskontoret, som om man på vissa punkter skulle kunna gå något längre än vad kommittén ansett möjligt.

Vidare har *riksåklagarämbetet* anfört bl. a. följande:

Otvivelaktigt har processreformen medfört avsevärda, icke förutsedda kostnader icke minst för utbyggnad av landets domarkår och framför allt åklagarkåren. För åklagarväsendets del må erinras om att riksåklagarämbetet under de senaste fem åren antagit ett 80-tal åklagaraspiranter för att söka tillgodose personalbehovet inom landsfogde- och stadsfiskalsorganisationerna samt att inom stadsfiskalsorganisationen antalet åklagare numera är dubbelt så stort som före processreformens genomförande. Trots den kraftiga utbyggnad av åklagarkåren i städerna, som ägt rum, har det visat sig att ytterligare behov av åklagarpersonal där föreligger, om en ur rättsvårdens synpunkt olycklig eftersläpning av ärendena skall kunna undvikas. Inom landsfogdeorganisationen har utbyggnaden hittills varit tämligen obetydlig. En avsevärd personalförstärkning inom denna organisation är emellertid nödvändig inom en nära framtid, om organisationen skall kunna tillfredsställande fungera. Åtskilliga tecken tyda på att det är ovisst om den nuvarande personalen inom landsfiskalsorganisationen är tillräcklig. Det alltmera växande behovet av personal inom rättsvården aktualiserar en måhända ännu väsentligare fråga än kostnadsfrågan, nämligen den, huruvida det på längre sikt skall visa sig möjligt att med de personella resurser, som kunna förväntas stå till buds, fylla rättsvårdens behov av tillräckligt kvalificerade jurister. Det må anmärkas att sedan 1944 även aspiranterna på landsfiskalsbanan skola avlägga juridisk akademisk examen, den s. k. distriktsåklagarexamen. Med den brist, som här i landet — oavsett tillfälliga fluktuationer på den ena eller andra banan — över huvud taget råder på intellektuell arbetskraft, kan det på goda grunder ifrågasättas, om man för rättsvårdens handhavande på längre sikt kan räkna med nämnvärt större personal än den som för närvarande är sysselsatt inom rättsvården.

Departementschefen.

Rättegångsbalken har nu varit i tillämpning omkring sex år. Den innebar en djupt ingripande omdaning av vår rättegångsordning. Särskilt gällde detta förfarandet, medan domstolsorganisationen i det väsentliga lämnades orörd. Erfarenheterna under den tid, som den nya rättegångsbalken tillämpats, måste betecknas som mycket gynnsamma. Allmän enighet råder också om att någon omprövning ej bör ske av de grundprinciper på vilka rättegångsbalken vilar. Vad som anförts om processreformens ekonomiska verkningar föranleder icke någon annan ståndpunkt. Detta utesluter dock

ej jämkningar i olika detaljer i det omfattande reformverket. När den nya rättegångsordningen nu varit i praktisk tillämpning under en icke alltför kort tidrymd, synes det lämpligt att överväga, på vilka punkter erfarenheterna kan ge anledning till dylika jämkningar, och därvid är det naturligtvis angeläget, att även de ekonomiska synpunkterna beaktas. Frågor som hänföra sig till domstolsorganisationen torde också, sedan tillräcklig erfarenhet av det nya förfarandet vunnits, få upptagas till närmare prövning.

Flera av de utav kommittén nu framlagda förslagen bottnar i en strävan att nedbringa det allmännas kostnader för rättegångsväsendet och den enskildes utgifter för en process. Till de av kommittén i detta hänseende framförda allmänna synpunkterna ansluter jag mig. Och jag vill särskilt understryka, att den ökning av utgifterna för rättegångsväsendet, som under senare år drabbat det allmänna, till mycket väsentlig del har sin grund i omständigheter, som ej sammanhänger med rättegångsreformen och därför ej kan i någon väsentlig grad motverkas genom de nu föreslagna reformerna. Vidare vill jag betona, att upprätthållandet av rättsordningen är en av samhällets främsta uppgifter och att därför besparingshänsyn icke får utgöra skäl för jämkningar som minskar rättssäkerheten. Av rättsordningens ställning i samhället följer ock att rättegångsförfarandet bör stå öppet för den enskilde utan att han åsamkas alltför tyngande kostnader. Självfallet bör göras alla sådana besparingar och förenklingar, som kan ske utan att nyss antydda principer trädes för nära.

I anslutning till det anförda vill jag framhålla, att på senare tid vid vissa domstolar uppkommit en avsevärd arbetsbalans, som haft till följd att ej sällan lång tid förflyter innan målen kan bli behandlade. Det behöver ej understrykas, att stora olägenheter följer härav för den enskilde och att det är i hög grad angeläget att en rättelse kommer till stånd. Bl. a. ur sådana synpunkter som riksåklagarämbetet antytt torde det icke vara möjligt att vinna en lösning enbart genom att lita till förstärkning av arbetskrafterna. Viktigt är också att tillgänglig personal utnyttjas fullt effektivt. En väg på vilken detta kan uppnås är att åstadkomma förenklingar i förfarandet i sådana fall, där nuvarande ordning är mer tyngande och omständlig än hänsynen till rättssäkerheten kräver. Vissa av kommitténs förslag tager sikte just härpå.

II. Strafföreläggande.

Gällande rätt.

Enligt 48 kap. 1 § rättegångsbalken äger åklagare, när allmänt åtal skall äga rum för brott, varå allenast böter kan följa — dock ej normerade böter — att, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Strafföreläggande må ej avse dagsböter utöver tjugu. Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan påföljd, skall även denna påföljd föreläggas den misstänkte till godkännande. Därest fråga är om flera brott, må föreläggande ej givas,

med mindre det sker gemensamt för alla brotten. Strafföreläggande må ej användas, om den misstänkte är under aderton år och ej heller om anledning förekommer, att målsägande finnes. Godkänner den misstänkte strafföreläggande, som avser böter omedelbart i penningar till högre belopp än etthundra kronor, skall föreläggandet enligt 4 § underställas rättens prövning. Jämlikt 5 § gäller strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, såsom laga-kraftvunnen dom.

I instruktionerna för riksåklagarämbetet och statsåklagarna har upptagits vissa föreskrifter om tillsyn över hur bestämmelserna om strafföreläggande handhas.

Kommittén.

Efter att ha återgivit vad som vid förarbetena till rättegångsbalken förekommitt beträffande institutet strafföreläggande har kommittén framhållit, att lagstiftarna icke stått främmande för tanken att, sedan erfarenheter av institutets verkningar vunnits, utvidga tillämpningsområdet. I direktiven för kommittén hade också ifrågasatts uppmjukningar av nu gällande begränsningar för institutets användning. Det hade därvid särskilt framhållits, att användningen av strafföreläggande avlastat mycket arbete från domstolarna och att genom en utvidgad användning av institutet arbetsbördan skulle kunna ännu mer minskas, varigenom domstolarnas personal skulle erhålla mera tid för viktigare och större mål. Även kostnadsskäl hade åberopats för en utvidgning. Från några håll hade dock uttalats viss tveksamhet mot en vidgad användning av strafföreläggande.

Som mer allmänna synpunkter på spörsmålet har kommittén anført, att de hittills vunna erfarenheterna av det för svensk rätt nya institutet visat, att åklagarna vore vuxna den nya uppgift som ålagts dem. Systemet med strafförelägganden syntes i tillämpningen ha slagit väl ut. Institutet hade också kommit till stor användning, oaktat åklagarna icke vore skyldiga att använda sig av detsamma. Av antalet under år 1951 ådömda bötesstraff, 179 282, hade sålunda ej mindre än 103 006 skett genom strafföreläggande. Ehuru detta institut i det stora hela fungerat tillfredsställande, torde man vid ifrågasatt utvidgning av tillämpningsområdet böra framgå med varsamhet. Frågor om en gärning vore brottslig eller ej och om åläggande av straff borde otvivelaktigt i princip åvila domstolarna. Det avsteg härifrån, som gjorts genom införande av strafföreläggande, hade lagstiftarna avsett skola gälla endast de egentliga ordningsförseelserna. Denna grundsats syntes man ej böra frångå.

Kommittén har härefter granskat envar av de nu gällande begränsningarna för institutets tillämpningsområde. Därvid har kommittén avvisat tanken att utsträcka detta att avse även brott, i vilkas straffskala ingår frihetsstraff. Till stöd för denna ståndpunkt har kommittén åberopat, att under de senaste årens omfattande ändringar inom strafflagens speciella del de särskilda brotten i viss utsträckning sammanförts till mera allmänna brotts typer med vidare straffskalor, innehållande ej blott böter utan även fri-

hetsstraff. Även på specialstraffrättens område hade för brotten i stor utsträckning stadgats vida strafflatituder och straffskalor med böter eller fängelse vore mycket vanliga. Härigenom komme under ett och samma straffbud att inrymmas både brott av allvarlig art och brott, vilka vore av lindrigare natur. Genom att utvidga tillämpningsområdet för strafföreläggande till att avse brott, varå jämväl fängelse kunde följa, ehuru endast bötesstraff skulle få åläggas, skulle inom området för strafföreläggande falla det övervägande flertalet av alla förekommande brott och sålunda även ganska allvarliga brott. Strafföreläggande skulle komma att tillämpas vid brott som fölle långt utanför ordningsförseelsernas grupp.

I detta sammanhang har kommittén understrukit angelägenheten av att man vid det fortsatta lagstiftningsarbetet på straffrättens område i görligaste mån sökte utsöndra de rena bagatellförseelserna till särskilda brotts typer med allenast böter i strafflatituden.

Ej heller har kommittén velat utsträcka tillämpningsområdet för strafföreläggande till att avse normerade böter. Strafflatituder innehållande sådana böter omfattade ofta även frihetsstraff. I dessa fall kunde redan på grund härav strafföreläggande ej tillämpas. Brott, för vilka endast upptoges normerade böter i straffskalan, vore understundom av invecklad beskaffenhet. Flera av dem kunde föranleda mycket höga bötesstraff. Härtill komme, att dessa brott i stor utsträckning skulle åtalas av tullåklagare, vilka som regel ej hade samma kompetens för ifrågavarande uppgifter som distriktsåklagarna.

Genom att utvidga tillämpningsområdet för strafföreläggande att avse dagsböter utöver tjugu skulle man i många fall gå utanför ramen för de egentliga ordningsförseelserna. Förhållandet kunde emellertid i viss mån te sig annorlunda i de fall där fråga vore om lagföring i ett sammanhang för flera förseelser. I dessa konkurrensfall kunde vissa skäl anföras för höjning av den nuvarande maximigränsen. För att en sådan höjning skulle få någon större praktisk betydelse torde gränsen höra sättas till fyrtio dagsböter. Vid en dylik gränsdragning skulle emellertid alltför höga bötesstraff kunna åläggas i strafföreläggandets form. Med hänsyn härtill hade kommittén icke ansett sig kunna förorda en höjning.

I anslutning härtill har kommittén framhållit, att därest strafföreläggande skulle komma till användning vid högre dagsbotsantal än tjugu med hänsyn till förvandlingstraffets storlek konsekvensen skulle kräva, att även sådana förelägganden underställdes. Härigenom skulle höjningen emellertid sannolikt få föga praktiskt värde. Enligt hittills vunnen erfarenhet tillämpades nämligen strafföreläggande endast i mycket ringa utsträckning i fall då underställning krävdes. Att avskaffa underställningsskyldigheten ansåge kommittén å andra sidan icke böra ifrågakomma.

Vidare har kommittén erinrat om att enligt gällande tolkning av villkoret rörande målsägande strafföreläggande ej kunde användas ens i sådana fall, där målsägande på grund av förlikning eller eljest förklarar sig avstå från att föra talan. I anslutning härtill har kommittén framhållit, att i fråga om

de brott, som bestraffades med endast böter omedelbart i penningar eller dagsböter, anledning sällan förekomme att målsägande funnes. Eftersom kommittén föresloge, att man bibehölle bötesgränsen för användandet av strafföreläggande, föreläge ej anledning att jämka på det nu ifrågavarande villkoret.

Kommittén har härutöver erinrat om att som skäl för att strafföreläggande ej finge tillämpas, då fråga vore om ungdomar under 18 år, åberopats, att strafföreläggande ej borde komma i fråga, med mindre det kunde antagas, att den misstänkte förstode innebörden i föreläggandet. De bötesbrott, har kommittén fortsatt, till vilka underåriga gjorde sig skyldiga, vore i allmänhet av mycket enkel beskaffenhet. I många fall komme åttelseftergift enligt 20 kap. 7 § 1. rättegångsbalken till stånd. Blev så ej fallet, måste lagföring ske inför domstol. Detta innebure otvivelaktigt för den underåriga vissa nackdelar. Om han inställde sig personligen, kunde detta föranleda tidsspillan och utgifter. Om han anlidade ombud i målet, komme kostnader att utgå för detta. Genom begränsningen i tillämpningen av strafföreläggande bleve förfarandet för underåriga mera ingripande än för vuxna personer. En annan icke önskvärd konsekvens av den gällande ordningen vore, att om flera yngre personer varit inblandade i samma förseelse, de som vore över aderton år kunde få strafföreläggande, medan de som ej uppnått denna ålder riskerade att nödgas inställa sig inför domstol. I dylika fall torde en del åklagare utfärda stämning å samtliga inblandade. Den invändning mot användande av strafföreläggande för underåriga under aderton år, som ginge ut på att den misstänkte vid godkännande av föreläggande borde förstå innebörden därav, kunde med hänsyn till arten av de förseelser, det här gällde, icke tillmätas avgörande betydelse. Kommittén har därför föreslagit, att den inskränkning i användande av strafföreläggande, varom nu vore fråga, skulle avskaffas. Enär i de fall, då stämning utfärdats å misstänkt under aderton år, denne ensam erhöle del av stämningen och själv kunde underteckna erkännande, syntes det ej vara erforderligt att uppställa som villkor att även den misstänktes vårdnadshavare eller förmyndare godkände föreläggandet.

En av kommitténs ledamöter, stadsfiskalen Clémentz, har i så måtto anfört avvikande mening, att han förordat, dels att gränsen för tillämpning av strafföreläggande borde höjas till fyrtio dagsböter och dels att underställning i de fall sådan nu förekomme skulle avskaffas. Till stöd för den förstnämnda jämkningen har reservanten åberopat, att om en förseelse enligt lag förskyllde endast böter, förseelsen i det alldeles övervägande antalet fall vore att hänföra till ordningsförseelserna. Även för en ordningsförseelse kunde det understundom vara motiverat att utdöma högre dagsböter än tjugu. Ett ofta förekommande exempel härpå vore framförande av motorfordon utan körkort. Ett annat icke ovanligt exempel vore, att det vid iteration syntes lämpligt att tillämpa högre dagsböter än tjugu. Reservanten har även pekat på konkurrensfallen. Kompetensen hos åklagarna samt den förlöpande kontroll, som utövades från överordnade myndigheters sida, borgade för att olägenheter ur rättssäkerhetssynpunkt ej skulle uppkomma.

Härtill komme såsom icke minst viktigt att den misstänkte alltid ägde att vägra godkänna ett strafföreläggande. Avskaffandet av underställningen vore motiverat av att åklagarna i mycket ringa utsträckning använde sig av strafföreläggande i underställningsfallen. Regeln om underställning motverkade sålunda att strafföreläggande komme till användning i full utsträckning och förorsakade i de fall, då underställning skedde, ett merarbete för domstolarna. Anledning att befara ojämn straffmätning som följd av regelns borttagande föreläge icke.

Yttrandena.

Det av kommittén framlagda förslaget att strafföreläggande skall få användas även när den misstänkte är under aderton år har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. Mot utformningen av kommitténs förslag i denna del har ej annan anmärkning framställts än att *hovrätten över Skåne och Blekinge* ifrågasatt, huruvida man icke borde såsom villkor uppställa, att även den misstänktes vårdnadshavare eller förmyndare godkänt föreläggandet. Härför talade, att den unge misstänkte ofta kunde tänkas vara benägen att godkänna ett föreläggande huvudsakligen av det skälet att han ville undanhålla föräldrar eller annan förmyndare vetskap om gärningen; han hade lättare att göra detta genom godkännande av ett strafföreläggande än om han instämdes till domstol. Vidare torde det ofta vara föräldrarna som betalade de böter, vartill en 15—17-åring dömdes.

Under hänvisning främst till att institutet strafföreläggande bör begränsas till egentliga ordningsförseelser, som kan bedömas schematiskt, har från vissa håll i anslutning till kommitténs ståndpunkt avvisats tanken på ytterligare utvidgning av institutets tillämpningsområde. Uttalanden av sådan innebörd har gjorts av *Göta hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *föreningen Sveriges stadsdomare*. Där emot har ett betydande antal remissinstanser förordat, att genom jämkningar i andra hänseenden institutet strafföreläggande skulle få ett vidsträcktare tillämpningsområde.

Riksåklagarämbetet, som förordat dylika jämkningar, har — efter framförandet av de synpunkter som återgivits i inledningen — fortsatt:

Med utgångspunkt från det nu anförda uppställer sig problemet vilka jämkningar, som, utan att rubbning sker av de grundläggande principerna i rättegångsbalken, skola kunna vidtagas för att rättegångsordningen skall kunna tillfredsställande fungera med bibehållande av en någorlunda rimlig personalram. Till en väsentlig del blir detta — såvitt nu avser brottmålen — en fråga om fördelning av arbetsuppgifterna mellan domare och åklagare, främst överförande av vissa uppgifter från domstol till åklagare genom vidgad användning av institutet strafföreläggande. Även om man, såsom rättegångskommittén föreslagit, medger att enklare brottmål avgöras av ensamdomare i större omfattning än som nu är fallet är det nämligen uppenbart att kostnads- och personalbesparingen blir avsevärt större om man

till avgörande genom strafföreläggande överför vissa bagatellmål från ensamdomare till åklagare. Härigenom inbesparas icke endast ensamdomarens arbete. Även åklagaren erhåller viss arbetslindring genom att han befrias från förberedelserna för rättsförhandlingen och den splittring av arbetstiden som inställelsen vid rätten medför. Ett visst dubbelarbete i fråga om diarietföring och dylikt undvikes jämväl. Kommittén har då det gällt gränsdragningen mellan domarens och åklagarens uppgifter hävdad, att den dömande verksamheten bör tillkomma domstolarna, ej åklagarna. Självfallet är denna ståndpunkt riktig i princip. Det må emellertid erinras om att åklagaren såtillvida utövar en dömande funktion i brottmålen att det är han som har att träffa det viktiga och ofta svåra avgörandet huruvida åtal skall anställas. Belysande för denna åklagarens dömande funktion är att åklagarna i riket t. ex. år 1950 utan åtal avskrevo 39 197 ärenden på grund av att brott ej visats föreligga eller att bevisningen befunnits otillräcklig. Antalet åtal under samma år utgjorde 87 634. Motsvarande siffror för år 1951 voro 34 467, respektive 91 985. — — — Vidare är att beakta att ett mycket stort antal brottsfall avgöres av åklagare utan domstols medverkan därigenom att åklagare meddelar strafföreläggande eller åtalseftergift. Vid meddelande av åtalseftergift i fråga om ungdomliga lagöverträdare har åklagaren stundom att tillse att lagöverträdaren blir föremål för annan kriminalpolitisk åtgärd än straff. Om därför — såsom ämbetet för sin del förmenar — för en rationalisering av arbetet inom rättsvärderna erfordras ett överflyttande till åklagarna av vissa ytterligare uppgifter, som av kommittén ansetts böra ankomma på domstolarna, innebär detta i själva verket icke någon brytning med gällande system inom svensk straffrättskipning.

Kommitténs uttalande att det i princip bör åvila domstolarna att avgöra om en gärning är brottslig eller ej och att ålägga straff finner ämbetet visserligen i och för sig riktigt. Emellertid utöva åklagarna — såsom framgår av vad ämbetet inledningsvis anfört — även enligt gällande ordning vid avgörandet av åtalsfrågan, genom åtalseftergift och strafföreläggande i betydande utsträckning en dömande verksamhet. Särskilt i samband med åtalsprövning i invecklade och svårbedömbara fall ställas åklagarna ofta inför vida mera krävande och ansvarsfulla avgöranden än vid meddelande av strafföreläggande för enklare lagöverträdelser. Med hänsyn härtill och då åklagarna få anses skickade för uppgiften och därjämte särskilt i fråga om strafföreläggande äro underkastade en verksam kontroll kan ämbetet icke finna att principiella betänkligheter skulle behöva möta mot en mera väsentlig utvidgning av tillämpningsområdet för strafföreläggandeinstitutet än kommittén föreslagit.

En av de jämkningar som förordats i syfte att giva institutet strafföreläggande ökat tillämpningsområde är att institutet borde kunna komma till användning även i fråga om förseelser för vilka fängelse ingår i straffskalan.

Sälunda har *riksåklagarämbetet* föreslagit institutets tillämpning i fråga om förseelser, för vilka högst sex månaders fängelse inginge i straffskalan, men där domstolarna regelmässigt utdömde bötesstraff. Praktiskt viktiga fall, där strafföreläggande med den föreslagna utvidgningen skulle kunna meddelas, erbjöde vissa lindriga fall av våldsamt motstånd (brottsbalken 15: 4) och av förgripelse mot tjänsteman (brottsbalken 15: 2) samt förseelser mot byggnadsstadgan och ransoneringsförfattningar. Vidare skulle straff-

föreläggande kunna ifrågakomma vid vissa fall av trafikovarsamhet. Självfallet vore åtskilliga fall av trafikovarsamhet av den natur att de borde handläggas och avgöras av domstol. Emellertid vore att beakta att användningsområdet för strafföreläggande vid trafikovarsamhet begränsades på tre väsentliga sätt, dels genom bötesmaximum för sådant föreläggande, tjugu dagsböter, dels genom att förseelsen skulle vara erkänd och dels genom att skadeståndsanspråk icke finge föreligga.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har förordat, att strafföreläggande skulle kunna tillämpas även i fråga om gärning, å vilken kunde följa utom böter också fängelse, såvida gärningen vore upptagen i annan författning än allmänna strafflagen. Föreningen har understrukit, att grundsatsen att strafföreläggande endast skulle avse de egentliga ordningsförseelserna ej borde frångås, men att förhållandet att man under de senare åren sammanfört särskilda brott till mera allmänna brottstyper med vidare straffskalor innehållande ej blott böter utan även frihetsstraff syntes föranleda att strafföreläggande, för att dess användning ej skulle bli alltför inskränkt, borde få tillämpas även vid brott, varå enligt strafflatituden även fängelse kunde följa, ehuru endast bötesstraff av den storlek kommittén föreslagit skulle få åläggas. Med dessa begränsningar syntes risk ej föreligga, att strafföreläggande skulle komma att tillämpas vid brott som fölle långt utanför ordningsförseelsernas grupp. Föreningen har vidare understrukit angelägenheten av att man vid fortsatt lagstiftningsarbete på straffrättens område i göriligaste mån sökte utsöndra de rena bagatellförseelserna till särskilda brottstyper med allenast böter i strafflatituden.

Förevarande spörsmål har berörts också av *Svea hovrätt*. Hovrätten har förklarat, att den icke vore beredd att nu förorda någon ändring i detta hänseende men att frågan vore förtjänt av att upptagas i ett senare skede av revisionsarbetet inom processrätten. Till stöd härför har hovrätten anfört, att även om det, då institutet strafföreläggande infördes, hade varit lagstiftarnas avsikt att användningen av institutet skulle begränsas till de egentliga ordningsförseelserna, kunde numera, med hänsyn till åklagarkårens goda standard och då man syntes vara ense om att systemet med strafföreläggande slagit väl ut i tillämpningen, övervägas att något utvidga kretsen av de brott, vid vilka strafföreläggande finge användas. Vid den ändrade gränsdragning, som skulle bli erforderlig för att tillämpningsområdet för strafföreläggande kunde utvidgas, uppstode emellertid vissa svårigheter. De straffskalor, som förekomme i gällande rätt, torde — även i de fall då författning utfärdats efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande — ha uppgjorts utan hänsyn till möjligheten att använda strafföreläggande. Än mindre hade vid straffskalornas konstruktion hänsyn tagits till en eventuell framtida utvidgning av tillämpningsområdet för detta institut. Innan man ökade detta område genom att medgiva användande av strafföreläggande vid brott, varå kunde följa visst lägre fängelsestraff, måste man uppenbarligen skaffa sig en uppfattning om konsekvenserna av ändringen genom att grans-

ka både straffskalorna på olika håll och beskaffenheten av de brott som skulle beröras av en utvidgning i nu nämnd riktning.

I flera yttranden har förordats en höjning av gränsen för det bötesstraff som i det särskilda fallet skulle få åläggas genom strafföreläggande. Sålunda har *Svea hovrätt*, *hovrätten för Nedre Norrland*, *statskontoret*, *föreningen Sveriges stadsfiskaler* samt *Sveriges advokatsamfund* förordat att gränsen måtte sättas vid fyrtio dagsböter. *Föreningen Sveriges landsfogdar* och *föreningen Sveriges landsfiskaler* har uttalat sig för en gräns vid trettio dagsböter. Även *hovrätten för Västra Sverige* har, utan att dock taga bestämd ståndpunkt, uttryckt sympatier för en gränsdragning enligt sistnämnda förslag.

Till stöd för sin ståndpunkt har *Svea hovrätt* anført, att man numera icke behövde känna sig strikt bunden till det begränsade tillämpningsområde som från början avsetts för strafföreläggande. I fråga om konkurrensfall hade kommittén uttalat, att vissa skäl kunde anföras för en höjning av den nuvarande maximigränsen och att vid en höjning till fyrtio dagsböter, vilken gräns vore erforderlig för att höjningen skulle få någon större praktisk betydelse, alltför höga bötesstraff skulle kunna följa för den misstänkte i strafföreläggandets form. Enligt hovrättens mening syntes man emellertid, om man vid gränsdragningen hölle i sikte, att det vore fråga om erkända brott och att det stode den misstänkte fritt att avböja godkännande av föreläggandet och därigenom få saken prövad av domstol, icke behöva hysa några betänkligheter mot att vid flerfaldig brottslighet höja maximigränsen till fyrtio dagsböter. Även om det i och för sig kunde vara motiverat med en något lägre gräns vid enkel brottslighet, talade praktiska skäl för en enhetlig gräns.

Hovrätten för Västra Sverige har uttalat, att vissa åklagare numera väckte åtal för sådan olovlig körning, som avsåges i 3 § första stycket trafikbrottslagen, enär normalstraffet härför av domstol bestämdes till mer än tjugu dagsböter. Även i fråga om andra ordningsföreseelser torde straff omkring eller något över tjugu dagsböter icke vara ovanliga. Vid sammanträffande av flera ordningsföreseelser skulle ett ökat användande av strafföreläggande kunna ske, om den ifrågavarande gränsen jämkades något uppåt. En höjning av gränsen utöver trettio dagsböter ansåge hovrätten däremot icke tillräddig. Hovrätten avstyrkte bestämt ett införande av olika straffgränser för enkel brottslighet och konkurrensfall.

I stort sett likartade synpunkter har anlagts av *de övriga remissinstanser*, som förordat en höjning av gränsen. *Sveriges advokatsamfund* har därjämte påpekat att i förvandlingshänseende skillnaden mellan tjugu dagsböter och fyrtio dagsböter icke vore betydande, 25 dagars respektive 35 dagars fängelse, samt att den åklagarna anförtrodda prövningen av frågan, huruvida åtalseftergift borde ske, och spörsmålet, till vilket belopp varje dagsbot borde bestämmas, ofta vore betydligt vanskligare än att bestämma det lämpliga antalet dagsböter.

Riksåklagarämbetet har i detta hänseende förordat, att man med hänsyn

till betydelsen av att strafföreläggande kunde användas även i konkurrensfallen i sådana fall borde höja den nuvarande maximigränsen för strafföreläggande till förslagsvis fyrtio dagsböter. Den av kommittén uttalade farhågan att en sådan höjning av maximigränsen skulle kunna leda till att alltför höga bötesstraff ålades den misstänkte i strafföreläggandets form ansåge ämbetet överdriven, särskilt med hänsyn till att det stode den misstänkte fritt att vägra godkänna strafföreläggandet. Underställning kunde ej anses erforderlig i dessa fall.

Frågan huruvida den omständigheten att målsägande finnes skall utgöra hinder mot att tillämpa strafföreläggande har berörts i några yttranden. Sålunda har *föreningen Sveriges häradshövdingar* uttalat, att strafföreläggande borde få utnyttjas även i de fall att målsägande funnes, därest denne på grund av förlikning eller eljest förklarar sig avstå från att föra talan. Med hänsyn till önskvärdheten av att icke i oträngt mål tvinga personer till inställelse vid domstol i bagatellartade förseelser syntes den omständigheten att en målsägande kunde ändra sin ståndpunkt icke böra utgöra hinder för institutets användning. Målsäganden vore icke därigenom förhindrad att själv föra sin skadeståndstalan vid domstol. Liknande mening har framförts även av *riksåklagarämbetet*, *föreningen Sveriges landsfogdar* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler*. *Sistnämnda förening* har påpekat, att för närvarande t. ex. i Stockholm strafförelägganden icke ansåges kunna meddelas vid förargelseväckande beteende, som innefattade verbalinjurier mot annan person. Anledningen vore, att man ville bereda en presumtiv målsägande möjlighet att föra skadeståndstalan. Enligt vad *riksåklagarämbetet* anfört medförde den nuvarande regeln, att vid fall av förargelseväckande beteende eller fylleri, där något obetydligt våld förekommit eller ett okvädinsord utslungats, åklagaren, oaktat ansvar för annan gärning än förargelseväckande beteende eller fylleri ej ifrågakomme, ansåge sig nödsakad att instämma målet till domstol, där detsamma för närvarande skulle handläggas av tremansdomstol. Åklagarnas och domstolarnas praxis i detta avseende skiftade emellertid. I detta sammanhang torde böra nämnas, att *hovrätten för Västra Sverige* framhållit, att en lindring av förbudet mot strafföreläggande, då anledning förekomme att målsägande funnes, torde förutsätta att särskilda garantier tillskapades för att åklagarna på ett betryggande sätt förskaffade sig visshet om att eventuell målsägande icke avsåge att framställa ersättningsyrkande. Eftersom en lindring av ifrågavarande förbud syntes ha ringa självständig betydelse, hade hovrätten intet att erinra mot kommitténs ståndpunkt i förevarande fråga.

Flera remissinstanser har, i anslutning till reservanten inom kommittén, förordat ett upphävande av den nu för vissa fall gällande underställningen. Så är fallet med *Svea hovrätt*, *hovrätten för Nedre Norrland*, *statskontoret*, *föreningen Sveriges stadsfiskaler*, *föreningen Sveriges landsfiskaler* samt *Sveriges advokatsamfund*.

Svea hovrätt har, efter hänvisning till de av reservanten anförda skälen, tillagt, att regeln funnes i sin nuvarande form med gränsen 100 kronor

redan i processkommissionens år 1926 framlagda betänkande. Penningvärdets fall efter denna tidpunkt — index i 1914 års serie vore 172 år 1926 och 354 i mars 1953 — skulle i och för sig motivera en höjning av gränsen till 200 kronor. Härtill komme att den år 1931 i samband med dagsbottsystemets införande antagna särskilda böteslagen medförde att penningböter kunde utom strafflagens område ådömas till belopp om högst 300 kronor. I strafflagen förekomme penningböter endast som straff för fylleri och förargelseväckande beteende.

Ytterligare må nämnas, att *hovrätten för Västra Sverige* och *föreningen Sveriges landsfogdar* ifrågasatt om icke, därest gränsen för det antal dagsböter som kunde åläggas genom strafföreläggande höjdes, även gränsen för underställningsplikten borde höjas.

Departementschefen.

Strafföreläggandet innebär ur principiell synpunkt en betydande avvikelse från de allmänt gällande processrättsliga grundsatserna om ett kontradiktoriskt förfarande, nämligen att materialet för avgörandet framlägges av två mot varandra stående parter och att avgörandet därefter träffas av ett från parterna helt fristående organ, domstolen. Detta förfarande har i brottmål sin största betydelse för bevisprövningen. Vid strafföreläggandet kan detta system sägas vara ersatt med en överenskommelse mellan parterna. De processuella garantierna för ett ur objektiv synpunkt riktigt avgörande är alltså mindre starka vid strafföreläggande än vid det ordinära rättegångsförfarandet. Med hänsyn härtill bör försiktighet iakttagas vid bestämmandet av tillämpningsområdet för institutet strafföreläggande. Å andra sidan är att beakta att denna form för avgörande i hög grad besparar såväl det allmänna som den enskilde besvär och kostnader. Dessa synpunkter talar för att institutets användningsområde göres så vidsträckt som hänsynen till rättssäkerhetskravet medger.

Vid införandet av institutet strafföreläggande genom den nya rättegångsbalken var den ledande synpunkten, att det skulle få användas endast för de egentliga ordningsföreseelserna. Denna grundsats bör enligt kommitténs mening ej nu frångås och från denna utgångspunkt har kommittémajoriteten ej funnit sig böra förorda någon annan jämkning av tillämpningsområdet för strafföreläggande än ett slopande av förbudet mot institutets användande beträffande underåriga. Åtskilliga remissinstanser har emellertid förordat utvidgningar av större räckvidd.

Med hänsyn till de allmänna synpunkter, åt vilka jag nyss givit uttryck, delar jag kommitténs uppfattning att institutet strafföreläggande ej bör komma till användning i andra fall än då fråga är om vad som kan betecknas som ordningsföreseelser. Med denna uppfattning kan jag ej förorda att institutets tillämpningsområde, såsom vissa remissinstanser föreslagit, utsträcker till att gälla även brott, som kan medföra frihetsstraff. Väl ingår under sådana brott många fall, som är att anse som ordningsföreseelser, men å andra sidan inneslutes därunder också en rad gärningar, som icke kan

hänföras till denna grupp, och att i lagen ge en generell regel som särskiljer de olika typerna gärningar, torde knappast vara möjligt. Ett särskilt skäl att icke nu närmare ingå på frågan om att låta strafföreläggande bli tillämpligt även på gärningar, som kan förskylla frihetsstraff, är att strafflagen är under omarbetning på grundval av straffrättskommitténs förslag till brottsbalk. Ej heller är jag beredd att i detta sammanhang upptaga frågan om att låta strafföreläggande bli tillämpligt på gärningar som förskyller normerade böter.

Däremot synes man, utan att därigenom utvidgning sker till andra lagöverträdelser än sådana som kan betecknas som ordningsföreseelser, kunna något höja det antal dagsböter som kan åläggas genom strafföreläggande. Enligt vad i ärendet framkommit ligger det gängse utmätta straffet för vissa ordningsföreseelser över tjugu dagsböter, och vid sammanträffande av flera ordningsföreseelser bör ej sällan antalet dagsböter bestämmas till mer än tjugu. Jag förordar därför, i likhet med reservanten inom kommittén och åtskilliga remissinstanser, att gränsen för tillämpningsområdet höjes till fyrtio dagsböter.

I anslutning till vad nu förordats torde böra beaktas frågan om underställning. Sådan skall enligt gällande rätt ske om föreläggandet avser böter omedelbart i penningar, som överstiger 100 kronor. Om följdriktighet skulle iakttagas med hänsyn till längden av förvandlingsstraff, borde krävas att underställning skulle ske även då antalet dagsböter överstiger tjugu. Emellertid kan det ifrågasättas om detta institut behöver bibehållas. Böter omedelbart i penningar förekommer enligt strafflagen endast vid fylleri och förgargelseväckande beteende, för vilka brott högsta straffet är böter 500 kronor. Enligt andra författningar än strafflagen är högsta bötesbeloppet omedelbart i penningar 300 kronor — fränsett normerade böter, som här icke är i fråga. Högsta bötesbelopp vid sammanträffande av brott är 500 kronor. Det torde icke behöva råda någon tvekan att anförtro åklagarna uppgiften att inom dessa gränser meddela strafföreläggande utan att detta behöver underställas domstolen. Ej heller synes det påkallat med underställning då i enlighet med vad förut förordats genom strafföreläggande ålägges dagsböter till ett antal mellan tjugu och fyrtio. I förvandlingshänseende motsvarar fyrtio dagsböter penningböter till ett belopp av 200 kronor. Jag förordar därför att bestämmelserna om underställning får utgå.

Mot kommitténs av remissinstanserna utan meningsskiljaktighet tillstyrkta förslag att strafföreläggande skall få användas även när den misstänkte är under aderton år har jag intet att erinra. Att såsom en remissmyndighet ifrågasatt för dessa fall kräva godkännande av föreläggandet av den underåriges vårdnadshavare eller förmyndare torde ej vara påkallat.

I övrigt är jag ej beredd att nu förorda jämkningar i reglerna om strafföreläggande.

De här förordade reformerna kräver upphävande av stadgandena i 48 kap. 4 § rättegångsbalken samt ändring av bestämmelserna i 48 kap. 1 och 5 §§ samt 59 kap. 5 § samma balk. I fråga om utformningen av lagändringarna får jag hänvisa till avsnitt XIII.

III. Behandlingen av mindre brottmål vid underrätt.

Gällande rätt.

I 1 kap. rättegångsbalken behandlas bl. a. frågorna om underrätts domförhet.

För häradsrätt är enligt 4 § huvudregeln att häradshövdingen dömer med nämnd. Häradsrätt är dock domför utan nämnd vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället. Enligt 5 § skall i nämnd sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom huvudförhandling, är dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

I 11 § behandlas frågan om rådhusrätts domförhet. Såvitt angår brottmålen gäller därvid, att rådhusrätt är domför med tre lagfarna domare; fler än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten. I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbetare i två år eller därutöver, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, är rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. Det sist sagda gäller även i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes. Enligt 12 § skall i nämnd i rådhusrätt sitta minst sju och högst nio.

Protokoll skall enligt 6 kap. 1 § rättegångsbalken föras för varje mål särskilt. Härifrån gives dock den undantagsregeln att om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och den tilltalade erkänt gärningen, i sådant mål anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t, må föras i stället för protokoll.

Bestämmelser om dom och beslut i brottmål återfinnes i 30 kap. rättegångsbalken. Enligt 1 § sker rättens avgörande av saken i brottmål genom dom och annat rättens avgörande genom beslut; beslut, varigenom rätten annorledes än genom dom skiljer saken från sig, är slutligt beslut. Kapitets 5 § stadgar, att dom skall avfattas skriftligen, och föreskriver vad domen skall angiva. I 6 § stadgas härifrån det undantaget, att om mål rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och den tilltalade har erkänt gärningen, domen må utfärdas i förenklad form; närmare bestämmelser därom skall meddelas av Kungl. Maj:t. Enligt 8 § skall dom uppsättas särskilt och underskrivas av de lagfarna domare, som deltagit i avgörandet. Vad i 5 och 8 §§ är stadgat om dom skall enligt 10 § tillämpas även å slutligt beslut, om frågans beskaffenhet fordrar det. För beslut, som ej är slutligt, gäller däremot andra regler.

Kommittén.

I betänkandet har kommittén redovisat vissa från rikets rådhusrätter införskaffade uppgifter. Dessa utvisar bl. a. att under 1952 vid rikets samtliga rådhusrätter handlagts 6 475 mål som nämndmål, 20 667 mål som tredomarbrottmål och 20 814 mål som endomarbrottmål. Proportionen mellan de olika grupperna mål är för de flesta av de större rådhusrätterna i stort sett densamma som den mellan de nu återgivna siffrorna.

I fråga om tredomarbrottmålen har kommittén från Stockholms rådhusrätt samt rådhusrätterna i Norrköping, Hälsingborg, Halmstad och Västerвик erhållit vissa uppgifter för år 1951. Av dessa framgår, att i tredomar-målen utdömts penningböter i 1 278 fall, dagsböter till ett antal av högst fyrtio i 5 574 fall, över fyrtio dagsböter i 526 fall, normerade böter till be-lopp av högst 300 kronor i 579 fall, sådana böter till högre belopp i 116 fall samt annan ansvarspåförd såsom frihetsstraff, villkorlig dom, avsättning m. m. i 615 fall.

Vid de särskilda tremanstingen i 106 domsagor handlades tillhoppa 945 brottmål år 1951 och tillhoppa 1 229 brottmål år 1952.

Kommittén har framhållit, att endomarkompetensen i brottmål vid rådhusrätt icke fått så stor betydelse som avsetts. Bland tredomarbrottmålen förekomme åtskilliga mål, vilka i själva verket kunde betraktas som sådana s. k. ordningsmål eller polismål, som endomarbrottmålen avsetts omfatta. I dessa fall kunde en domstol med tre lagfarna domare te sig som en överorganisation. Enligt kommitténs mening kunde också utan men för rätt-skipningen en utvidgning av området för endomarbrottmålen ske. Även om en sådan endast i de största städerna kunde få omedelbara verkningar för personalorganisationen, borde den icke underlåtas; tillsamman med andra faktorer som påverkade organisationen kunde den nu eller framdeles få större betydelse.

Kommittén har om också med en viss tvekan förordat en utvidgning av området för bagatellbrottmålen med hänsyn till domförheten även för hä-radsrätt. Därigenom skulle i åtskilliga domsagor en del av de allmänna tingen eller extra sammanträdena med fulltalig nämnd kunna ersättas med tremansting respektive extra sammanträde med tremansnämnd.

Anledningen till att domförhetsregeln för bagatellbrottmålen fått så ringa betydelse vore enligt kommittén främst att den begränsats till mål, som rörde allenast ansvar för brott, varå icke kunde följa svårare straff än böter. Av övriga brott, för vilka stadgats straffskalor, som jämte böter upptog också frihetsstraff, vore ett mycket stort antal sådana att de föranledde endast låga böter. Visserligen kunde man säga att de rena böteskalorna borde ge uttryck för att dessa förseelser genomsnittligt ansåges lindrigare än de, för vilka stadgades böter eller fängelse, men detta hade knappast genomgående iakttagits vid tillkomsten av de mångskiftande författningar, som vore i fråga. Stundom kunde det kanske ha varit fullt klart vid tillkomsten av stadganden av sistnämnda typ, att det övervägande antalet av förseelserna borde sonas med låga böter — lika låga som normalt utmättes vid rena bö-

tesskalor — men man hade tagit med fängelse i skalan för några få tänkbara undantagsfall, utan att man för dessa stadgat något särskilt rekvisit.

Kommittén har vid undersökning av möjligheten att genom jämkningar i straffskalorna utvidga bagatellmålskompetensen funnit så genomgripande ändringar erforderliga att de fölle utom kommitténs uppdrag.

Den vägen har i stället förordats av kommittén, att domstol med den enklare sammansättningen skulle äga handlägga mål avseende alla brott, vilkas straffskala innehölle böter, såframt den tilltalade ådömdes lägre straff än sextio dagsböter eller böter omedelbart i penningar 1 500 kronor eller ock frikändes. Till stöd för detta förslag har kommittén anfört i huvudsak följande.

Inom kommittén har framförts det uppslaget att till den lägre behörigheten skulle, förutom bötesbrotten, föras alla brott för vilka straffskalan upp- tar böter som normalstraff (»böter eller fängelse», »böter eller, om omständigheterna äro försvårade, fängelse — —»). Är straffskalan sådan, utdömas enligt vad erfarenheten visar i det långt övervägande antalet fall låga bötesstraff, och frihetsstraff förekomma mycket sällan. Eftersom det, såsom framhållits av första lagutskottet och i direktiven, icke bör förekomma att ensamdomare ges behörighet att ådöma frihetsstraff, kan emellertid en lösning efter en sådan linje ej övervägas utan kompletterande regler om det straff som må ådömas. Man skulle således kunna låta bagatellmålskompetensen i och för sig omfatta alla brott i fråga om vilka böter ingå i straffskalan men begränsa den på det sättet att endast böter finge ådömas. Funne domstolen att påföljden ej borde stanna vid böter, skulle målet gå till fullsutten rätt. Systemet förutsätter en förhandsbedömning av målen, bestående i en grov uppskattning av det straff som kan väntas bli ådömt. En sådan skulle säkerligen i de allra flesta fall ej möta några svårigheter, eftersom det mycket ofta går en lätt skönjbar gräns mellan bötesfallen och de fall då urbota straff bör ifrågakomma.

Kommittén anser emellertid att gränsen icke gärna kan dragas så högt, enär det skulle innebära att även ganska svårartade brott finge behandlas som bagatellmål. Den lägre kompetensen bör icke omfatta ådömande av böter inom den övre delen av dagsbotsskalan. Men denna synpunkt gör sig gällande också beträffande de rena bötesbrotten. Av vad förut sagts framgår att gällande lags metod att särskilja bagatellbrottmålen är bristfällig. Medan det för ett stort antal brott som i realiteten utgöra bagatellförseelser fastställts straffskalor som upptaga också frihetsstraff, finnas bland de rena bötesbrotten vissa som stundom föranleda ganska höga straff. Det förekommer sålunda att ensamdomare för bötesbrott utdömer straff som närmar sig maximum, 120 dagsböter, eller, vid sammanträffande av brott, 180 dagsböter, motsvarande ett förvandlingsstraff av 70 respektive 90 dagar. Kommittén anser det icke tillfredsställande att så höga straff skola kunna ådömas i bagatellmålsförfarande även om det endast gäller brott för vilka blott stadgats böter. Maximigränsen för bagatellmålskompetensen bör därför gälla inte endast brotten med jämväl frihetsstraff i skalan utan också de rena bötesbrotten. Kommittén har stannat för att föreslå en sådan gräns vid 60 dagsböter resp. böter omedelbart i penningar 1 500 kronor. För denna gräns talar i viss mån — om än ej med större styrka — att samma gräns förekommer i stadgandena i 54 kap. 12 § rättegångsbalken om fullföljd till högsta domstolen. Även 4 kap. 14 § strafflagen och lagen om straffregister gör skillnad mellan bötesstraff under 60 dagsböter och högre dagsbotsstraff.

I fortsättningen har kommittén framhållit, att erforderliga uppgifter för förhandsprövningen i regel kunde hämtas ur stämningen. Risk borde ej föreligga för att polisrapporten genom förhandsbedömningen skulle få ökad betydelse. Givetvis borde ett mål hänföras till bagatellmålsgruppen endast om det framstode som uppenbart att den för domförheten avgörande bötesgränsen icke komme att uppnås. Om det ändock undantagsvis, på grund av vad som framkomme vid huvudförhandling med ensamdomare eller tremansnämnd, bleve fråga om att ådöma straff över maximigränserna, finge bristen i domförheten rättas till genom komplettering av rätten. I rådhusrätt torde detta i regel kunna ske utan större svårighet och utan att målet behövde uppskjutas till ny dag. I häradsrätt kunde vissa komplikationer uppkomma, om fulltalig nämnd icke genast kunde åstadkommas, men riskerna härför borde bli ytterst obetydliga om blott erforderlig försiktighet iakttoges vid förhandsprövningen.

Även i ett annat avseende har kommittén förordat en utvidgning av bagatellmålsdomstolens kompetens. Härunder skulle ingå även prövning av ett i brottmål framställt enskilt anspråk till belopp av högst 500 kronor. Denna utvidgning vore erforderlig, därest den förordade till straffskalorna knutna jämkningen skulle få avsedd verkan. Särskilt i mål om vårdslöshet i trafik kunde man mera sällan säga att målsägande ej funnes. Kommittén har berört de svårigheter, som vållades av att målsägande ägde väcka enskilt anspråk vid huvudförhandlingen, varigenom rättens domförhet kunde rubbas. Dessa fall vore undantagsfall; möjlighet funnes för rätten att komplettera sig. Vidare har kommittén behandlat den möjligheten som rätten i vissa fall har att förordna att det enskilda anspråket skall som särskilt mål handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen. Ett sådant förfarande vore emellertid enligt kommitténs mening endast undantagsvis att rekommendera.

Avslutningsvis har kommittén understrukt, att en domförhetsregel sådan som den för smärre brottmål föreslagna visserligen innebure, att rätten i angiven sammansättning vore formellt behörig, om de uppställda förutsättningarna förelåge, men däremot icke att denna enklare sammansättning vore obligatorisk. Tvärtom måste beaktas, att varje gränsdragning bleve stel och att det måste förekomma fall, där den enklare sammansättningen med hänsyn till målets natur icke vore önskvärd och därför ej heller borde begagnas.

Ytterligare må här nämnas, att kommittén föreslagit vissa jämkningar i kungörelsen med vissa bestämmelser angående rådhusrätt och magistrat samt i domsagostadgan i syfte att säkerställa att då vissa befattningar uppehålls av vikarier, dessa har erforderlig kompetens.

I anslutning till de ändrade kompetensreglerna har kommittén vidare förordat en vidsträcktare användning av förenklade protokoll och förenklade domar. Sålunda borde det enklare förfarandet kunna användas, om den tilltalade erkänt gärningen och målet vore av beskaffenhet att vid huvudförhandling häradsrätt vore domför med tre i nämnden och rådhusrätt med en lagfaren domare; i detta avseende måste dock ytterligare fordras att målet rörde allenast ansvar och sålunda ej skadestånd. Men tabelldom skulle få

användas oavsett vilken sammansättning rätten faktiskt haft i målet. Liksom nu skulle förenklat protokoll kunna föras endast om tabelldom användes och skulle det icke vara någon förutsättning för användande av tabelldom, att förenklat protokoll fördes.

Mot det nu återgivna förslaget har tre av kommitténs ledamöter anmält avvikande mening.

Sålunda har hovrättspresidenten Laurin och borgmästaren Lutteman velat sätta maximigränsen för endomarmålen och tremansnämndsmålen vid fyrtio dagsböter.

Å andra sidan har stadsfiskalen Clémentz velat göra utvidgningen av enmansdomarens kompetens så att denne för brott med straffskalor, som omfattade såväl böter som frihetsstraff, finge ådöma böter men ej frihetsstraff. Motsvarande jämkning borde göras beträffande kompetensen för häradsrätt med tremansnämnd. Vidare har denne kommittéledamot påtalat vissa olägenheter, som följde med att rätten verkställde förhandsprövningen — bl. a. att förundersökningsprotokollet finge ökad betydelse. Dessa olägenheter kunde undvikas om förhandsprövningen lades helt på åklagarna, vilket denne ledamot förordade.

Yttrandena.

Kommitténs förslag på denna punkt avstyrkes av *Göta hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, majoriteten av Stockholms rådhusrätts ledamöter (17 av 27), föreningen Sveriges häradshövdingar och föreningen Sveriges stadsdomare*. I flera av dessa yttranden har dock uttalats, att åtskilliga av de mål, som nu handlägges av rådhusrätt med tre ledamöter, utan olägenhet skulle kunna avgöras av ensamdomare. Av *övrige remissinstanser* har förslaget i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Flertalet av de tillstyrkande remissinstanserna har påkallat jämkningar av större eller mindre räckvidd i kommitténs förslag.

Uttalanden, som innehåller mer allmänna synpunkter på förslaget har främst gjorts av de avstyrkande myndigheterna och sammanslutningarna.

En av de synpunkter dessa genomgående anfört är att ett måls svårighetsgrad ur processuell synpunkt ingalunda vore beroende av om ett högre eller lägre bötesstraff komme att utdömas. På samma sätt behövde icke frågan om skadeståndets storlek vara avgörande för om bedömandet av ett skadeståndsyrcande vore mer eller mindre krävande. Den av kommittén föreslagna gränsdragningen i fråga om behörigheten för ensamdomare i rådhusrätt träffade därför icke det som i förevarande fråga borde vara avgörande. Kommitténs regel medförde f. ö. att ensamdomare skulle bli behörig att handlägga den ojämförligt största delen av de brottmål, som nu ankomme på tremansrätt.

Som typiskt kan återopas det yttrande *föreningen Sveriges stadsdomare* avgivit. Föreningen har sålunda framhållit, att avgörande för ett brottmåls svårighetsgrad syntes vara tre moment, nämligen bevisprövningen, lagtolk-

ningen och straffmätningen. Ett vart av dessa moment kunde konstituera ett svårt mål, men erfarenheten gäve vid handen att svårigheterna oftast gällde bevisprövningen. En i rättegångsbalken iakttagen princip vore också att ej överlämna mera krävande bevisprövning åt ensamdomare; i regel hade lagen vid dylik prövning ställt antingen ytterligare två jurister eller en nämnd vid domarens sida. Föreningen har vidare påpekat, att den grupp brottmål, som enligt kommitténs förslag överflyttades från tredomar- till endomarkompetens, innefattade den allra största delen av de nuvarande tredomarbrottmålen, sannolikt vida över 90 procent. Bl. a. inginge däri praktiskt taget alla mål om vårdslöshet i trafik, där straffet ofta stannade vid femton å tjugu dagsböter. Just dessa senare mål innefattade ofta svåra avgöranden, vid vilka det vore synnerligen värdefullt med tre domare. Ett måls svårighetsgrad vore över huvud mycket litet beroende av storleken av det bötesstraff, som kunde komma i fråga. Beträffande bilmålen skulle det t. o. m. med fog kunna påstås, att det ofta vore lättare att avgöra ett mål om en grav ovarsamhet i trafiken än ett kollisionsmål, där man tvekade huruvida det som lades förarna till last innefattade ovarsamhet eller icke. Det syntes sålunda som om kommittén vore inne på fel spår, när den sökte skilja ut de lättare målen efter dagsböternas antal. Till försvar för en gränsdragning efter böternas storlek kunde visserligen åberopas att förslaget blott innebure att ifrågavarande grupp av mål finge avgöras av ensamdomare. Intet hindrade att, om så befunes lämpligt, målet avgjordes av tre domare, även om böterna ej uppginge till den angivna gränsen. Kommittén framhölle även detta, men gjorde det icke med tillräcklig skärpa. Risk syntes föreligga att, om kommitténs förslag med bibehållen motivering godtoges, det komme att anses, att mål, vari ådömdes mindre än sextio dagsböter eller lägre penningböter än 1 500 kronor, i regel skulle avgöras av ensamdomare. Vidare har föreningen gjort gällande, att kommitténs förslag beträffande ensamdomares rätt att avgöra enskilt anspråk innefattade en konstlad gränsdragning, som ledde till orimliga konsekvenser. I tvistemål kunde ensamdomaren avgöra yrkanden på obegränsade belopp. Begränsningen till högst 500 kronor kunde därför kringgå på det enkla sättet att det enskilda anspråket frånskildes för handläggning i tvistemålsordning, varefter brottmålet och tvistemålet avgjordes var för sig av ensamdomare, kanske t. o. m. av samme domare och på samma dag. Vidare kunde påpekas det orimliga i att ett enskilt anspråk på mera än 500 kronor även om det vore medgivet icke skulle kunna prövas av ensamdomare. Den allvarligaste invändningen mot kommitténs förslag vore emellertid att storleken av det fordrade beloppet icke på något sätt vore avgörande för svårigheten att pröva anspråket. Ej heller vore det yrkade beloppets storlek avgörande för det fattade beslutets verkliga betydelse. Särskilt i bilmål framställdes ofta anspråk på ett till beloppet ostridigt bagatellbelopp för att få jämningsfrågan prövad. På grundval av denna prövning reglerades sedan skadeståndskrav, som kanske uppginge till flera tusental kronor.

Stockholms rådhusrätts flesta ledamöter har upptagit till bedömande

hur den föreslagna gränsdragningen skulle verka i fråga om behörigheten att handlägga vissa grupper av mål. I detta hänseende har anförts, att det övervägande antalet fall av misshandel enligt 14 kap. 13 § strafflagen komme att prövas av ensamdomare. Lämpligheten härav vore tveksam bl. a. med hänsyn till att det i dessa mål ej sällan förekomme, att då två personer varit i slagsmål, åtminstone den ene gjorde invändning om att han handlat i nödvärn. I dylika fall borde prövningen av målet givetvis tillkomma tremansrätt. De flesta men ej alla fall av våldsamt motstånd vore av den enkla beskaffenhet att brotten lämpligen kunde bedömas av enmansrätt. Detsamma gällde mål om missfirmelse mot tjänsteman. Mål om tukt och sedlighet sårande gärning vore i regel icke lämpade att handläggas av ensamdomare. Ofta vore utredningen omfattande och bevisprövningen svår. Ej sällan funnes anledning överväga, om den tilltalade skulle bli föremål för sinnesundersökning. De enklare målen om olovlig varuinförsel lämpade sig avgjort att prövas av ensamdomare. Likaledes vore en del mål angående olovlig spritinförsel av beskaffenhet att de lämpligen borde handläggas i enmansrätt. Förmögenhetsbrott syntes i regel ej lämpa sig för prövning av ensamdomare. Ofta kunde det vara tveksamt, om ringa brottslighet skulle anses föreligga eller ej. I den mån straffet närmade sig 60 dagsböter vore det icke lämpligt att ensamdomare toge ställning till frågan, om brottet skulle verka återfallsgrundande eller ej. Hade den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott av beskaffenhet att kunna verka straffskärpande vid återfall, borde ensamdomare icke pröva frågan om den tidigare brottsligheten skulle beaktas vid bestämmande av brottets svårhetsgrad och eventuellt upptaga målet till prövning. Ett antal enkla, erkända fall av vårdslöshet i trafik, som väl skulle lämpa sig att avgöras av ensamdomare, förekomme. Att genom någon generell regel få dessa utsöndrade syntes emellertid svårt. I flertalet av de påtalade fallen av vårdslöshet i trafik bestredes åtalet. Ofta vore det fråga om bevisprövning, som med hänsyn till de motsägande uppgifter som brukade förekomma i målen icke vore av enkel beskaffenhet. Målen hade ofta betydelse utöver vad som framkomme i processen. Det förekomme ej sällan att skadestånd reglerades med utgångspunkt från straffen i brottmålet. Frågan om körkort skulle indragas för den som fällts till ansvar bleve beroende av straffmätningen. Denna hade därför, framför allt när det gällde yrkeschaufförer, stor betydelse. Det förmodade straffet utgjorde alltså i trafikmålen ingalunda en riktig värdemätare på målens svårighetsgrad och betydelse. Med hänsyn till det nu anförda syntes olämpligt att i det stora flertalet fall överlåta prövningen av trafikmål på ensamdomare.

Även *hovrätten för Västra Sverige* och *föreningen Sveriges häradshövdingar* har betonat, att trafikmålen i stor omfattning ej lämpligen borde handläggas av rådhusrätt med ensamdomare respektive häradsrätt med tre i nämnden. Föreningen har framhållit, att det med hänsyn till nämndens orts- och personkännedom vore värdefullt att fulltalig nämnd tjänstgjorde.

Stockholms rådhusrätts flesta ledamöter har vidare anført, att man borde

av behörighetsregler kräva, att de medförde en klar och enkel gränsdragning, som ej i större omfattning kunde medföra olika meningar beträffande målens uppdelning. Förslaget uppfyllde ej ur denna synpunkt rimliga fordringar. Ett ställningstagande på förhand från domarens sida till straffmätningen läte sig ej väl förena med den ställning i processen rättegångsbalken tilldelat domaren. Domaren borde gå utan förutfattad mening till förhandlingen. Förundersökningsprotokollet komme, om förhandsprövning från domarens sida genomfördes, att få ökad betydelse, vilket ej heller överensstämde med rättegångsbalkens principer. För övrigt vore det ej alltid lätt att på förhand se vilka mål, som bleve så svårbedömbara att de borde överlämnas till tremansrätt. Kommittén hade pekat på möjligheten att komplettera rätten med två ledamöter, om det sedan förhandling påbörjats i ensamrätt skulle visa sig påkallat att handlägga ett mål i tremansrätt. Kommittén syntes emellertid, åtminstone så vitt anginge de större rådhusrätterna, alltför optimistiskt ha bedömt möjligheterna för dylik komplettering. Det vore ej givet, att de ledamöter på vederbörande avdelning, som skulle delta i målets handläggning, inom rimlig tid på dagen kunde avbryta förekommande göromål, exempelvis pågående session i enmansrätt. Risk föreläge därför för att förhandlingen måste inställas och parterna hänvisas att återkomma en senare dag.

En eller flera av de senast återgivna synpunkterna eller liknande meningar har återopats också av *Göta hovrätt, hovrätten för Västra Sverige och föreningen Sveriges stadsdomare*.

Enligt vad *Göta hovrätt* anfört kunde det väntas, att även vid en långtgående utvidgning av ensamdomarkompetensen besparingen av lagfaren personal i många fall bleve obetydlig, då behov av lagfaren protokollförare komme att föreligga i huvudparten av de mål, som enligt kommittéförslaget skulle överföras till handläggning av ensamdomare. Liknande mening om effekten av förslaget har *Stockholms rådhusrätts flesta ledamöter* framfört. Dessa har bl. a. anfört, att arbetsuppgifterna nu vore fördelade mellan de tre ledamöterna på ett sätt, som avsåge att underlätta en snabb handläggning och motverka onödigt dubbelarbete. Varje tremansavdelning kunde därför ha tre heldagssessioner i veckan. Skulle ifrågavarande arbetsuppgifter nu övertagas av en domare kunde man icke räkna med att denne skulle medhinna att handlägga tre sessioner i veckan eller att han vid varje session skulle avgöra lika stort antal mål som tremansavdelningen. Den besparing som kunde göras på lönerna till domarpersonalen torde därför bli ganska blygsam. Det kunde ej tänkas att ensamdomaren skulle kunna tjänstgöra utan sekreterare, om rättegången skulle fortlöpa på det sätt, som avsetts i rättegångsbalken. När vid sessionerna i enmansrätt ej komme att medhinna lika stort antal mål som för närvarande i tremansrätt, komme detta att medföra en merutgift för åklagarväsendet. Och *föreningen Sveriges härads-hövdingar* har uttalat, att en så vidsträckt utsträckning av tremansnämnds-målen, som skulle kunna föranleda en väsentlig minskning av antalet allmänna ting, icke torde kunna ske.

Vissa av de avstyrkande remissinstanserna har antytt de vägar man borde gå om man ville öka behörigheten för ensamdomare i rådhusrätt. Sålunda har *hovrätten för Västra Sverige* framhållit, att man kunde ändra vissa straffskalor så att en del brott uppdelades på två brottstyper, normalfallet och det grova fallet. Frihetsstraff skulle blott kunna följa å det grova fallet. Tillräckligt vore att ett mindre antal författningar bleve föremål för dylik ändring. Vilka dessa författningar vore syntes landets större rådhusrätter lätt kunna lämna besked om. Liknande mening kommer till uttryck i det yttrande *Stockholms rådhusrätts flesta ledamöter* avgivit. Dessa har därjämte framhållit, att någon genomgång av vilken verkan de föreslagna behörighetsreglerna skulle få i händelse det framlagda förslaget till brottsbalk genomfördes icke gjorts. En dylik genomgång gäve vid handen, att rättegångskommitténs förslag skulle medföra behörighet för ensamdomare att i avsevärd omfattning avgöra mål, som på grund av sin beskaffenhet lämpligen borde prövas av domstol med mer kvalificerad sammansättning. Den vidgning av latituderna, som förslaget till brottsbalk innefattade, skulle medföra bl. a. att mål, som eljest skolat prövas av nämnd, vid tillämpning av de föreslagna behörighetsreglerna i icke ringa utsträckning skulle överföras till prövning av ensamdomare. Det syntes därför önskvärt att eventuella generella ändringar av behörighetsreglerna verkställdes i samband med de aktuella reformerna på strafflagens område.

Göta hovrätt har uttalat, att en omfattande utvidgning av ensamdomar-kompetensen torde höra samman med en mer eller mindre fullständig omorganisation av underrätterna. Enligt *hovrätten för Västra Sverige* kunde ifrågasättas om icke nu förevarande domförhetsfrågor för rådhusrätterna lämpligast borde lösas i samband med att rådhusrätternas lagfarna bisittare i brottmål utbyttes mot en mindre nämnd. I detta sammanhang kan nämnas, att *två ledamöter av hovrätten för Övre Norrland* uttalat, att mindre viktiga mål även i häradsrätt borde avgöras av lagfaren domare utan nämnd. Skulle det ur rättssäkerhetssynpunkt anses påkallat, att nämndemän medverkade i avgörande av ifrågavarande mål, borde tre nämndemän medverka vid avgörande av målen jämväl vid rådhusrätt.

De av *föreningen Sveriges stadsdomare* anvisade utvägarna återgives i det följande.

Vad härefter angår yttrandena över de av kommittén förordade detaljreglerna må till en början anmärkas, att vissa av de avstyrkande remissinstanserna i andra hand uttalat sig även i dessa frågor.

Den av kommittén föreslagna gränsdragningen vid visst bestämt bötesstraff har vunnit gillande endast i några få remissyttranden.

Flertalet remissinstanser har förordat, att ensamdomares behörighet borde omfatta utdömande av bötesstraff utan begränsning till visst bötesmaximum. Denna mening har hävdats av *Svea hovrätt*, *hovrätten för Västra Sverige*, *hovrätten för Nedre Norrland*, *riksåklagarämbetet*, *statskontoret*, *Stockholms rådshusrätt*, *föreningen Sveriges stadsdomare*, *föreningen Sveriges stadsfiskaler* samt *Sveriges advokatsamfund*. Sistnämnda sam-

manslutning har dock hemställt om undantag för mål, i vilka framställts yrkande om förverkande eller vederlag, och föreningen Sveriges stadsdomare jämte ytterligare några myndigheter har förordat viss inskränkning, till vilken jag strax återkommer. *Göta hovrätt och flertalet ledamöter i hovrätten för Övre Norrland* har ansett gränsen böra sättas vid fyrtio dagsböter.

Svea hovrätt har till stöd för sin mening åberopat, att det regelmässigt ginge en lätt skönjbar gräns mellan bötesfallen och de fall då urbota straff borde ifrågakomma. En gränsdragning vid visst bötesstraff kunde oftare än den av hovrätten föreslagna leda till misstag vid den summariska förhandsprövning varom här vore fråga. Med hänsyn till de olägenheter och kostnader för parter och andra i rättegången medverkande, som vore förbundna med misstag vid förhandsprövningen, vore det angeläget att så långt möjligt undanröja alla anledningar till sådana misstag. I rena bötesmål hade under hela den tid rättegångsbalken varit i kraft bötesstraff till obegränsat belopp kunnat ådömas av underrätt med den lägre domförhetsgraden. Samma system hade gällt redan före rättegångsreformen i städer med polisdomstol. Några olägenheter härav hade veterligen icke försports. Liknande synpunkter har åberopats av *de övriga remissinstanser*, som har samma mening som *Svea hovrätt*.

Föreningen Sveriges stadsdomare har förordat, att ensamdomarens behörighet måtte inskränkas till erkända mål och mål som eljest är av enkel beskaffenhet, samt till stöd härför anfört, att det bland bötesfallen framför allt vore de erkända fallen, som lämpligen kunde överlämnas till ensamdomaren. Det bleve då icke fråga om någon bevisprövning och straffmätningen kunde merendels följa tämligen fasta normer. Åtskilliga skäl, främst önskvärdheten att erhålla en lätt tillämpad regel, talade för att låta utvidgningen av ensamdomarens kompetens stanna härmed. Föreningen ansåge dock lämpligt att gå något längre. Även mål, vari den tilltalade bestrede gärningen och det därför vore nödvändigt med bevisning, kunde understundom vara av den enkla beskaffenhet att det icke ingåve några betänkligheter att låta målet avgöras av ensamdomare. För att möjliggöra detta föresloges, att regeln för ensamdomarens kompetens utformades så, att den omfattade, förutom erkända mål, mål som eljest vore av enkel beskaffenhet. Mot förslaget komme måhända att invändas att det i viss utsträckning låte domstolen själv bestämma domförheten. Detta innebure icke någon olägenhet. En sådan ordning gällde redan nu i fråga om tvistemålen. Och kommittén föresloge själv sådan ändring av 6 § ärendelagen att åtskilliga slags ärenden skulle kunna avgöras av ensamdomare, utom då ärendet vore tvistigt eller det eljest funnes lämpligt med fullsutten rätt.

Även *hovrätten för Västra Sverige* och *Stockholms rådhusrätt* har framhållit betydelsen av att inskränkning av nyss angiven innebörd gjordes genom stadgande i lagen eller uttalande i motiven.

I vissa yttranden har berörts frågan huruvida åklagaren eller rätten skulle pröva om målet skulle handläggas av

fullsutten rätt eller domstol med enklare sammansättning.

Sveriges advokatsamfund har i denna del anfört, att förslaget förutsatte att domaren, innan han ännu fått del av det enda material som finge läggas till grund för domen, skulle taga ställning både till frågan huruvida den tilltalade borde fällas eller frikännas och — i förra fallet — till spörsmålet vilket straff som borde ifrågakomma. Ur principiell synpunkt kunde ett dylikt system icke under några omständigheter försvaras. Till skillnad från kommittén funne samfundet vidare uppenbart, att förhandsprövningen skulle komma att grundas icke på den ofta kortfattade stämningsansökningen utan uteslutande på polisrapporten eller förundersökningsprotokollet. I stället borde förhandsprövningen helt läggas på åklagarna. Såvitt anginge rådhusrätterna borde det alltså i de fall, där straffskalan omfattade såväl böter som frihetsstraff, ankomma på åklagaren att i stämningen angiva huruvida han yrkade böter eller frihetsstraff, alternativt möjligen huruvida han yrkade att målet skulle handläggas av en domare eller av fullsutten rätt. Om åklagaren yrkat allenast bötesstraff men domaren vid handläggningen skulle finna att frihetsstraff kunde ifrågakomma, finge erforderlig komplettering av rätten ske.

Även *riksåklagarämbetet*, *föreningen Sveriges landsfogdar* och *föreningen Sveriges stadsfiskaler* har förordat att förhandsprövningen anförtroddes åklagaren.

De hörda *domstolarna* och *domarsammanslutningarna* har allmänt tillstyrkt eller lämnat utan erinran förslaget att prövningen borde ankomma på rätten. *Hovrätten för Övre Norrland* och *Stockholms rådhusrätt* har understrukit, att åklagaren borde tillkännagiva sin mening i frågan om målet kunde behandlas i enmansdomstol.

Förslaget om ensamdomares rätt att pröva enskilt anspråk har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. Dock har *hovrättens för Övre Norrland flesta ledamöter* föreslagit den inskränkningen i kommitténs förslag, att den föreslagna domförhållningsregels tillämpning borde vara utesluten, om av brottet uppkommit skada till belopp som uppenbarligen överstege 500 kronor. Å andra sidan har *Svea hovrätt* ifrågasatt en höjning av gränsen till 1 500 kronor, varigenom likformighet skulle kunna erhållas mellan åtskilliga stadganden i rättegångsbalken. Vidare har *föreningen Sveriges stadsdomare* och *Stockholms rådhusrätt* förordat, att ensamdomare borde äga rätt pröva skadestånd utan begränsning till visst belopp. Av samma mening synes *riksåklagarämbetet* vara. *Stockholms rådhusrätt* har till stöd för sin mening anfört, att storleken av det enskilda anspråket vore av föga betydelse för bestämmandet av målets svårighetsgrad. Rådhusrätten ville därför förordna, att ensamdomare i brottmål tillades befogenhet att pröva enskilt anspråk utan inskränkning till visst belopp. Det borde emellertid därvid tillika utsägas, att endast enskilda anspråk av enkel beskaffenhet borde avgöras av ensamdomare. Och *föreningen Sveriges stadsdomare* har, utöver vad som i tidigare samman-

hang återgivits, framhållit, att föreningen icke varit främmande för tanken att — i överensstämmelse med bestämmelsen för tvistemål i 42 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken — låta målsägandens och den tilltalades medgivande utgöra förutsättning för ensamdomarens kompetens. Det borde emellertid beaktas, att parterna alltid hade möjlighet att begära det enskilda anspråkets hänskjutande till handläggning i tvistemålsordning, en begäran, som i allmänhet torde bifallas, därest den icke förefölle direkt obefogad. Med hänsyn härtill hade föreningen icke velat framlägga något förslag i nu antydd riktning.

Föreningen Sveriges häradsövdingar har förklarat sig ense med kommittén att tabelldom borde kunna begagnas i betydligt större utsträckning än som nu vore fallet. Då möjligheten till sådan dom icke borde anknytas till domförhållningarna, torde utredning böra verkställas om förutsättningarna för användande av tabelldom. Även *Stockholms rådhusrätt* har förklarat, att reglerna i dessa hänseenden icke borde anknytas till de föreslagna behörighetsreglerna. I övrigt har förslagen beträffande tabelldom och protokollets ersättande med anteckningar ej föranlett erinringar.

Departementschefen.

Såsom jag i inledningen framhållit har vid vissa domstolar uppkommit en avsevärd arbetsbalans, som haft till följd att en betydande försening uppstått i fråga om målens handläggning och avgörande. Främst gäller detta vissa av de större rådhusrätterna. För att avhjälpa detta mycket olyckliga förhållande är olika utvägar tänkbara. En möjlighet är att vidtaga sådana anordningar, att domstolarna med oförändrad personalorganisation kan avgöra ett större antal mål än för närvarande. Kommitténs förslag om vidgad behörighet för ensamdomare i rådhusrätt vid handläggning av brottmål innebär ett förslag till lösning i denna riktning.

Enligt gällande rätt är rådhusrätt domför med olika sammansättning allt efter målets art. Huvudregeln är att i rätten skall sitta tre lagfarna domare. Vid behandling av mål om grövre brott skall dock rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd. I de lindrigaste brottmålen åter, då endast bötesstraff kan ifrågakomma, är rådhusrätt domför med en lagfaren domare. Gränsdragningen mellan behörigheten för dessa olika fall är i första hand knuten till den straffskala som gäller för den åtalade gärningen. Straffskalorna är i många fall vida och detta leder till att rätten ofta nog måste ha den sammansättning, som är avsedd för de svåra eller medelsvåra brottmålen, ehuru gärningen i det särskilda fallet är relativt bagatellartad. Allmän enighet råder i ärendet om att bland de mål, som vid rådhusrätterna nu handläggas av tre lagfarna ledamöter, finns ett betydande antal, som utan olägenhet skulle kunna avgöras av ensamdomare.

En väg att nå en önskvärd utvidgning av ensamdomarens behörighet är att jämka vissa straffbestämmelser på sådant sätt att de brott, som endast skall medföra böter, i flera fall än för närvarande särskiljes från brott, som bör kunna medföra strängare straff. Möjligheterna att åstadkomma sådana

jämknings torde dock vara begränsade. För utformningen av straffbestämmelserna måste nämligen även andra synpunkter än de processrättsliga vara vägledande. En genomgång av straffbestämmelser ur nu angivna synpunkt skulle kräva ett mycket vidlyftigt arbete. Härtill kommer, att det torde vara olämpligt att på strafflagens område vidtaga sådana jämkningar i nuvarande läge, då förslag till brottsbalk är under arbete och kan väntas inom en nära framtid bli framlagt för riksdagen. Å andra sidan vill jag understryka angelägenheten av att vid utformningen av straffbestämmelser även de processrättsliga konsekvenserna uppmärksammas och vinna beaktande i den mån så kan ske utan att olägenheter ur annan synpunkt uppkommer.

Utvidgningen av ensamdomares behörighet torde därför, såsom också kommitténs förslag innebär, böra ske på det sättet att nya kategorier av brottmål inbegripes däri. Då behörighetsområdet nu omfattar samtliga brott, som kan förskylla endast böter, måste utvidgningen innebära att inom ensamdomarens behörighetsområde kommer att falla även brott, för vilka kan ådömas svårare straff än böter. I likhet med kommittén anser jag emellertid att ensamdomarens behörighet i varje fall ej bör omfatta ådömande av frihetsstraff. Med hänsyn härtill kan ensamdomaren ej givas behörighet i alla mål rörande brott, på vilka utom böter även svårare straff kan följa. Ett särskiljande måste ske och att finna en lämplig form härför erbjuder vissa svårigheter.

I anslutning härtill vill jag framhålla, att invändningar ej kan resas mot att domstol, i vilken utom den lagfarne domaren deltaga lekmän, har behörighet att ådöma frihetsstraff. En möjlighet att undgå de med särskiljandet förenade svårigheterna vore därför att låta lekmän medverka även i de mindre brottmålen. Denna fråga synes mig dock ej lämpligen kunna upptagas i detta sammanhang. En utvidgning av behörigheten för den nuvarande sjuhannanämnden till de mål varom nu är fråga kan knappast vara ägnad att befördra den ökning av domstolens kapacitet, som är grunden till den nu ifrågasatta reformen. Och tillskapandet av en mindre nämnd aktualiserar hela frågan om rådhusrätternas organisation, en fråga som lämpligen bör upptagas i ett större sammanhang och närmast i anslutning till en utredning om rådhusrätternas förstatligande.

Kommittén har löst spørsmålet om särskiljandet på det sättet att det skall ankomma på domaren att före huvudförhandlingen verkställa en förhandsprövning av målet. Häremot har i flertalet av yttrandena från dem som företräder partssynpunkterna framförts bestämda erinringar. Dessa remissinstanser har i stället förordat att det skulle ankomma på åklagaren att pröva, huruvida med hänsyn till brottets svårhetsgrad målet skulle handläggas av ensamdomare eller av fullsutten rätt.

För egen del anser jag att betänkligheter kan anföras mot att domaren skall göra en förhandsprövning som tager sikte på utgången i målet. Härvid är visserligen att märka att förhandsprövningen ej skall avse frågorna, huruvida den tilltalade begått den gärning åklagaren lägger honom till last

eller om åklagarens beskrivning av händelseförloppet överensstämmer med vad som verkligen skett. Vid förhandsprövningen har domaren att utan vidare utgå från att vad åklagaren anför om gärningen och dess rättsliga bedömning är riktigt. Förhandsprövningen har allenast att taga sikte på det straff den tilltalade med utgångspunkt från vad åklagaren anför kan väntas bli ådömd. Men även om förhandsprövningen har denna begränsade omfattning, kan man enligt min mening ej bortse från risken att domaren vid prövningen kan komma att binda sig för viss utgång. Och detta sker på ett material, som ej skall ligga till grund för domen. Man kan ej heller bortse från att den av kommittén föreslagna ordningen kan leda till att förundersökningsprotokollet kommer att erhålla ökad betydelse. En förhandsprövning av domaren av den art som kommittén tänkt sig bör därför såvitt möjligt undvikas.

Som nyss nämnts har från vissa håll framförts det uppslaget att förhandsprövningen skulle ankomma på åklagaren och detta torde böra något närmare beröras. En lösning i enlighet med denna tanke skulle lämpligen kunna ske i den formen att åklagaren i stämningsansökningen anger, att enligt hans mening den åtalade gärningen förskyller straff som ligger under den för ensamdomarens behörighet gällande övre gränsen. Denna åklagarens förklaring skulle så bli bestämmande för huruvida ensamdomare är behörig. Till förmån för en sådan ordning talar självfallet, att därigenom undvikas de olägenheter som är förbundna med att domaren verkställer förhandsprövningen. Å andra sidan är att beakta, att frågan om straffmätningen enligt svensk rätt uteslutande ankommer på domstolen. Åklagarens förklaring om straffet i stämningen binder sålunda ej domstolen, då den efter huvudförhandlingen går att bestämma straffet. Intet hindrar, att den därvid finner strängare straff böra ådömas än åklagaren angivit och att detta straff ligger över vad som faller inom ensamdomarens behörighet. Låter man åklagarens i stämningsansökningen uttalade uppfattning bli bestämmande för behörigheten, leder detta till att ensamdomaren i själva verket blir behörig att ådöma strängare straff än man avsett med behörighetsregeln. Vill man å andra sidan icke taga denna konsekvens, måste behörighetsregeln tillika innehålla en föreskrift av innebörd att ensamdomaren ej får ådöma straff, som är strängare än det i lagen angivna. Men vid en sådan lösning ligger förhandsprövningen ej längre enbart hos åklagaren; även domaren måste verkställa en sådan. I anslutning härtill må ock framhållas, att vid huvudförhandlingen kan ha framkommit sådana omständigheter att åklagaren finner sig böra frångå sin i stämningsansökningen uttalade uppfattning i straffmättningsfrågan. Spörsmålet uppkommer då om vilken av åklagarens uppfattningar som man skall låta bli bestämmande i behörighetsfrågan.

Vidare bör vid bedömning av detta uppslag beaktas den ställning målsäganden intager i processen. I de fall, då denne ensam för ansvarstalan — målet gäller enskilt åtal eller målsäganden har övertagit av åklagare väckt men nedlagt allmänt åtal — synes konsekvensen närmast fordra att målsägandens uttalande i straffmättningsfrågan tillerkännes samma verkan be-

träffande behörighetsfrågan som åklagarens, då han för talan. Detta synes i sin tur leda till att motsvarande betydelse tillerkännes målsägandens uttalande i detta hänseende, då han biträtt åklagarens talan. Emellertid är att märka, att målsägandens biträdande av åtalet kan ske även vid huvudförhandlingen eller att målsäganden kanske först då anger sin mening i straffmättningsfrågan. Behörighetsfrågan skulle med andra ord vara alldeles oviss ännu då huvudförhandlingen påbörjats. Ordningen skulle dessutom leda till att målsäganden genom att intaga den ena eller andra ståndpunkten i fråga om straffmätningen skulle kunna bestämma om rättens sammansättning.

Under hänvisning till vad sålunda anförts finner jag att förslaget att överlämna förhandsprövningen till åklagaren icke innebär någon godtagbar lösning. Det torde icke kunna undvikas att låta förhandsprövningen ankomma på rätten. Strävandena får i stället inriktas på att i möjligaste mån undgå de olägenheter, som kan vara förenade därmed.

Vad som man därvid bör söka nå fram till är, att förhandsprövningen blir för rätten så enkel som möjligt, för att rätten ej skall komma in på någon närmare prövning av målet. Med hänsyn härtill bör gränsen för ensamdomarens behörighet gå vid en lätt skönjbar linje. Tvekan kan ej råda om att ur denna synpunkt det är att föredraga att behörighetsgränsen går mellan böter och svårare straff än vid visst bestämt bötesstraff. I anslutning härtill vill jag framhålla att enligt min mening ej heller ur andra synpunkter hinder kan anses föreligga mot en sådan gränsdragning. Den gäller redan nu vid de rena bötesbrotten och den gällde även för de förutvarande polisdomstolarna. Härtill kommer, att om man, såsom jag i det följande vill förorda, vill låta åklagarna ge domstolen en upplysning om sin uppfattning i straffmättningsfrågan, det är att beakta, att det torde vara väl förenligt med våra traditioner att åklagaren anger, huruvida han anser gärningen förskylla frihetsstraff eller ej. Däremot torde det vara mer främmande för gängse uppfattning att åklagaren ger anvisning om storleken av det bötesstraff som bör ådömas.

Även om jag av skäl som i det föregående angivits ej är beredd förorda en ordning, varigenom åklagarens uttalande i straffmättningsfrågan gives en utslagsgivande betydelse för ensamdomarens behörighet, torde likväl hans uppfattning böra komma till uttryck och tjäna till vägledning för domarens prövning. Genom att åklagaren anger sin uppfattning i straffmättningsfrågan underlättas rättens förhandsprövning. Det står rätten fritt att av parterna eller eljest på lämpligt sätt inhämta de kompletterande upplysningar som kan finnas behövlige för frågans bedömande. I praktiken torde dock vad åklagaren angivit i stämningen som regel bli avgörande; något studium av förundersökningsprotokoll för bedömande av behörigheten är då obehövt. Jag anser därför att åklagaren i sådana fall, då den nu avsedda behörighetsfrågan kan uppkomma, bör i stämningsansökningen ange, huruvida brottet enligt hans mening förskyller endast böter, och även i övrigt på begäran lämna rätten erforderliga upplysningar. Föreskrifter härom kan i den mån de finnes erforderliga utfärdas i administrativ ordning.

För att den här avsedda reformen skall få önskvärd effekt torde vara erforderligt att ensamdomare tillägges behörighet att pröva jämväl förd talan om enskilt anspråk i anledning av brottet. Mot den av kommittén föreslagna begränsningen av behörigheten — till anspråk vars belopp ej överstiger 500 kronor — har under remissbehandlingen framförts så vägande erinringar att jag ej kan ansluta mig till den. Jag förordar i stället att behörigheten skall gälla enskilt anspråk utan begränsning. Från huvudregeln, att rådhusrätt är domför med tre lagfarna domare eller, såvitt avser grova brottmål, med en lagfaren domare och nämnd, får jag under hänvisning till vad förut anförts alltså förorda en undantagsregel av det innehållet, att om brottmål rör allenast ansvar för brott, vara icke kan följa svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, rådhusrätt skall vara domför med en lagfaren domare samt att vad nu sagts skall gälla även för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men med hänsyn till åtalet sådant straff ej ifrågakommer för gärningen.

En motsvarande reform för häradsrätternas del får antagas vara av vida mindre praktisk betydelse. Dock synes övervägande skäl tala för att genomföra en liknande ordning även vid dem, därvid dock ensamdomare bör motsvaras av rätt bestående av en lagfaren domare och tre nämndemän. Det torde nämligen vara önskvärt att på ett område som det förevarande en gemensam gränsdragning gäller för de båda typerna allmänna underdomstolar. Och utan praktisk betydelse blir reformen ej. Bl. a. vinnes, att på de s. k. tremanstingen kan upptagas ett betydligt större antal mål än för närvarande och vidare torde genom reformen öppnas en möjlighet att i större omfattning än för närvarande använda sammanträden med endast tre nämndemän.

I anslutning till de nu förordade reformerna vill jag understryka att, såsom flera remissinstanser framhållit, frågan om ett mål lämpligen bör handläggas av ett större eller mindre domstolsorgan icke enbart beror av det straff som kan antagas bli ådömt. Lämpligheten av rättens sammansättning är också avhängig av sådana omständigheter som att i målet förekommer omfattande bevisvärdering eller att rättsfrågan är invecklad och svårbedömbär. Också målets vidlyftighet kan göra det mindre lämpligt att det prövas av ensamdomare. Dessa förhållanden växlar från fall till fall och det torde knappast låta sig göra att låta dem komma till uttryck i en lagregel. Den av mig i det föregående förordade behörighetsregeln utgör icke hinder för domstolen att ha den mera kvalificerade sammansättningen. Denna möjlighet bör utnyttjas så snart omständigheter av nyss antydd art det påkallar. För iakttagandet av detta erfordras viss förhandsprövning av rätten. Denna ligger emellertid på ett helt annat plan än den förhandsprövning, som behandlats i det föregående. De skäl som talar för att rådhusrätt skall vara fullsutten, trots att rätten enligt lagen är behörig med en domare, torde nämligen framgå av yttre omständigheter, såsom att förundersökningen varit mycket omfattande, att vittnesbevisning eller sakkunnigbevisning påkal-

las i mera betydande utsträckning eller att målet är invecklat, t. ex. gäller ansvar för olaga fiske på område med oklara äganderettsförhållanden. Även den omständigheten att målet i förväg väckt synnerlig uppmärksamhet kan i vissa fall vara ett skäl att det företages inför fullsuttan rätt. Den förhandsprövning rätten sålunda har att företaga är jämförlig med den prövning som sker, då i tvistemål fråga uppkommer om att medgiva huvudförhandling i omedelbart samband med förberedelsen. Det torde vara lämpligt att i administrativ ordning meddelas en erinran om att domstolen bör beakta huruvida mål av den art, varom här är fråga, med hänsyn till vidlyftighet eller svår beskaffenhet icke bör prövas av fullsuttan rätt, ehuru ensamdomare respektive domare med tremansnämnd är behörig därtill.

Kommittén har under denna punkt även upptagit frågan om utvidgning av möjligheterna att använda systemet att föra anteckningar i stället för protokoll samt att utfärda domar i förenklad form. Remissinstanserna har i princip anslutit sig till kommitténs förslag och ej heller jag har någon principiell erinran mot detsamma. Med den utvidgning av kompetensen för domstol med enklare sammansättning, som mitt förslag utgör i förhållande till kommitténs, synes i allt väsentligt grunden ha bortfallit för den av ett par remissinstanser gjorda invändningen mot att stadgandena i de hänseenden varom nu är fråga anknutits till domförhållningarna.

Vad i detta avsnitt föreslagits föranleder ändringar i 1 kap. 5 och 11 §§, 6 kap. 1 § samt 30 kap. 6 § rättegångsbalken ävensom 51 § militära rättegångslagen. Beträffande vad jag ytterligare har att anföra får jag hänvisa till de uttalanden som jag i avsnitt XIII kommer att göra vid dessa lagrum.

IV. Måls avgörande utan huvudförhandling i hovrätt.

Gällande rätt.

I princip skall alla vädjade mål i hovrätt, tvistemål såväl som brottmål, avgöras efter huvudförhandling. Undantag ges emellertid från denna grundläggande regel.

För tvistemålens del stadgas sålunda i 50 kap. 21 § rättegångsbalken, att hovrätten äger utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om vadetalan medgivits eller hovrätten finner uppenbart, att vadetalan är ogrundad. Rör målet endast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till 500 kronor, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vidare stadgas, att mål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, må på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart att sådan ej erfordras.

I fråga om brottmålen meddelas motsvarande undantagsregler i 51 kap. 21 § rättegångsbalken. Enligt detta lagrum äger hovrätten utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträfts

av motparten. Om den tilltalade av underrätten frikänns för brottet eller dömts till böter eller fällts till vite och om anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts, må målet avgöras utan huvudförhandling, dock att om talan föres även om annat än ansvar den ytterligare förutsättningen tillkommer, att denna talan enligt 50 kap. 21 § må prövas utan huvudförhandling.

För såväl tvistemål som brottmål gäller enligt 50 kap. 22 § respektive 51 kap. 22 §, att då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, parterna skall, om det erfordras, erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan. Utan hinder av tidigare beslut äger hovrätten förordna, att huvudförhandling skall äga rum.

Reglerna om måls avgörande utan huvudförhandling modifieras väsentligt av förbudet i vissa fall enligt de s. k. tilltrosparagraferna, 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 §, att ändra underrätts dom utan att vittnen m. fl. höres på nytt.

Kommittén.

I betänkandet har lämnats vissa uppgifter om i vad mån rikets hovrätter under budgetåren 1949/50—1951/52 avgjort tviste- och brottmål med respektive utan huvudförhandling. Av uppgifterna framgår att i stort sett en tredjedel av såväl tvistemålen som brottmålen avgjorts utan huvudförhandling.

Vidare har kommittén gjort en undersökning om tvisteföremålets värde i de av Göta hovrätt och hovrätten för Övre Norrland under år 1952 avgjorda tvistemålen, uppgående tillhoppa till 291. Värdet var i 32 mål under 500 kronor, i 13 mål mellan 500 och 1 000 kronor, i 14 mål mellan 1 000 och 1 500 kronor samt i återstående 232 mål minst 1 500 kronor eller ock av ej ekonomisk natur. Liknande undersökning har gjorts vid samma hovrätter beträffande skadeståndets värde i brottmål som gällt bötesstraff. Värdet har i 20 av de 79 fall, som omfattas av undersökningen, understigit 500 kronor samt i 12 fall utgjort mellan 500 och 1 000 kronor och i 10 fall mellan 1 000 och 1 500 kronor. I återstående 37 fall har värdet utgjort 1 500 kronor eller mera eller också varit av icke ekonomisk natur.

Kommittén har understrukit, att vår nya processordning utginge från att till hovrätt fullföljda mål som regel borde avgöras icke på grundval av skriftligt material, som föredroges inför hovrätten, utan efter en muntlig förhandling inför hovrätten, grundad på samma principer som huvudförhandling inför underrätt. Vid sådant muntligt förfarande bleve parternas kostnader väsentligt större än vid skriftligt. I den mån detta ledde till att medborgarna måste avstå från att söka sin rätt, föreläge uppenbarligen ett allvarligt missförhållande. Frågan om ett skriftligt förfarande vore möjligt att begagna i ökad utsträckning krävde därför stor uppmärksamhet.

Det måste emellertid beaktas, att — om det icke vore fråga om mål vari huvudförhandling på grund av målens beskaffenhet eller särskilda omständigheter vore onödig — det skriftliga förfarandet i hovrätt i allmänhet inne-

bure en sämre process med sämre garantier för ett riktigt avgörande. Det nya rättegångssystemet vore över huvud så uppbyggt, att ett skriftligt förfarande icke läte sig på ett rationellt sätt inpassa däri.

Å andra sidan visade erfarenheten, att hovrätterna finge under bedömande icke så få mål av skilda slag — utöver dem som nu bedömdes på handlingarna — vilka utan risk kunde avgöras utan huvudförhandling. Önskvärt vore att finna en utväg att, även om s. k. mindre mål dessutom måste undantagas, särskilja just de mål, vari huvudförhandling kunde antagas vara onödig. Den onekligen smidigaste lösningen vore att helt överlåta avgörandet på hovrätten, men denna lösning skulle enligt kommitténs mening vara förenad med alltför stora brister och kunde icke förordas. Att finna objektiva normer, efter vilka ifrågavarande mål kunde i lag avgränsas, vore emellertid förenat med stora vanskligheter, eftersom de mål som man avsåge vore av mycket skiftande slag.

Kommitténs överväganden har, såvitt angår tvistemålen, lett till förslag om jämkningar i två avseenden i nuvarande regler. Sålunda har förordats införande av en regel, att dispositiva tvistemål skulle få på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten funne uppenbart, att sådan ej erfordrades. Och vidare har kommittén föreslagit en höjning av den nuvarande i 50 kap. 21 § upptagna gränsen vid 500 kronor till 1 500 kronor.

Till stöd för det förstnämnda förslaget har kommittén i huvudsak anfört, att det i fråga om tvister, vari de enskilda parterna hade den vidsträcktaste rätt att avgöra hur dessa materiellt och formellt skulle lösas, syntes naturligt, att de åtminstone skulle ha så mycket inflytande över processformen i hovrätten, att om de vore ense om att välja en billigare och enklare processform, som lagstiftningen dock förutsatte finnas för vissa mål, deras önskan skulle kunna tillgodoses. Det kunde emellertid icke ifrågasättas att göra hovrätten bunden av parternas yrkande i detta avseende. En förutsättning för avgörande på handlingarna borde vara — liksom nu i mål som rörde allenast rättstillämpningen — att hovrätten funne uppenbart, att huvudförhandling icke erfordrades. Med den ifrågasatta lösningen kunde man tänka sig en olämplig användning av skriftlig procedur i hovrätt endast om båda parterna oriktigt bedömt denna procedurfråga och hovrätten samtidigt klart underskattat betydelsen av en muntlig förhandling. Kommittén vågade räkna med att den nya processens värde numera så genomsyrat uppfattningen i hovrätterna att riskerna för en utbredd skriftlighet i de fall, då den icke lämpade sig, icke vore stora.

Anledning finnes icke att tro att reformen skulle leda till att i mål, som komme att avgöras efter huvudförhandling, vidlyftig och i sådant läge olämplig skriftväxling skulle förekomma. Gången borde nämligen vara att parterna visserligen i vadeinlagan eller genmälet anhölle om målets avgörande utan huvudförhandling men ändock inskränkte dessa skrifter till vad lagen stadgade och endast förbehölle sig att, om anhållan om avgörande utan huvudförhandling framställdes från båda sidor och huvudförhandling i an-

ledning därav ej komme till stånd, få vidare utveckla sin talan. Kommittén har även berört frågan om det föreslagna stadgandets förhållande till den s. k. tilltrosparagrafen. Det saknades enligt kommitténs mening anledning antaga, att icke därmed sammanhängande frågor skulle kunna lösas utan större svårigheter än dem, som hittills framträtt i tvistemål under värdegränsen 500 kronor, i vilka parterna förutsatte att målet skulle kunna avgöras på handlingarna och vari problemställningen i förevarande avseende bleve i stort sett densamma som då parterna i den nya gruppen av mål anhölle om avgörande på handlingarna. Tilltrosparagrafen innebure — och borde innebära — en betydelsefull begränsning av den nya regelns tillämpning. I praktiken finnes en mängd mål, vari tilltrosparagrafen icke i och för sig utgjorde något hinder för avgörande på handlingarna. Kommittén ansåge, att det föreslagna stadgandet trots alla begränsningar skulle få ej ringa praktisk betydelse. Man syntes kunna antaga att därigenom på ett naturligt sätt skulle kunna utskiljas åtminstone de mest utpräglade av de fall, där huvudförhandling skulle innebära en onödigt kostsam och för parterna tyngande procedur, samt att behovet av andra stadganden i detta syfte ej bleve så stort.

Den föreslagna höjningen av värdegränsen från 500 kronor till 1 500 kronor har väsentligen motiverats med den penningvärdeförsämring som inträffat sedan den nuvarande gränsen föreslogs i processlagberedningens betänkande år 1938 och bestämdes genom rättegångsbalkens antagande år 1942.

Beträffande brottmålen har kommittén icke föreslagit någon jämkning i nu gällande ordning. I betänkandet har emellertid diskuterats vissa förslag, bl. a. frågan om införande av möjlighet att avgöra brottmål utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart att vadetalan är ogrundad. I en preliminär promemoria, över vilken yttranden sedan avgivits till kommittén, ställde sig kommittén positiv till tanken under hänvisning särskilt till att det enligt erfarenheten vore vanligt att i brottmål, vari ett ovillkorligt frihetsstraff ådömts, överklagande skedde i avsikt att fördröja domens verkställande. I de till kommittén avgivna yttrandena har man merendels ställt sig betänksam mot vad kommittén i denna del ifrågasatt. Så har advokatsamfundets styrelse framhållit, att det ur rättsvårdens synpunkt vore en väsentligt mindre olägenhet att en eller annan person i onödan besvärade det allmänna med en huvudförhandling än att det över huvud taget skulle kunna tänkas förekomma fall, där en person som ansåge sig med orätt dömd till frihetsstraff skulle förvägras att muntligen framlägga sin sak i hovrätten, därför att en hovrättsavdelning av handlingarna utläste att hans vadetalan vore uppenbart ogrundad. Vid förnyat övervägande av denna fråga har kommittén ansett sig icke böra föreslå någon ändring i förevarande avseende.

Däremot har kommittén på en annan punkt förordat viss jämkning, nämligen i reglerna om parternas rätt att utveckla sin talan i handlingsmål. I detta hänseende har kommittén — under hänvisning till vad tidigare återgivits — förklarat den riktigaste ordningen vara att parterna i de fall, då

det icke från början vore klart att målet komme att avgöras utan huvudförhandling, inskränkte vadeinlagan respektive genmälet, till vad lagen förutsatte men uttryckligen förbehölle sig att, om målet skulle avgöras utan huvudförhandling, få skriftligen utveckla sin talan. Endast om det vore klart, att målet komme att avgöras utan huvudförhandling, borde parterna lämpligen redan i nämnda skrifter fullständigt utveckla sin talan och när så skedde borde detta lämpligen uttryckligen förklaras. Om detta iakttoges, kunde det i sistnämnda fall icke vara någon anledning att bereda parterna tillfälle att ytterligare utveckla sin talan. Även om det icke uttryckligen sagts kunde det stundom vara uppenbart att parten i hovrätten anfört vad han önskade. Emellertid borde det icke få förekomma att en part överrumplades av ett avgörande i hovrätten utan att han räknat med ett avgörande på handlingarna och utan att han utvecklat sin talan som han avsett att göra vid huvudförhandlingen. Kommittén föresloge fördenskull en sålunda jämkad regel, att innan mål avgjordes utan huvudförhandling, parterna skulle, om det ej vore uppenbart att det ej erfordrades, ha erhållit tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

En av kommittéledamöterna, advokaten Brodin, har förklarat sig icke kunna biträda kommitténs förslag att införa möjlighet att enligt parternas begäran avgöra dispositiva tvistemål utan huvudförhandling. De av kommittémajoriteten åberopade garantierna mot missbruk vore icke hållbara. Av parterna kunde nämligen vadesvaranden principiellt sett beräknas begära skriftlig procedur i många fall då huvudförhandling objektivt sett vore påkallad. I fråga om båda parterna gällde, att man icke alltid kunde räkna med att i de fall där part biträdades av advokat, denne vid val av procedur kunde underlåta att låta sig på ett olyckligt sätt påverkas av påtryckningar eller önskemål från sin huvudmans och måhända även från hovrättens sida. I de fall, där part biträdades av sakkörare eller icke hade något biträde, funnes icke någon som helst garanti för att icke begäran om skriftlig procedur framställdes även där huvudförhandling vore i hög grad sakligt påkallad. Av de åberopade garantierna återstode hovrättens egen bedömning. Med den formulering majoritetens förslag erhållit borde endast i ett fåtal fall kunna komma i fråga att hovrätten beslöte att underlåta huvudförhandling. Frågan vore om hovrätterna i det långa loppet komme att följa lagens bokstav och inskränka användningen av skriftlig procedur till de fall där det verkligen vore uppenbart att huvudförhandling ej erfordrades. Enligt reservantens förmenande vore det allvarlig risk för att en uppmjukning i praxis av den bokstavliga lagtillämpningen förr eller senare komme till stånd. Förslaget innebure därför allvarliga risker för en mera allmän eller i vart fall alltför stor återgång till skriftlighet.

Yttrandena.

Kommitténs förslag att öppna möjlighet att avgöra dispositiva tvistemål utan huvudförhandling i de fall att båda parterna så begär och hovrätten finner uppenbart, att huvudförhandling ej erfordras, har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Förslaget avstyrkes emel-

lertid av *flertalet ledamöter i hovrätten för Västra Sverige* (9 av 16), *minoriteten av ledamöterna i hovrätten för Nedre Norrland* (4 av 9), *föreningen Sveriges stadsfiskaler* och *Sveriges advokatsamfund*.

Flera av de *tillstyrkande* remissinstanserna har understrukit, att skäl finnes att iakttaga stor varsamhet vid en reform i den av kommittén föreslagna riktningen och att även vid tillämpningen av en regel i enlighet med kommitténs förslag försiktighet borde iakttagas.

Sålunda har *hovrätten för Övre Norrland* framhållit, att tillämpningen av nu gällande bestämmelser medfört, att huvudförhandling i hovrätt måst hållas även i fall där sådan varit alldeles onödig. Hovrätten ville emellertid understryka, att det även förekommit att en huvudförhandling, som på förhand bedömts som helt meningslös, tillfört målet betydelsefull utredning. Stora svårigheter måste därför uppkomma vid avgörandet av frågan huruvida det vore uppenbart att huvudförhandling ej erfordrades. Med hänsyn härtill borde, för att skapa garantier mot en icke önskvärd utveckling, genom uttalande i motiven eller på annat sätt klargöras, att det icke kunde anses uppenbart att huvudförhandling ej erfordrades annat än i rena undantagsfall, då huvudförhandlingen skulle te sig helt meningslös. Det kunde ur denna synpunkt starkt sättas i fråga, om i fall där part själv förde sin talan det över huvud kunde anses uppenbart att huvudförhandling ej erfordrades. Vidare måste det, med hänsyn till betydelsen av parts personliga inställelse, stå utom allt tvivel att hans närvaro vore meningslös.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har understrukit, att den föreslagna regeln uppställde två garantier mot missbruk av densamma: parterna och domstolen. Enligt hovrättens förmenande utgjorde parterna den svagare garantien mot missbruk. Tillförlitligare vore den garanti som låge i hovrättens egen prövning. Av hovrätterna syntes man ej ha anledning vänta annat än att de skulle söka den form för förfarandet som gäve dem de bästa förutsättningarna för att nå ett materiellt riktigt avgörande. Att tala om att hovrätterna av bekvämlighetsskäl skulle välja en skriftlig procedur synes hovrätten bottna i en alltför långt driven misstro mot domstolarna. Den fara för ett oriktigt tillämpande av regeln som närmast vore tänkbar från hovrätternas sida torde sammanhånga med dels att hovrätten ej alltid hade lika goda möjligheter som parterna att se, huruvida ett muntligt förfarande hade något att bjuda utöver vad handlingarna innehöller, och dels att hovrätten i fall, då med ledning av handlingarna ändringssökandet bedömdes vara mer eller mindre utsiktslöst, hade lättare för att ge efter för parternas begäran om skriftlig procedur, ehuru ett muntligt förfarande skulle vara att föredraga med hänsyn till rättssäkerheten. I förstnämnda hänseende kunde man måhända vinna någon bot genom att kräva att parterna alltid vid åberopande av denna regel motiverade varför de ansåge en skriftlig procedur tillfyllest. Hovrätten delade kommitténs uppfattning, att regeln trots alla dess begränsningar skulle bli av praktisk betydelse. Om risk kunde föreligga för oriktig tillämpning av regeln i ett eller annat

fall, krävde likväl hänsynen till de parter, i vilkas mål ett skriftligt förfarande vore till fyllest, att regeln infördes. Det vore synnerligen angeläget att nedbringa parternas processkostnader i hovrätterna i den mån det låte sig göra utan fara för rättssäkerheten.

Vidare har *hovrättens för Nedre Norrland flesta ledamöter* uttalat, att den föreslagna bestämmelsen givetvis måste tillämpas med omdöme och försiktighet. Den nya rättegångsordningens principer torde emellertid vara av hovrätterna så allmänt omfattade och uppskattade att fara för missbruk ej föreläge. Såsom bestämmelsen avfattats kunde den endast undantagsvis leda till att huvudförhandling underlåtes. Men detta förhållande minskade ej dess värde. Det vore nämligen just för sådana undantagsfall, där en huvudförhandling framstode såsom helt meningslös, som den nuvarande ovillkorliga skyldigheten att hålla huvudförhandling vore olämplig.

Vad angår de *avstyrkande* yttrandena har *Sveriges advokatsamfund* betonat, att den föreslagna ändringen enligt styrelsens bestämda mening icke kunde genomföras utan allvarlig risk för att muntlighetsprincipens upprätthållande äventyrades. Och *hovrättens för Västra Sverige flesta ledamöter* har anfört, att hovrätten hade rik erfarenhet av att vadekärandena, ibland även sådana som företrädde av advokat, förklarade sig icke önska huvudförhandling, oaktat förnyad bevisupptagning med hänsyn till innehållet i tilltrosparagrafen framstode som uppenbart nödvändig. Liknande felbedömningar förekomme ännu oftare då vadekärandena i huvudförhandlingsmål hade att taga ställning till om de skulle påkalla förhör i hovrätten med vittnen, som blivit hörda i underrätten. Hovrätten hade med hänsyn till vad nu sagts all anledning räkna med att en vadekärandes samtycke till skriftlig hovrättsprocess icke utgjorde någon säker garanti för att en dylik processform vore lämplig i det ifrågavarande målet. Vadesvarandens samtycke till ett skriftligt förfarande torde regelmässigt icke vara någon garanti för att ett dylikt förfarande ej vore olämpligt. Garanti för att den skriftliga processformen icke bleve missbrukad skulle i sista hand vila på hovrätterna. Faran för att hovrätterna efter hand i alltför stor omfattning skulle visa sig benägna att i enlighet med parternas önsknings avgöra mål på handlingarna borde emellertid icke underskattas. Hovrätternas möjlighet att på förhand kunna bedöma om huvudförhandling vore erforderlig torde vara ganska begränsad. Full visshet om att huvudförhandling ej vore av betydelse kunde sällan nås. Det vore vidare troligt att en ökad användning av skriftlig hovrättsprocess efter parternas åsämjande i längden skulle leda till en uppmjukning av tilltrosparagrafen. En dylik utveckling vore ytterst olycklig. Att hovrätterna i tvistemål skulle, annat än i exceptionella undantagsfall, få ompröva underrätternas värdering av den muntliga bevisningen utan att ånyo upptaga densamma skulle innebära ett kullkastande av en av rättegångsbalkens grundprinciper. Hovrätten ville sålunda särskilt understryka att kommitténs ifrågavarande förslag innebure att avgörandet av ytterst vanskliga och grannliga avvägningsfrågor skulle läggas i hovrätternas händer. För att hovrätterna skulle ha utsikt att lyckas med en sådan

uppgift måste det i vart fall krävas att muntlighetsprincipen vunnit betydligt mera stadga inom vårt processväsende, än den för närvarande hade.

Kommitténs förslag att höja 500-kronorsgränsen i 50 kap. 21 § rättegångsbalken till 1 500 kronor och att jämka lydelsen av 50 kap. 22 § och 51 kap. 22 § samma balk har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Förslag om ytterligare ändringar har framförts av *riksåklagarämbetet*. Sälunda borde i brottmål avgörande på handlingarna kunna ske vid uppenbart ogrundad vadetalan av enskild part i mål, vari ådömts frihetsstraff understigande sex månader. Hemställan om jämkning i samma riktning har framförts även av *en ledamot i Svea hovrätt* och av *statskontoret*.

Riksåklagarämbetet har till stöd för sitt yrkande anfört att de fall, då fullföljd av talan ägde rum endast i syfte att fördröja straffverkställigheten, ingalunda vore sällsynta. Fall av uppenbart ogrundad talan torde i själva verket vara ojämförligt mycket vanligare i brottmål än i tvistemål. De onödiga kostnader, som för det allmänna föranleddes av ett upprätthållande av principen om muntlig handläggningsform i brottmål jämväl vid uppenbart ogrundad vadetalan borde ej underskattas. Härtill komme, att för åklagaren en huvudförhandling i hovrätten i regel medförde en icke obetydlig tidsförlust, särskilt därest han i och för huvudförhandlingen måste inställa sig å annan ort. Även ur denna synpunkt syntes det angeläget att huvudförhandling underlåtes i sådana mål, där den med hänsyn till beskaffenheten av den fullföljda talan framstode som en tom formalitet. Anledning befara att icke hovrätterna komme att visa sträng återhållsamhet med att bedöma vadetalan i brottmål såsom uppenbart ogrundad syntes ej föreliggande. För hovrätternas egen arbetsbörda torde valet av handläggningsform i de föga omfattande mål, varom här vore fråga, sakna egentlig betydelse. Det borde även betonas att i de fall, då den tilltalade icke vidgått gärningen och skuldfrågan alltså vore tvistig, utrymme knappast funnes för ett konstaterande att tilltalads vadetalan vore uppenbart ogrundad.

Departementschefen.

En av de genomgripande nyheter, som infördes genom rättegångsbalken, var att principen om muntlighet skall i tvistemål och brottmål gälla även i hovrätt. Under förarbetena till rättegångsbalken framhölls, att denna princip är av grundläggande betydelse såväl för överinstansens egen prövning av målet som ock med hänsyn till dess återverkningar på underrättsförfarandet. Därest avgörandet i överinstansen i mera betydande omfattning anses kunna grundas allenast på ett skriftligt material, ligger den faran nära, att samma betraktelsesätt vinner insteg även i underinstansen och att muntligheten även där förlorar i betydelse. Från nu angivna utgångspunkter har vid rättegångsbalkens tillkomst de fall, då avgörandet må ske på handlingarna, starkt begränsats. För tvistemålens del är dessa fall, då vadetalan medgivits, då hovrätten finner uppenbart att vadetalan är ogrundad, vidare då tvisteföremålets värde uppenbarligen icke uppgår till 500 kronor och ej båda parterna begärt huvudförhandling och slutligen då fråga är om allenast

rättstillämpningen samt båda parterna begärt målets avgörande utan huvudförhandling och hovrätten finner uppenbart att sådan ej erfordras. I fråga om brottmålen gäller undantag från muntlighetsprincipen i följande fall, nämligen då åklagaren för talan till den tilltalades förmån, då motparten biträder talan som föres av den tilltalade samt då fråga ej är om annan påföljd än böter eller vite. Kommittén har nu föreslagit två utvidgningar av dessa undantagsregler.

Det ena ändringsförslaget avser den förut nämnda för tvistemålen gällande värdegränsen, vilken föreslås höjd från 500 kronor till 1 500 kronor. Genom den försämring av penningvärdet, som inträffat sedan denna undantagsregel utformades, har den fått en mera begränsad räckvidd än vad som från början avsetts. Förslaget innebär i stort sett endast att regeln återfår det reella innehåll som den avsetts skola ha. Mot förslaget, som hörda myndigheter och sammanslutningar undantagslöst biträtt, har jag intet att erinra.

Den andra av kommittén föreslagna ändringen är att dispositiva mål skall kunna avgöras utan huvudförhandling, därest båda parterna begär det och hovrätten finner uppenbart, att huvudförhandling ej erfordras. Grundtanken bakom förslaget är att parternas kostnader för hovrättsprocessen är så höga att man bör öppna möjlighet att utan huvudförhandling avgöra mål, vari sådan är onödig, även i andra fall än då så enligt nu gällande ordning kan ske.

Vid bedömande av detta förslag är i första hand att beakta, att muntligheten utgör den säkraste garantien för att hovrätten får bästa möjliga grundlag för sitt avgörande. Med hänsyn härtill måste starka skäl föreligga för att på ett sätt, som har principiell betydelse, vidga möjligheterna att frångå muntligheten och därjämte måste betryggande garantier finnas för att en dylik utvidgning ej leder till att muntlig förhandling underlåtes i fall, då sådan är sakligt motiverad.

Såsom redan förut framhållits medför muntligheten att processkostnaderna blir betydande. Självfallet leder detta till att parterna vid ställningstagandet till frågan om en dom skall överklagas eller en vadetalan fullföljas måste taga stor hänsyn till kostnadsfrågan. Måhända kan t. o. m. inträffa, att part på grund av befarade kostnader avstår från talan, som skulle vunnit bifall. Om sådana förhållanden skulle vara vanliga, måste läget betecknas som i hög grad otillfredsställande. Vad i ärendet förekommit ger emellertid icke stöd för att så är fallet. Särskilt är därvid att beakta, att advokatsamfundet — vilket företräder dem som bäst känner till hur det i detta hänseende verkligen förhåller sig — icke givit uttryck för att olägenheter av nu antydd art skulle förekomma i större omfattning.

Å andra sidan visar erfarenheten, att bland de mål, där huvudförhandling är obligatorisk, förekommer sådana som utan olägenhet skulle kunna avgöras på handlingarna. Tydligt är det i och för sig önskvärt, att parterna i dessa fall skulle kunna besparas kostnaderna för huvudförhandlingen. Det är att beakta, att omständigheterna i de fall då huvudförhandling utan

olägenhet skulle kunna underlätas växlar. Därför torde det icke vara möjligt att i en lagregel närmare angiva dessa fall. Skall man bereda möjlighet att i nu åsyftade mål underlåta huvudförhandling, torde man vara nödsakad att tillgripa en lagregel med det obestämda innehåll, som kommittén föreslagit. Och vid en sådan lösning blir av stor betydelse huruvida garantierna mot missbruk är betryggande.

De garantier i detta hänseende, som ligger i kommitténs förslag, hänföra sig dels till parterna och dels till hovrätten. På sätt åtskilliga remissinstanser framhållit kan befaras, att parterna är benägna att önska målets avgörande utan huvudförhandling i större utsträckning än som är sakligt befogat. För vadesvaranden torde det som regel endast vara till fördel om målet avgöres på handlingarna. Och för vadekäranden lärers risken att få svara för de med muntligheten förenade större kostnaderna stundom väga så tungt att han utan tillräckliga skäl önskar få målet avgjort utan huvudförhandling. Tyngdpunkten i garantierna mot missbruk får därför anses ligga i den prövning hovrätten skulle göra. Med de erfarenheter om värdet av muntligheten som numera föreligger och som också kommit till tydligt uttryck i de från hovrätterna avgivna utlåtandena i ärendet, saknas enligt min mening anledning förmoda att hovrätterna skulle i syfte att lätta en tyngande arbetsbörda eller på andra liknande skäl medgiva ett måls avgörande på handlingarna i fall, då sådant ej är sakligt motiverat. Allvarligare är den invändningen att hovrätten icke har fullgod möjlighet att på handlingarna bedöma huruvida huvudförhandlingen är behövlig eller onödig. Såsom framgår av vissa yttranden torde full klarhet om behovet av huvudförhandling föreligga först efter det att densamma ägt rum. Med hänsyn härtill synes man ej böra bortse från risken att hovrätten, även med full insikt om och förståelse för muntlighetens principiella företräde, kommer att tillmötesgå parternas önskan om avgörande på handlingarna i fall, då huvudförhandling i själva verket varit behövlig.

Såsom kommittén framhållit blir det föreslagna stadgandets tillämpningsområde i hög grad inskränkt genom den s. k. tilltroparagrafen. Denna innebär i huvudsak, att om vid underrätten vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts rörande viss omständighet och avgörandet även i hovrätten beror av tilltron till den bevisningen, ändring i denna del ej må ske, med mindre beviset upptagits ånyo vid huvudförhandling i hovrätten. Där kan det emellertid vara fråga om förebringande av annan bevisning än sådan som träffas av detta stadgande. Väl gäller som princip att skriftlig berättelse, som avgivits utom rätta, ej må åberopas som bevis, men lagen ger dock vissa möjligheter till avsteg från denna princip. Enligt min mening kan det föreligga viss risk för att ökad möjlighet att avgöra mål utan huvudförhandling kan ha till följd att intyg i större omfattning än som är avsett kommer att godtagas som bevis. Och detta skulle vara högst betänkligt.

Vid övervägande av vad sålunda anförts har jag kommit till att behovet av ökad möjlighet att avgöra mål utan huvudförhandling icke kan anses vara så stort, att det väger tyngre än de risker för en olämplig utveckling

som är förbundna med en lagregel av det obestämda innehåll, som skulle erfordras för att tillgodose behovet. Jag är alltså ej beredd förordna någon ändring i gällande ordning i det hänseende varom nu är fråga.

För brottmålsens del har kommittén efter att ha berört olika uppslag stannat för att icke föreslå vidgade möjligheter att företaga mål till avgörande utan huvudförhandling. Denna ståndpunkt har det övervägande flertalet remissinstanser biträtt. Dock har riksåklagarämbetet jämte ytterligare någon remissmyndighet förordat, att huvudförhandling skulle kunna underlåtas vid uppenbart ogrundad vadetalan av enskild part i mål, vari ådömts visst lägre frihetsstraff. Enligt min mening är det tydligt att i ett icke ringa antal fall den som av underrätt ådömts frihetsstraff fullföljer talan, trots att det objektivt sett icke finnes någon utsikt att få domen ändrad. I vissa fall kan det väl stå klart för den tilltalade att han icke kommer att vinna bifall till sin talan och syftet med att han likväl fullföljer denna kan då vara att han vill uppnå ett anstånd med verkställigheten. I andra fall kan det emellertid antagas att den tilltalade fullföljer talan, emedan han ser subjektivt på vad som förevarit och därför icke är i stånd att godtaga den förebragta bevisningen och den av domstolen uttalade värderingen av hans handlingssätt. Det kan i dylika fall vara till skada, om den tilltalade bibringas den föreställningen att hans mål icke i hovrätten behandlas med samma omsorg som enligt huvudregeln kommer andra mål till del. Härtill kommer, att det ofta torde vara ytterst svårt att med säkerhet fastslå att den tilltalades talan är ogrundad, innan denne erhållit tillfälle att personligen framlägga sin sak. Jag vill alltså icke förordna riksåklagarämbetets förslag i denna del.

I likhet med kommittén anser jag att man bör något stärka garantien för att parterna, då mål skall avgöras på handlingarna, får tillfälle att skriftligen utveckla sin talan. Detta torde lämpligen kunna ske därigenom att de i ämnet nu meddelade bestämmelserna, att parterna, då hovrätten beslutat att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skall, om det erfordras, erhålla tillfälle skriftligen utveckla sin talan, utbytes mot stadganden av det innehållet, att det i angivna fall skall, om det ej är uppenbart att parterna slutfört sin talan, lämnas dem tillfälle därtill.

De i detta avsnitt förordade reformerna föranleder ändringar i 50 kap. 21 och 22 §§ samt 51 kap. 22 § rättegångsbalken.

V. Vistelseforum i brottmål.

Gällande rätt.

I 19 kap. rättegångsbalken regleras frågan om forum i brottmål. Huvudregeln anges i 1 § första stycket, där det heter, att laga domstol i brottmål är rätten i den ort, där brottet förövades. Förövades brottet å orter under skilda domstolar, äger de lika behörighet. Har det skett å svenskt fartyg under resa inom eller utom riket, är även rätten i den ort, dit den misstänkte med fartyget först ankommer eller där han gripits eller eljest

uppehåller sig, behörig. Är då åtal väckes ovisst, var brottet förövades, må enligt andra stycket åtal upptagas av rätten i någon av de orter, där det kan antagas ha skett, eller i den ort, där den misstänkte gripits eller eljest uppehåller sig. Slutligen stadgas i tredje stycket, att åtal för brott även må upptagas av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Enligt 2 § skall åtal för brott, som förövats å ort utom riket eller å utländskt fartyg under resa inom eller utom riket, upptagas, om ej Konungen för visst fall förordnar annat, av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, eller av rätten i den ort, där han gripits eller eljest uppehåller sig.

Har allmänt åtal upptagits av viss domstol och är även annan domstol behörig, äger enligt 7 § den förra domstolen, om synnerliga skäl är därtill, på framställning av åklagaren förordna, att målet skall överflyttas till den senare domstolen. Beslut eller annan åtgärd av den förra domstolen är gällande, till dess den domstol, dit målet överflyttats, förordnar annat.

Enligt 12 § äger vad i kapitlet stadgas motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.

De allmänna fora i tvistemål behandlas i 10 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken. Enligt 1 § är laga domstol i tvistemål i allmänhet rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Är svaranden mantalsskriven å ort inom riket, anses den orten som hans hemvist. I vissa fall bestämmes det allmänna forum av svarandens uppehållsort eller av hans senaste hemvist eller uppehållsort. Ett särskilt forum behandlas i 6 §. Däri stadgas, att om någon ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld å ort, där han mera varaktigt uppehåller sig, må han, medan han befinner sig å orten, för sådan förbindelse eller gäld sökas där. Detsamma gäller i fråga om gäld, som någon vid tillfällig vistelse å annan ort ådragit sig för kost, bostad eller dylikt. I 15 § stadgas, att om, sedan stämning delgivits svaranden, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, den skall vara utan verkan.

Beträffande militära brottmål finnes i 73 § militära rättegångslagen den 30 juni 1948 en supplerande forumregel vid sidan av den allmänna hänvisningen till förbandsforum. Enligt nämnda lagrum må sålunda åtal i dylika mål även upptagas av rätten i den ort där brottet förövades eller av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner synnerliga skäl föranleda därtill.

Kommittén.

Kommittén har framhållit, att den avgörande synpunkten vid bestämmande av forumregler i brottmål vore, att den domstol skulle anlitas, vid vilken utredningen säkrast, snabbast och billigast kunde förebringas. Med

hänsyn härtill vore huvudregeln att den domstol, inom vars domkrets brottet föröfvats, i första hand borde vara behörig. Om emellertid utredning och bevisning om den brottsliga verksamheten och andra faktiska omständigheter, som hänförde sig till brottet, icke erfordrades, kunde utredningen vid den domstol, inom vars domkrets den misstänkte mera varaktigt uppehölle sig, bli lika säker som om utredningen förebragts vid det allmänna brottmålsforum. Med tanke på denna situation och i syfte att giva den misstänkte lättnad i fråga om inställeskyldigheten inför domstol, hade upptagits regeln om behörighet också för den domstol, där den misstänkte skulle svara i tvistemål i allmänhet. De gångna årens erfarenheter gäve emellertid vid handen, att detta stadgande på grund av att det icke avsåge den misstänktes uppehållsort utan mantalsskrivningsorten ej fått den betydelse som varit avsedd. Kommittén ansåge därför starka skäl tala för en sådan ändring av stadgandet i 19 kap. 1 § tredje stycket att den åtalsberättigade — åklagaren eller målsäganden — gäves rätt att väcka åtal vid domstolen i den ort, där den misstänkte uppehölle sig, även om han icke vore mantalsskriven där. I kommitténs lagförslag har en regel av denna innebörd trätt i stället för den nuvarande hänvisningen till forum i tvistemål i allmänhet.

I fråga om de närmare förutsättningarna för regelns tillämplighet har kommittén uttalat, att det borde krävas att uppehållet på orten vore av mera varaktig karaktär. Liksom för närvarande gällde beträffande hemvistforum borde det vidare bero på en lämplighetsprövning av rätten, huruvida åtalet skulle få upptagas vid vistelseforum. Vid denna prövning hade rätten att beakta, bland annat, följande omständigheter. Om den misstänkte erkänt gärningen eller den eljest vore uppenbar eller om bevisningen lämpligen kunde förebringas vid den rätt, där den misstänkte mera varaktigt uppehölle sig, borde åtalet i allmänhet få upptagas vid denna rätt. Detta forum borde däremot i regel icke få användas, om bevisningen lämpligast förebringades å gärningsorten eller det eljest skulle medföra kostnader eller olägenheter. Med hänsyn till att vid brottmålsforum kunde upptagas jämväl talan om enskilt anspråk, som fördes i samband med ansvarstalan, borde den föreslagna forumregeln ej utan särskilda skäl få komma till användning, därest målsäganden avsåge att själv eller genom annan än åklagaren föra talan i målet och inställelse vid denna domstol skulle för målsäganden eller dennes ombud medföra olägenhet eller därest bevisning i skadeståndsfrågan erfordrades och denna bäst förebringades vid domstolen i den ort där brottet begåtts.

I anslutning till detta förslag har kommittén framhållit, att stadgandet i 73 § militära rättegångslagen att åtal i militärt brottmål under vissa där angivna förutsättningar finge upptagas även av den rätt där den misstänkte skulle svara i tvistemål i allmänhet syntes böra undergå jämkning motsvarande den som föresloges beträffande stadgandet i 19 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken.

Kommittén har även behandlat frågorna, när de förhållanden, som be-

tinga rättens behörighet, skall föreligga och vilken inverkan en senare inträffad ändring i dessa förhållanden har på rättens behörighet. I motsats till vad som gällde för tvistemålen vore, har kommittén anfört, för brottmålen del principen, att de förhållanden, som betingade domstols behörighet, skulle föreligga vid varje tidpunkt under domstolens befattning med målet samt att en senare inträffad ändring i dessa förhållanden medförde att rätten förlorade sin behörighet. Denna princip bleve med nuvarande bestämmelser mycket sällan aktualiserad. I det övervägande antalet fall åtalades brott vid rätten i den ort, där brottet förövats. Och om såsom grund för domstolens behörighet att upptaga åtalet åberopats den misstänktes mantalsskrivningsort, syntes, om ändring inträffade häri, få anses gälla, att hänvisningen i 19 kap. till »den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet» innebure att även 10 kap. 15 § skulle äga tillämpning; enligt detta stadgande vore förhållandena vid tidpunkten för stämningens delgivning avgörande och ändring av mantalsskrivningsort därefter inverkade således icke på domstolens behörighet. En helt annan betydelse finge denna fråga, om den av kommittén föreslagna ändringen i 19 kap. 1 § tredje stycket genomfördes. Behörigheten komme då i ett stort antal fall att grundas på att den misstänkte uppehölle sig å viss ort, och det kunde icke bli tal om att 10 kap. 15 § skulle äga tillämpning. Om i ett sådant fall en vid en domstol åtalads varaktiga uppehållsort ändrades till en ort under annan domstols domvärjo, innan den förra domstolen skilt sig från målet, skulle denna på grund av nämnda princip bli skyldig att avvisa målet. Domstolen saknade nämligen möjlighet att enligt 19 kap. 7 § överflytta målet till annan domstol; för sådan överflyttning förutsattes, bland annat, att båda domstolarna vore behöriga.

Den nu angivna konsekvensen av den föreslagna lagändringen har kommittén med hänsyn till vissa av den påtalade olägenheter funnit icke vara tillfredsställande. Kommittén har därför ansett behov föreligga av ett stadgande, som gjorde den domstol, som först tagit befattning med målet, behörig att fortsätta därmed, oaktat ändring inträtt i de förhållanden som betingat domstolens behörighet, men samtidigt icke betoge domstolen möjlighet att överflytta målet till annan domstol. Tidpunkten för delgivningen av stämningen med den misstänkte borde, i likhet med vad fallet vore beträffande tvistemål, vara bestämmande för domstolens behörighet. Kommittén föresloge följaktligen ett stadgande av innehåll, att om, sedan stämning delgivits den misstänkte, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, domstolen ändock skulle vara behörig. Stadgandet innebure, att ändringen icke rubbade behörigheten för den domstol som vid tiden för stämningens delgivning varit behörig, men upphävde självfallet icke den behörighet, som genom ändringen uppkommit för annan domstol. Genom stadgandet skapades således förutsättning för tillämpning av 19 kap. 7 §.

Yttrandena.

Kommitténs förslag på denna punkt har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser.

Beträffande förslaget utformning har *hovrätten för Västra Sverige* uttalat viss tveksamhet. Eftersom en person, har hovrätten framhållit, måhända ej kunde sägas uppehålla sig på två orter samtidigt och avgörande i forumfrågan enligt kommitténs förslag vore förhållandena vid stämningens delgivning, skulle exempelvis en person som över sommaren bodde i en sommarstuga utanför sin hemstad möjligen icke kunna delges stämning till domstol i sin hemstad så länge han vistades på landet. Stämning skulle då blott kunna ges till den häradsrätt, inom vars jurisdiktionsområde han uppehölle sig över sommaren, oaktat häradsrättens första höstting ej infölle förrän personen i fråga flyttat tillbaka till staden. Den av kommittén föreslagna avfattningen skulle vidare utesluta tillämpning av regeln i 10 kap. 1 § femte stycket rättegångsbalken att den som ej äger känt hemvist (mantalsskrivningsort eller varaktig vistelseort) skulle sökas där han uppehölle sig. Vagabonderande personer, som ej hade någon varaktig uppehållsort men väl regelmässigt befunne sig i viss landsända, skulle följaktligen enligt kommitténs förslag i allmänhet icke kunna lagföras annat än i gärningsorten. Med hänsyn till vad nu anförts syntes ett bibehållande av de nuvarande stadgandena i förevarande lagrum vid sidan om de av kommittén föreslagna vara lämpligt.

Vidare har *Göta hovrätt* fäst uppmärksamheten på att forumregler, som i sin formulering anslöte sig till 19 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken, finnes även i 7 § skattestrafflagen. Det torde böra övervägas, huruvida ej även nu berörda lagrum borde ändras till överensstämmelse med den nya lydelsen av 19 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken.

Departementschefen.

Huvudregeln beträffande forum i brottmål är att åtal för brott skall upptagas av rätten i den ort, där brottet förövades. Såsom ett alternativt forum anvisar rättegångsbalken emellertid även den domstol, vid vilken den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet. Förutsättning för att åtal skall få väckas vid denna domstol är dock att rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Sistnämnda forumregel har tillkommit främst i syfte att i fall, då så ur andra synpunkter lämpligen kan ske, bereda den misstänkte den lättnad som det innebär att svara vid hemortens domstol. Genom hänvisningen till bestämmelsen om forum i tvistemål i allmänhet blir mantalsskrivningsorten avgörande för vilken domstol den alternativa regeln kommer att avse. Av vad i detta lagstiftningsärendet förekommit framgår, att — med hänsyn till att den misstänktes faktiska vistelseort ofta nog ej sammanfaller med hans mantalsskrivningsort — bestämmelsen ej möjliggör att bereda den misstänkte den lättnad som åsyftats med bestämmelsen. Jag delar därför i princip kommitténs uppfattning, som också vunnit samtliga remissinstansers gil-

lande, att möjlighet bör öppnas att väcka åtal även vid rätten i den ort, där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig.

Kommitténs förslag innebär, att behörigheten för rätten i den ort, där den misstänkte har sitt hemvist eller med andra ord är mantalsskriven, skall utbytas mot behörighet för rätten i den misstänktes uppehållsort. Såsom framgår av vad hovrätten för Västra Sverige uttalat torde emellertid skäl finnas för att bibehålla möjligheten att väcka åtal även vid domstolen i den misstänktes mantalsskrivningsort. Jag förordar därför att den nuvarande regeln om alternativt forum bibehålles och att ett tillägg göres av den innebörden att talan kan väckas även vid domstolen i den ort, där den misstänkte mera stadigvarande uppehåller sig. Förutsättningen härför bör vara att rätten finner att detta lämpligen kan ske. De omständigheter, som skall ligga till grund för denna bedömning, är desamma som gäller vid prövning av frågan huruvida talan må väckas vid domstol i hemvistorten.

Även om den misstänkte, sedan åtal blivit väckt vid domstolen i uppehållsorten och stämning delgivits honom, lämnar orten, torde nämnda domstol böra vara behörig att fortsätta handläggningen av målet. Atskilliga skäl kan åberopas härför. Det är överhuvudtaget olämpligt, att målet icke skulle kunna fortsätta vid den domstol som påbörjat dess behandling, och dessutom kan den domstol, vid vilken åtalet väckts, vara särskilt lämpad med hänsyn till i målet erforderlig utredning om den misstänktes personliga förhållanden. Jag biträder alltså kommitténs förslag om införande i 19 kap. rättegångsbalken av en regel av det innehållet, att om, sedan stämning delgivits den misstänkte, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, denna ändock skall vara behörig.

Såsom kommittén föreslagit torde en motsvarande jämkning som den i det föregående förordade böra vidtagas även i fråga om forumreglerna i militära rättegångslagen. Däremot är jag ej beredd att i detta sammanhang biträda det av en remissinstans väckta förslaget om jämkning i förut angiven riktning av forumbestämmelserna i skattestrafflagen. Dessa bestämmelser har nämligen en i viss mån annan karaktär än de, som jag förut berört. Motsvarighet till den lämplighetsprövning som gäller vid dessa saknas nämligen i fråga om skattestrafflagens forumregler.

Vad i förevarande avsnitt förordats föranleder ändringar i 19 kap. 1 och 7 §§ rättegångsbalken samt 73 § militära rättegångslagen.

VI. Tystnadsplikt för tandläkare.

Gällande rätt.

Omfattningen av den allmänna vittnesplikten är i vissa fall begränsad. Bestämmelser härom är upptagna i 36 kap. 5 § rättegångsbalken. I detta lagrums andra stycke stadgas bl. a., att läkare, barnmorska eller deras biträden ej må höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker

därtill. Enligt fjärde stycket gäller dock ej denna begränsning av vittnesplikten i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

I anslutning härtill må anmärkas, att 60 § allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930 stadgar, att läkare ej må yppa vad honom i denna hans egenskap blivit i förtroende meddelat, ej heller i oträngt mål uppenbara vad han själv funnit angående sjukdom eller dess uppkomst; dock att denna läkarens plikt icke medför någon inskränkning i hans skyldighet att verkställa förrättning och avgiva utlåtande eller intyg samt därvid förfara enligt gällande författningar och instruktioner.

Kommittén.

Efter att ha erinrat om att allmänna tandläkarinstruktionen den 18 maj 1951 i 5 § innehåller ett stadgande om tystnadsplikt för tandläkare av samma innebörd som allmänna läkarinstruktionens motsvarande föreskrift för läkare, har kommittén anfört, att de skäl, som varit bestämmande för att rättsligen reglera läkarnas tystnadsplikt, kunde åberopas även beträffande tandläkare. Med hänsyn härtill föresloge kommittén, att den för läkare i 36 kap. 5 § stadgade tystnadsplikten skulle gälla även för tandläkare.

Yttrandena.

Förslaget i denna del har tillstyrkts av samtliga hörda myndigheter och sammanslutningar.

Departementschefen.

I likhet med kommittén och samtliga remissinstanser anser jag den begränsning i vittnesplikten, som enligt 36 kap. 5 § rättegångsbalken gäller för läkare och hans biträden, bör utsträckas att avse även tandläkare och de biträden han har.

VII. Målsägandes rätt till ersättning av allmänna medel.

Gällande rätt.

Målsägande är enligt 6 kap. 8 § strafflagen den, emot vilken brott är begånget, eller som därav blivit förnärad eller lidit skada. Enligt 20 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken kan målsäganden föra ansvarstalan för brott, som hör under allmänt åtal, allenast om han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum. Om åklagaren väckt talan, äger målsäganden enligt andra stycket biträda åtalet. Han må även i högre rätt fullfölja talan.

I 22 kap. 1 § rättegångsbalken stadgas, att talan mot den misstänkte eller annan om enskilt anspråk i anledning av brott må föras i samband med åtal för brottet. Målsägandens talan om enskilt anspråk kan i mål om allmänt åtal föras på två olika sätt; antingen kan åklagaren å målsägandens vägnar utföra dennes talan eller också kan målsäganden själv

utföra sin talan. Om det först nämnda tillvägagångssättet stadgas i 22 kap. 2 §. Enligt detta lagrum är åklagaren, om enskilt anspråk grundas å brott, som hör under allmänt åtal, skyldig att på målsägandens begäran i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan olägenhet och anspråket ej finnes obefogat.

Enligt 36 kap. 1 § kan i brottmål målsäganden ej höras som vittne, även om han icke för talan i målet. Av 20 kap. 14 §, jämförd med 11 kap. 5 §, framgår emellertid, att i mål om allmänt åtal målsäganden, vare sig han för talan eller ej, ofta skall inställa sig vid huvudförhandlingen för att höras. Vid huvudförhandling i under rätt eller hovrätt skall han sålunda infinna sig personligen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i högsta domstolen är han skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. Biträder målsäganden åtalet eller för han eljest talan jämte åklagaren eller skall han höras i anledning av åklagarens talan, skall rätten enligt 45 kap. 15 § första stycket kalla honom till huvudförhandlingen. Skall målsäganden infinna sig personligen, förelägger rätten honom vite.

Enligt 20 kap. 15 § äger målsäganden rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne är stadgat, om han höres i anledning av åklagarens talan och han icke biträtt åtalet eller eljest fört talan jämte åklagaren. I 3 § lagen den 10 juli 1947 angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. föreskrives, att vad i lagen är stadgat om vittne skall gälla även målsägande som, utan att vara part, höres i anledning av åklagarens talan.

Frågan om tolkningen av 20 kap. 15 § rättegångsbalken har varit föremål för viss tveksamhet. Det har hävdats, att rätt till ersättning vore utsluten, så snart målsäganden vore part i målet. Å andra sidan har gjorts gällande, att målsäganden, ehuru han i målet för talan om enskilt anspråk, likväl vore bibehållen vid sin ersättningsrätt, därest åklagaren enligt 22 kap. 2 § utförde denna målsägandens talan. Sedan processnämnden anslutit sig till sistnämnda uppfattning, torde domstolarna genomgående tillämpa stadgandet i enlighet därmed. Målsägande, som höres i anledning av åklagarens talan, torde sålunda tillerkännas ersättning icke blott i det fall då han icke är part utan även i det fall då hans talan om enskilt anspråk föres av åklagaren.

Kommittén.

I betänkandet har kommittén anfört, att med uttrycket att målsäganden skulle höras »i anledning av åklagarens talan» förstodes, att förhöret skulle avse utredningen rörande någon omständighet, som vore av betydelse för den av åklagaren väckta ansvarstalan. I sådant fall måste målsäganden självfallet åläggas att komma personligen tillstådes. Även när målsäganden icke behövde höras i anledning av åklagarens talan skulle han kallas till huvudförhandlingen, därest han själv förde talan i målet, i allmänhet ersättningstalan. I dylikt fall torde emellertid i stor utsträckning målsägandens personliga närvaro anses sakna betydelse, varför rätten icke ålade ho-

nom personlig inställelse. I de fall då målsäganden kallades att infinna sig personligen vid rätten för att höras i anledning av åklagarens talan skedde detta i det allmännas intresse. Ehuru målsägandens inställelse vid rätten i dessa fall utgjorde ett viktigt led i straffprocessen, kunde han enligt nu gällande bestämmelser och praxis icke av allmänna medel erhålla ersättning för sin inställelse i andra fall än då han icke vore part i målet eller då hans talan om enskilt anspråk fördes av åklagaren. Om målsäganden biträdde åtalet eller själv förde sin talan om enskilt anspråk, erhöle han följaktligen icke av allmänna medel någon ersättning för sin inställelse. Avstode emellertid målsäganden från sin talan, kunde ersättning av allmänna medel för hans inställelse tillerkännas honom. Denna utväg torde också stundom begagnas för att målsäganden skulle kunna komma i åtnjutande av dylik ersättning. Det kunde med fog göras gällande, att målsägandens rätt till ersättning av allmänna medel icke borde bero på en sådan omständighet som om han själv eller åklagaren utförde hans talan. Det kunde för övrigt bero av tillfälligheter huruvida målsägandens talan fördes av honom själv eller av åklagaren. Mycket otillfredsställande vore tydligen om han för att kunna erhålla ersättning av allmänna medel måste avstå från sitt enskilda anspråk.

På grund av angivna förhållanden har kommittén funnit starka skäl tala för en ändring av stadgandet i 20 kap. 15 §. Den lösningen kunde tänkas, att det skulle överlämnas åt rätten att med hänsyn till samtliga omständigheter avgöra huruvida ersättning av allmänna medel skulle utgå. Ett dylikt stadgande kunde emellertid komma att tillämpas mycket olika av skilda domstolar. Dessutom borde parterna i förväg veta om ersättning komme att utgå. Med hänsyn härtill har kommittén i stället föreslagit den lösningen, att målsägande, som hördes i anledning av åklagarens talan, borde tillerkännas ersättning av allmänna medel — utom i de fall där sådan redan nu utginge — även i de fall, då han förde talan i målet jämte åklagaren, d. v. s. biträdde åtalet, eller själv utförde talan om enskilt anspråk. En förutsättning för sådan ersättning borde alltid vara att målsägandens personliga inställelse vid rätten föranletts av att han skulle höras i anledning av åklagarens talan, men ersättningen borde icke uteslutas av att han haft även en annan uppgift i målet. Detta innebure, att så snart i kallelse å målsägande till huvudförhandlingen angivits, att han skulle höras i anledning av åklagarens talan, han borde kunna få ersättning av allmänna medel även om han hade egen talan att föra. Även utan att det framginge av en skriftlig kallelse kunde det någon gång vara klart, att en målsägande inställt sig för att åklagaren och rätten velat höra honom i ansvarsfrågan. I sådant fall borde tydligen ersättning av allmänna medel kunna utgå. Men om målsägande, utan att förhör med honom i ansvarsfrågan påkallats eller varit avsett, inställde sig personligen vid huvudförhandlingen för att utföra skadestånds- eller ansvarstalan — med eller utan kallelse därom — och rätten sedan begagnade sig av hans närvaro för att höra honom även i ansvarsfrågan, borde han icke därå kunna grunda någon rätt till ersättning av all-

männa medel. Detsamma gällde givetvis om en målsägande på eget initiativ kommit till rätten såsom åhörare eller i ett helt annat ärende och rätten tagit tillfället i akt och hört honom i ansvarsfrågan.

För genomförande av en regel av angiven innebörd har kommittén föreslagit den ändringen i 20 kap. 15 §, att målsägande som hördes i anledning av åklagarens talan skulle äga rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne vore stadgat. Därest denna ändring vidtoges, borde ändring ske även i 3 § lagen den 10 juli 1947 angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.

Kommittén har framhållit, att de gjorda förslagen komme att medföra vissa ökade kostnader för det allmänna. Kostnadsökningen kunde enligt de av kommittén gjorda beräkningar knappast antagas överstiga 50 000 kronor för år.

Yttrandena.

Samtliga remissinstanser har förordat ändring i den riktning kommittén föreslagit. Dock har *statskontoret* framhållit, att kommitténs förslag på denna punkt knappast stode i god överensstämmelse med de för kommittén meddelade direktiven. Då emellertid onekligen vissa skäl för kommitténs ståndpunkt anförts, ville ämbetsverket likväl ej motsätta sig ett genomförande av förslaget. Statskontoret förutsatte härvid, att målsäganden ålades personlig inställelse endast då så befunes oundgängligen erforderligt.

Mot kommitténs förslag till lösning har *hovrätten för Övre Norrland* anført, att fall kunde tänkas ej sällan förekomma, där den talan som målsäganden förde jämte åklagaren föranledde att huvudförhandlingen förlängdes i sådan grad, att det skulle te sig mindre tilltalande att tillerkänna målsäganden ersättning av allmänna medel för hela inställelsen. Kommittén hade anført, att det vore mindre lämpligt att överlämna åt rätten att med hänsyn till samtliga omständigheter i målet avgöra huruvida ersättning av allmänna medel skulle utgå till målsäganden, detta icke minst med hänsyn till att ett dylikt stadgande kunde komma att tillämpas mycket olika av skilda domstolar och att dessutom parterna i förväg borde veta, om ersättning av allmänna medel komme att utgå eller ej. Hovrätten funne icke dessa skäl övertygande utan förordade, att till 20 kap. 15 § rättegångsbalken i den lydelse kommittén föreslagit skulle fogas ett tillägg av innehåll, att om målsägande, som hördes i anledning av åklagarens talan, biträtt åtalet eller eljest fört talan jämte åklagaren, rätten skulle med hänsyn till omständigheterna pröva, huruvida målsäganden skulle erhålla ersättning och förskott.

Vidare har *Göta hovrätt* anført följande.

Såsom kommittén framhåller torde stadgandet i 20 kap. 15 § rättegångsbalken till en början hava tolkats så, att målsägande ej erhöi ersättning av allmänna medel, då han var part i målet. Gällande fullföljdsbestämmelser gå väl ihop med denna tolkning. Förde då målsäganden talan i målet, kunde således ej uppkomma fråga om ersättning av allmänna medel åt honom, och förde han ej talan, var han enligt uttalande i motiven till 49 kap. 5 § rättegångsbalken ej part och kunde därför föra särskild talan mot ett

ersättningsbeslut enligt 49 kap. 4 § femte punkten. Efter tillkomsten av den i betänkandet omnämnda promemorian av f. d. justitierådet N. Gärde har emellertid tolkningen av 20 kap. 15 § ändrats på så sätt kommittén angiver. Därigenom har uppkommit en enligt hovrättens mening påtaglig inadvartens i lagtillämpningen. En målsägande, vars talan utföres av åklagaren, kan nu få ersättning av allmänna medel, men då han är part i målet, kan han ej föra särskild talan mot ersättningsbeslutet enligt 49 kap. 4 § rättegångsbalken utan måste, om han är missnöjd med honom tillerkänd ersättning, föra talan mot dom eller slutligt beslut i målet. Då emellertid ett sådant ersättningsbeslut varom här är fråga regelmässigt meddelas under rättegången och till sin typ är närmast jämförbart med ett beslut om ersättning av allmänna medel till ett vittne, vore det naturligt, att målsäganden ägde föra särskild talan mot ersättningsbeslutet. Den påtalade olägenheten kommer att bli än mer märkbar, därest i enlighet med kommitténs förslag målsägande, som höres i anledning av åklagarens talan, erhåller en allmän rätt till ersättning av allmänna medel. Det finns därför anledning överväga, om ej 49 kap. 4 § rättegångsbalken borde ändras samtidigt som 20 kap. 15 § rättegångsbalken för att bereda även målsägande som är part tillfälle att föra särskild talan mot beslut, varigenom han förvägrats ersättning av allmänna medel i begärd utsträckning.

Det kan framhållas, att part i ett annat fall kan erhålla ersättning av allmänna medel och att han då kan föra särskild talan mot ersättningsbeslutet. Genom lagändring 1944 medgavs nämligen part med fri rättegång rätt att i vissa fall erhålla ersättning för kostnader i samband med personlig inställelse. Då denna lagändring genomfördes, medgav man samtidigt parten rätt att föra särskild talan mot sådant ersättningsbeslut genom ändring av 16 kap. 10 § äldre rättegångsbalken. Vid den översyn av nya rättegångsbalken, som därefter gjordes år 1947 för att bringa den i överensstämmelse med nyttillkommen lagstiftning, ansågs också nödvändigt att låta 49 kap. 4 § rättegångsbalken inrymma möjlighet till särskild talan för part varom nu är fråga och gavs då paragrafens sjunde punkt dess nuvarande ordalydelse. När nu part i en annan situation i rättegången medgives rätt till ersättning av allmänna medel, synes därför på motsvarande sätt 49 kap. 4 § rättegångsbalken böra utvidgas så att lagrummet kommer att omfatta de nyttillkommande ersättningsbesluten.

En ändring i 49 kap. 4 § rättegångsbalken i avsett syfte skulle måhända kunna ske genom att under en åttonde punkt infördes orden »avslagit begäran om ersättning av allmänna medel åt målsägande, vilken såsom part hörts i anledning av åklagarens talan».

Departementschefen.

Målsägandens utsaga är i brottmål ofta en värdefull upplysningskälla. På grund härav gäller också att målsäganden är skyldig infinna sig personligen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Denna målsägandens skyldighet att inställa sig grundar sig på det allmännas intresse av fullständig utredning i brottmål. Frågan om målsägandens rätt till ersättning av allmänna medel för sin inställelse är emellertid enligt gällande ordning icke enbart beroende av att han höres i anledning av åklagarens talan. Även om så är fallet, är han nämligen icke ersättningsberättigad, därest han biträtt åtalet eller eljest fört talan jämte åklagaren. Härvid är att märka, att enligt gällande praxis målsäganden ej är berövad ersättningsrätten i de fall då åklagaren på tjänstens vägnar utför hans talan

om enskilt anspråk. Någon fast praxis finns ej och lärer ej heller kunna åstadkommas i fråga om de förutsättningar under vilka åklagaren åtar sig att föra målsägandens talan. En följd härav är att målsägandens rätt till ersättning för inställelsen i betydande utsträckning beror av tillfälligheter. Denna ordning måste anses otillfredsställande. Bortsett härifrån finns — med hänsyn till att inställelsen, då målsäganden höres i anledning av åklagarens talan, innebär tillgodoseende av ett allmänt intresse — grund för att i dylikt fall städse giva målsäganden rätt till ersättning. Förutsättningen härför bör självfallet vara att, på sätt kommittén närmare utvecklat, målsägandens personliga inställelse verkligen föranletts av att han skall höras i anledning av åklagarens talan.

Såsom Göta hovrätt påpekat äger målsägande ej föra särskild talan mot sådant ersättningsbeslut varom nu är fråga, då han är part. Emellertid bör, såsom förut anförts, målsägandens rätt till ersättning för inställelsen gälla, oavsett om han för talan i målet. Denna fråga bör därför ej heller inverka på rätten att föra särskild talan. Erforderliga jämkningar bör alltså vidtagas i reglerna härom.

Vad nu förordats föranleder ändringar i 20 kap. 15 §, 30 kap. 12 § och 49 kap. 4 § rättegångsbalken samt 3 § lagen den 10 juli 1947 angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.

Viss kostnad kommer att genom reformen åsamkas statsverket. Denna, som skall bestridas från det under andra huvudtiteln uppförda anslaget: Ersättning åt domare, vittnen och parter, är ej av den storlek att den påverkar anslagets beräkning.

VIII. Vissa frågor om expedierande av dom eller beslut.

Gällande rätt.

I gällande lagstiftning återfinnes vissa bestämmelser om underrättelse och anslag om meddelande av dom eller beslut. Sålunda skall enligt 17 kap. 9 § fjärde stycket rättegångsbalken, om tvistemål icke avgöres efter huvudförhandling eller vid sammanträde för muntlig förberedelse, underrättelse om tiden för meddelande av dom senast dagen förut avsändas till parterna och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i rättens kansli. Vad sålunda stadgats om dom skall enligt 12 § första stycket samma kapitel äga motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. Likaså skall enligt 30 kap. 7 § tredje stycket och 10 § första stycket, då brottmål avgöres utan huvudförhandling, underrättelse om tiden för meddelande av dom eller slutligt beslut avsändas och anslås på samma sätt.

I första instans i lagsökningsmål och mål om betalningsföreläggande motsvaras rättegångsbalkens nu återgivna stadgande om anslag av bestämmelsen i 38 § lagsökningslagen om anteckning i särskild bok, som utan särskild begäran skall vara tillgänglig för allmänheten. Anteckning i boken skall ske dels enligt 9 § om vissa förelägganden, som rätten meddelar part medan målet är under behandling vid rätten, och dels enligt 34 § sista stycket om

meddelande av utslag eller av beslut, mot vilket talan må omedelbart föras, och anteckningen skall enligt 38 § göras senast samma dag som föreläggande, utslag eller beslut meddelas. Underrättelse om föreläggande enligt 9 § skall enligt särskilt stadgande i lagrummet avsändas till parten samtidigt med att anteckning sker i boken. Däremot gäller beträffande utslag eller slutligt beslut i lagsökningsmål och mål om betalningsföreläggande det allmänna stadgandet i rättegångsbalken om underrättelser till parterna.

Enligt 9 § första stycket lagen om handläggning av domstolsärenden sker rättens avgörande av ärende genom beslut. Avkunnas ej beslutet vid förhandling, skall det enligt 9 § andra stycket meddelas genom att det hålles tillgängligt å rättens kansli. Har beslutet gått emot sökanden eller annan som fört talan i ärendet, skall underrättelse om tiden för beslutets meddelande genom rättens försorg genast avsändas till honom. Däremot anslås sådan underrättelse ej i kansliet. Innefattar inskrivningsdomares beslut i inskrivningsärende, att ansökan ej bifallits, skall enligt 9 § andra stycket lagen den 3 juni 1932 med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden sökanden eller hans ombud genast i rekommenderat brev underrättas om skälen för beslutet. Ej heller i sådant fall sker anslag.

Kommittén.

Kommittén har övertvägt frågan huruvida begränsning i skyldigheten att avsända underrättelse om tiden för meddelande av dom kunde göras. Det kunde ifrågasättas, att begränsa underrättelseskyldigheten till de fall, i vilka sakägarens begäran ej bifallits. Kommittén har emellertid avvisat tanken på att införa någon sådan begränsning och därvid åberopat, bl. a., att även vid en gemensam ansökan t. ex. om hemskillnad sökandena eller en av dem kunde ha intresse av att genast erhålla underrättelse om dagen för domens meddelande. Den ene maken kunde exempelvis efter ansökans ingivande till rätten vilja ej längre vidhålla sitt medgivande till hemskillnad eller maken hade kanske ändrat ståndpunkt beträffande underhållsfrågan eller dylikt och önskade därför överklaga domen.

I fråga om bestämmelsen att underrättelsen skulle avsändas senast dagen före meddelandet av domen eller det slutliga beslutet har kommittén anfört, att bestämmelsen kunde leda till dröjsmål med måls avgörande. Sålunda kunde gemensam ansökan om hemskillnad, äktenskapsskillnad eller boskillnad eller ansökan om omyndighetsförklaring eller dess hävande ej avgöras samma dag som den inkomme till rätten, oaktat enligt andra bestämmelser — såsom 15 kap. 5 och 17 §§ giftermålsbalken samt 20 kap. 17 och 18 §§ föräldrabalken — dylika mål genast eller omedelbart skulle företagas till avgörande. Dessa mål vore ibland av så brådskande natur, att ett uppskov med målets avgörande, även om det rörde sig endast om en dag eller vid mellankommande helgdagar ett par dagar, kunde medföra olägenhet. Kommittén har vidare erinrat om att hovrättens avgörande av häktningsfråga i regel skedde genom slutligt beslut. Bestämmelserna angående underrättelse om tiden för meddelandet av beslutet föranledde, att beslutet ej kunde

meddelas så snabbt som mången gång kunde vara önskvärt. Nu gällande bestämmelser om tiden för avsändande av underrättelse hade tillkommit för att parterna skulle komma i åtnjutande av hela fullföljdstiden. Därest — såsom kommittén ville förorda — bestämmelserna ändrades så, att underrättelse skulle avsändas senast samma dag som dom eller slutligt beslut meddelades, torde detta med hänsyn till fullföljdstidernas längd knappast medföra någon olägenhet.

Bestämmelserna om anslag i 17 kap. 9 § fjärde stycket och 30 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken hade — har kommittén fortsatt — tillkommit för att parterna skulle erhålla kännedom om tiden för domens meddelande. Då skriftlig underrättelse alltid skulle avsändas till parterna, komme anslaget att få betydelse endast i de fall, då dylik underrättelse ej kommit parten till handa. Hade emellertid parten ej nåtts av en skriftlig underrättelse, torde han regelmässigt ej heller få del av anslaget i rättens kansli. För parterna torde därför anslaget sakna all betydelse.

Kommittén föresloge därför, att bestämmelserna om anslag av underrättelse om tiden för meddelande av dom skulle utgå. Då skälen härför gällde även i fråga om de anteckningar om föreläggande, utslag eller beslut i mål om lagsökning eller betalningsföreläggande, vilka enligt 38 § lagsökningslagen skulle införas i en särskild bok, föresloge kommittén vidare, att även bestämmelserna om dessa anteckningar skulle upphävas.

Yttrandena.

Kommitténs förslag till förenklingar av förfarandet vid meddelande av dom eller slutligt beslut har ej föranlett uttalanden i avstyrkande riktning. Däremot har flera remissinstanser ansett att man borde gå längre i förenklingar än kommittén förordat.

Sålunda har *hovrätten för Västra Sverige* uttalat, att det borde vara tillräckligt om underrättelse angående dom och beslut sändes till ingivaren även om denne ej hade fullmakt. Det kunde även ifrågasättas om underrättelser vore erforderliga när mål avskreves på grund av återkallelse.

Stockholms rådhusrätt har framhållit, att vid rådhusrätten meddelades årligen omkring 3 000 domar i äktenskapsmål i anledning av gemensamma ansökningar. Sedan 1948 hade överklagande skett i allenast sex fall. Parternas behov av underrättelse om domen för överklagande vore alltså ganska ringa och rådhusrätten förmenade, att skyldigheten att underrätta parterna om doms meddelande i dylika mål och mål om boskillnad — en skyldighet som för rådhusrättens vidkommande vore ganska betungande — skulle kunna utan men för rättssäkerheten begränsas till att avse fall då domen i någon del gått parterna emot. Av liknande mening är *föreningen Sveriges stadsdomare*, som tillika föreslagit, att frågan lagtekniskt löstes så, att till 15 kap. 5 § giftermålsbalken gjordes ett tillägg av innehåll att vad i rättegångsbalken 17 kap. 9 § fjärde stycket stadgades ej skulle äga tillämpning för det fall att dom å hemskillnad eller äktenskapsskillnad meddelats helt i överensstämmelse med vad som yrkats i parternas ansökan.

Göta hovrätt har förordat, att man skulle gå än längre och för alla arter av mål avskaffa föreskriften om ovillkorlig skyldighet att sända underrättelse om tidpunkten för doms meddelande och i stället införa ett stadgande motsvarande bestämmelsen i 9 § lagen om handläggning av domstolsärenden, att därest beslut ginge sökande emot, underrättelse om tidpunkten för dess meddelande skulle översändas till sökanden. Av samma mening är även *föreningen Sveriges häradshövdingar*.

Vidare har *Svea hovrätt* ifrågasatt huruvida icke bestämmelserna i 209 § utsökningslagen om anslag och underrättelse i vissa mål hos överexekutor borde ändras till överensstämmelse med vad som enligt förslaget skulle i nämnda avseende gälla i mål vid de allmänna domstolarna. Talan mot överexekutors beslut i utsökningsmål fullföljdes till hovrätt och det syntes önskvärt, att enhetliga expeditionella regler gällde för ett och samma mål i alla instanser.

Departementschefen.

Då mål — tvistemål eller brottmål — avgöres och det ej sker efter huvudförhandling eller vid sammanträde för muntlig förberedelse, skall senast dagen förut underrättelse om tiden för domens meddelande avsändas till parterna och anslås i rättens kansli. Såsom kommittén framhållit utgör denna föreskrift stundom hinder för att mål avgöres så snabbt, som eljest skulle kunnat ske och som ibland är önskvärt. Någon olägenhet torde ej uppkomma om meddelandet avsändes först samma dag som domen eller det slutliga beslutet meddelas. Genom en sådan ändring vinnes — utom ökad möjlighet att snabbt avgöra brådskande mål — att större enhetlighet uppnås med den ordning som gäller för ärenden och lagsökningsmål. Någon verklig uppgift synes systemet att i rättens kansli anslå underrättelsen om tiden för avgörandet knappast fylla. Föreskrifterna om anslag torde därför såsom kommittén förordat kunna utan olägenhet upphävas. Denna reform torde lämpligen böra utsträckas att gälla även lagsökningsmålen, i vilka anslag nu skall ske beträffande dels vissa förelägganden och dels meddelande av utslag och beslut. Däremot är jag ej beredd att i detta sammanhang upptaga den av en remissinstans berörda frågan om ändring av utsökningslagens bestämmelser om anslag och underrättelse angående vissa av överexekutor meddelade utslag. Förevarande regler i utsökningslagen torde nämligen komma att bli föremål för granskning vid den utredning besvärssakkunniga för närvarande verkställer. Och någon rättsosäkerhet lär ej kunna uppkomma genom att på denna punkt full överensstämmelse ej råder mellan förfarandet i utsökningsmål hos överexekutor och i hovrätt.

Några remissinstanser har i sina yttranden framfört önskemål om att underrättelseskyldigheten skulle helt slopas under vissa förutsättningar. Förslaget, att en part, som fått sin talan helt bifallen, ej skulle få någon underrättelse, kan emellertid icke förordas. Så snart i ett mål yrkanden med olika innehåll står mot varandra, har nämligen varje part ett berättigat anspråk på att, oavsett om hans talan bifallits eller ej, få en underrättelse om dagen

för domen. Något tveksam kan man däremot vara om icke underrättelser skulle kunna underlåtas i mål, vari något motsatsförhållande ej råder och där framställt yrkande bifallits. Sådant läge föreligger främst i målen om hemskillnad och äktenskapsskillnad efter gemensam ansökan. Med hänsyn till den vikt avgörandet i dessa mål har för parterna synes de dock böra få underrättelse om att dom meddelats. Jag har därför stannat för att även för dessa fall förorda att underrättelseskyldigheten bibehålles.

Vad i detta avsnitt förordats föranleder ändringar i 17 kap. 9 § och 30 kap. 7 § rättegångsbalken samt i lagsökningslagen.

IX. Vissa frågor om domförheten i domstolsärenden.

Gällande rätt.

I lagen den 20 december 1946 om handläggning av domstolsärenden meddelas bestämmelser i 1 § om vilka frågor som är att hänföra till ärenden. Regler om rättens domförhet vid handläggning av ärenden återfinns i 6 och 7 §§.

Dessa regler innebär, att underrätt vid handläggning av ärende i regel är domför, häradsrätt utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare. Flera undantag från denna huvudregel finns emellertid. Undantagen gäller icke handläggning, som är av formell eller förberedande natur; i dylika fall är rätten alltid domför med en domare. Vid den sakliga prövningen däremot av vissa i 6 § andra stycket uppräknade ärenden kräves för domförhet i häradsrätt nämnd och i rådhusrätt tre ledamöter. Till dessa ärenden hör bl. a. de som angår adoption, vårdnaden om barn, förordnande eller entledigande av förmyndare och god man enligt föräldrabalken med vissa undantag, förvaltning enligt boutredningslagen, förordnande eller entledigande av god man eller annan för fullgörandet av särskilt uppdrag i andra fall än förut i paragrafen sagts samt dödande av förkommen handling.

Härutöver må nämnas, att enligt 7 § vissa ärenden — bl. a. de angående bouppteckning — skall handläggas av den som har att upptaga inskrivningsärenden.

Kommittén.

Kommittén har framhållit, att vissa av de i 6 § andra stycket angivna grupperna av ärenden i allmänhet vore av mycket enkel beskaffenhet. Detta gällde främst ärendena angående förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man enligt föräldrabalken samt ärenden som inginge under det i paragrafen upptagna uttrycket »ärenden angående förordnande eller entledigande av god man eller annan för fullgörande av särskilt uppdrag i andra fall än ovan sagts». Gällande domförhetsregler medförde i fråga om vissa ärenden angående förmynderskap och godmanskap olägenheter. Ensamdomare kunde handlägga ärende om inregistrering av bouppteckning men icke meddela sådant godmansförordnande som erfordrades i samband därmed. I mål om omyndighetsförklaring, som handlades enligt 20 kap.

17 § första stycket föräldrabalken, ägde rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande, d. v. s. rätten vore domför med en lagfaren domare, men denne domare ägde icke ensam förordna förmyndare. Kommittén föresloge därför, att häradsrätt utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare i regel skulle vara behörig att handlägga ärenden angående förordnande eller entledigande av förmyndare och god man enligt föräldrabalken samt »ärenden angående förordnande eller entledigande av god man eller annan för fullgörande av särskilt uppdrag i andra fall än ovan sagts». Om ärendet i fråga vore tvistigt, borde dock vid ärendets handläggning nämnd deltaga i häradsrätt och rådhusrätt äga den sammansättning som i rättegångsbalken vore i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling i tvistemål. Vad nu sagts borde även gälla, om det eljest funnes lämpligt, att rätten vid avgörandet hade sistnämnda sammansättning, t. ex. då kvalifikationerna hos den till ett uppdrag föreslagne kunde ifrågasättas.

Kommittén har vidare framhållit, att vid underrätterna i allt större utsträckning förekomme ärenden om avträdande av egendom till förvaltning av boutredningsman och förordnande av boutredningsman. Dessa ärenden vore mycket ofta icke tvistiga och borde i regel få handläggas av en lagfaren domare ensam. Kommittén föresloge därför för dessa ärenden en domförhetsregel av samma innebörd som den för de förut omnämnda ärendena angående förmyndarskap och godmanskap förordade.

Ovriga i 6 § andra stycket upptagna ärenden förekomme icke i så stor utsträckning, att en ändring skulle få någon nämnvärd praktisk betydelse. Dessutom vore de ofta av den beskaffenhet, att de lämpligen ej borde handläggas av en lagfaren domare ensam. Kommittén ansåge sig därför ej böra föreslå någon ändring i domförhetsreglerna beträffande dessa ärenden.

Yttrandena.

Kommitténs förslag i denna del har genomgående tillstyrkts.

Dock har *hovrätten för Västra Sverige* framhållit, att enligt stadganden i 6 kap. föräldrabalken rätten i vissa fall kunde bestämma att vårdnaden om barn skulle anförtros särskilt förordnad förmyndare. Rättens beslut att på detta sätt fränkänna föräldrarna vårdnaden om barnet, träffades i ett mål eller ärende, för vilket beträffande rättens domförhet i princip gällde detsamma som för tvistemål i allmänhet. Utseendet av förmyndaren i dylika fall torde däremot rent formellt sett vara att anse som ett förmyndarskapsärende av slag som avsåges i 6 § andra stycket 2 ärendelagen. Domstolspraxis vore dock härvidlag vacklande. I vart fall torde ett entledigande av en dylik förmyndare och utseendet av en ny sådan regelmässigt behandlas som ett rent förmyndarskapsärende. Med hänsyn till de ömtåliga avgöranden rätten i dylika fall stundom hade att träffa torde någon ändring i domförhetsreglerna icke böra ske beträffande ärenden av detta speciella slag.

Föreningen Sveriges stadsdomare har förklarat, att kommittén bort gå längre än som skett. Det kunde sålunda knappast åberopas några bärande skäl för att, när tvist ej föreläge, vårdnaden om barn i mål skulle kunna

avgöras av en domare, under det att om samma fråga uppkomme i ärende det skulle erfordras tre domare. Vidare förefölle det egendomligt att dödande av en förkommen handling måste beslutas av tre domare, medan dödförklaring av en människa beslötes av en domare. Föreningen beklagade vidare att det icke varit möjligt att omredigera 6 § ärendelagen, så att den blivit något mindre svåröverskådlig. Vidare har *Stockholms rådhusrätt* ifrågasatt, om icke ärenden angående dödande av förkommen handling utan olägenhet skulle kunna överflyttas från tremansrätt till enmansrätt. Detsamma syntes gälla sådana adoptionsärenden som icke företedde några komplikationer.

Departementschefen.

Lagen om handläggning av domstolsärenden har som huvudregel att underrätt är domför med en lagfaren domare vid handläggning av ärende som avses i lagen. Enligt 6 § andra stycket skall dock i vissa typer av ärenden vid den sakliga prövningen rätten bestå, häradsrätt av lagfaren domare med nämnd och rådhusrätt av tre lagfarna ledamöter. Kommittén har föreslagit viss utvidgning av ensamdomarens behörighet. Utvidgningen avser ärenden angående dels förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man enligt föräldrabalken, dels förordnande eller entledigande av god man i vissa andra fall eller av någon som har att fullgöra särskilt uppdrag, t. ex. god man enligt lagen om allmänna arvsfonden, god man för förvaltning av samfällid egendom och skiftesman vid arvskifte, och dels avträdande av egendom till förvaltning av boutredningsman och förordnande av sådan. Från ensamdomarens kompetens skall ärendet dock undantagas om det är tvistigt eller om det eljest finnes lämpligt att rätten är fullsutten.

I princip biträder jag detta kommitténs förslag. Då dessa ärenden ej är tvistiga är de nämligen regelmässigt av enkel beskaffenhet. Härtill kommer på sätt kommittén anført att vissa av dem har samband med andra mål eller ärenden som nu kan prövas av ensamdomare; ur arbetssynpunkt är önskvärt att båda ärendena kan avgöras i ett sammanhang. I andra fall åter är ärendena av brådskande natur. Kan icke ensamdomare slutligen avgöra ärendet erfordras ej sällan interimistiskt förordnande i avvaktan på att rätt med behörig sammansättning skall sammanträda. En sådan ordning är självfallet tyngande.

Vissa remissinstanser har ansett att ensamdomarens behörighet borde utsträckas att omfatta även vissa andra grupper ärenden såsom de angående adoption och dödande av förkommen handling. Det är emellertid att märka att i de i yttrandena avsedda ärendena avgörandet även om tvist ej föreligger ej sällan är ömtåligt. Samband med andra ärenden föreligger som regel ej i dessa fall och oftast är ej heller behovet av ett särskilt snabbt avgörande mera påfallande. Härtill kommer att handläggningen av de enkla, i och för sig för ensamdomare lämpade ärendena av dessa typer i endast ringa utsträckning torde tyngas av att den företages inför fullsutten rätt. På nu anförda skäl anser jag reformen ej böra sträcka sig längre än kommittén föreslagit.

Jag är i sak ense med kommittén att förutsättningen för att ensamdomare skall kunna handlägga ärendet skall vara — utom att ärendet ej är tvistigt — att det utan olägenhet kan prövas av rätt som ej är fullsutten. En regel av denna innebörd synes dock vara alltför obestämd för att lämpligen kunna upptagas i lagtext. Den öppnar nämligen möjlighet för att delade meningar kan uppstå mellan underrätten och högre rätt, huruvida domstolen i visst fall varit behörig, och sådan meningsskiljaktighet kan leda till icke önskvärda komplikationer. Jag vill understryka, att behörighetsreglerna i 6 § icke utgör hinder för att ärenden, i vilka ensamdomare är behörig, handläggas av fullsutten rätt. Domstolen bör också pröva om med hänsyn till omständigheterna rätten lämpligen bör vara fullsutten, oaktat den är behörig med ensamdomare.

Genomförandet av vad jag nu förordat påkallar ändring i lagen om handläggning av domstolsärenden.

X. Anteckning i protokoll av nämndemans mening.

Gällande rätt.

Anteckning i protokollet av nämndemans mening skall i regel ej ske. I 6 kap. 3 § rättegångsbalken stadgas väl, att protokoll skall upptaga skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning inom rätten. Härifrån gäller emellertid det undantaget, att nämndemans skiljaktiga mening skall antecknas, allenast om nämnden ensam bestämt utgången. Denna bestämmelse bör ses i samband med stadgandena i 16 kap. 3 § och 29 kap. 3 §, vilka innehåller, att om i mål, vari nämnd deltagar, annan mening än ordförandens yppas och alla i nämnden är ense om skälen och slutet eller, då i nämnden är flera än sju, minst sju förenar sig därom, nämndens mening skall gälla; i annat fall gäller ordförandens. Vidare bör i detta sammanhang beaktas 16 kap. 7 § och 29 kap. 7 §, vari stadgas, att om nämnden bestämt rättens avgörande, svarar för detta envar nämndeman, som med sin röst bidragit därtill.

Kommittén.

Kommittén har förklarat att nuvarande ordning, enligt vilken nämndemans mening blott i undantagsfall antecknades till protokollet, icke vore helt tillfredsställande. Såväl för parterna som för överrätterna skulle det i de fall då nämnden icke ensam bestämt utgången stundom kunna vara av värde att få kännedom huruvida nämnden varit enhällig och huru meningarna eljest fördelat sig. Även för nämndemännen torde det kunna kännas som en brist att icke få tillkännage en avvikande mening. Emellertid torde en redovisning i protokollet av samtliga nämndemäns mening också vara förenad med olägenheter och i viss mån strida mot den nuvarande omröstningsregeln. Så länge nämndens rösträtt vore kollektiv, syntes det vara en konsekvens att de enskilda nämndemännens meningar icke antecknades och tillkännagaves i andra fall än nu skedde, d. v. s. i de fall då det vore

erforderligt för att fastslå vilka nämndemän som vore ansvariga för ett rättens avgörande som de bestämt. Kommittén föresloge i förevarande avseende icke någon ändring i gällande bestämmelser.

Yttrandena.

Kommitténs uttalande på denna punkt har ej föranlett något särskilt uttalande.

Departementschefen.

Individuell rösträtt tillkommer ej ledamöterna i nämnden. Endast om alla i nämnden eller, då i nämnden är flera än sju, minst sju är ense om skälen och slutet, kommer nämndens mening att gälla. I andra fall gäller ordförandens mening. I fråga om protokolleringen rörande omröstningen gäller också särskild ordning då nämnd deltagar. Från huvudregeln, att protokollet skall upptaga de skiljaktiga meningar som yppas vid omröstning inom rätten, meddelas nämligen den undantagsregeln att nämndemans skiljaktiga mening skall antecknas allenast om nämnden ensam bestämt utgången.

Önskemål har i olika sammanhang framförts om jämkningar i skilda hänseenden beträffande nämndens ställning. Bl. a. har påyrkats, att nämndemännen borde äga individuell rösträtt. Ett mindre långt gående krav är att av protokollet borde framgå vilka meningar som företräts inom nämnden. Den sistnämnda frågan har behandlats av kommittén, vilken därvid stannat för att förorda att nuvarande ordning bibehålles och till stöd härför främst åberopat att den vore en konsekvens av nämndens kollektiva rösträtt.

Enligt min mening kan starka skäl anföras för att jämka på nuvarande omröstningsregler för nämnden. Denna fråga är emellertid ej i det läge att nu ställning bör tagas till densamma. Emellertid kan utan hinder härav bedömas den av kommittén behandlade frågan om anteckning till protokollet av de meningar som företräts inom nämnden.

Såsom kommittén framhållit kan anmärkningar ur flera synpunkter framställas mot den nuvarande ordningen. Det måste ofta nog vara av värde såväl för parterna som för överrätterna att få kännedom om huruvida delade meningar funnits inom domstol, vari nämnd deltagar. Detta gäller även i andra fall än de då nämnden bestämt utgången. Tillfredsställelse är ej heller, att nämndeman, som har en annan mening än den som kommit till uttryck i domen, ej skall äga att tillkännagiva detta. En skyldighet att offentligen giva uttryck för sin mening torde ock vara ägnad att leda till att nämndemännen får ett ökat intresse för sin uppgift och känner ökat ansvar. Starka skäl finnes sålunda för att nämndemans mening skall antecknas i protokollet.

Den omständigheten att nämnden har en kollektiv rösträtt kan enligt min mening ej anses utgöra ett tillräckligt skäl emot en reform i denna riktning. Självfallet måste varje ledamot i rätten genom ett direkt uttalande eller genom ett instämmande avgiva sitt votum. Reglerna om omröstning

anger i själva verket endast det sätt på vilket avgivna vota skall sammanräknas. Och detta kan ej utgöra något skäl för att avgivna vota ej skall kunna protokolleras. Till grund för nuvarande ordning torde även ligga den uppfattningen att nämndeman skall åtnjuta ett anonymitets-skydd. Syftet därmed skulle vara att nämndeman icke av hänsyn till parterna eller andra utomstående skall känna sig hindrad att fritt uttala sin mening. Det kan emellertid enligt min åsikt knappast anses att denna synpunkt numera har den betydelse att den utgör ett avgörande skäl mot reformen. Tvärtom torde man kunna räkna med att till nämndemän utses så självständiga och kvalificerade personer att de är beredda stå för sin mening. Som ett skäl mot en reform kan möjligen anföras, att densamma medför en ökad arbetsbelastning för domstolen och då främst dess ordförande, vilken ofta torde få biträda vid utformandet av de skiljaktiga nämndemännens mening. Otvivelaktigt innebär detta vissa olägenheter men de torde ej bli av den storlek att de väger tyngre än de fördelar som i förut angivna hänseenden vinnes genom reformen.

Jag förordar alltså att i fråga om anteckning av skiljaktiga meningar samma regler skall gälla för nämndeman som för annan domstolsledamot. Härför erfordras ändring i 6 kap. 3 § rättegångsbalken.

XI. Mellandom.

Gällande rätt.

Enligt 17 kap. 4 och 5 §§ rättegångsbalken äger domstol befogenhet att uppdelat ett och samma mål på skilda avgöranden. Sålunda kan jämlikt 17 kap. 4 §, då till gemensam handläggning är förenade flera käromål som i förhållande till varandra är fristående, särskild dom, s. k. deldom, meddelas rörande något av dem; sådan dom kan även förekomma beträffande viss kvantitativt bestämd del av ett och samma käromål. Ett annat slag av särskild dom är s. k. mellandom, varom stadgas i 17 kap. 5 §. Mellandom innebär avgörande av visst käromål, av vars prövning annat i samma rättegång handlagt käromål är beroende, eller av viss fråga rörande ett käromål, vilken är av betydelse för prövningen av käromålet i övrigt.

Jämlikt 17 kap. 5 § första stycket kan rätten meddela mellandom, då i en rättegång handlägges såväl talan om fastställelse, huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, som talan, vars prövning beror därav. Mellandomen avser då den förstnämnda talan. Mellandom kan även meddelas, då prövningen av viss talan eljest beror av utgången av annan talan, som handlägges i samma rättegång. I sådant fall kan mellandom givas över sistnämnda talan. Rätten äger i de fall som nu nämnts att, oberoende av parts yrkande, efter lämplighetshänsyn pröva, huruvida mellandom bör meddelas.

I 17 kap. 5 § andra stycket omnämnes ett tredje fall där mellandom kan meddelas. Detta fall föreligger, när i ett mål, vari talan föres om fullgörelse, såväl skyldigheten att fullgöra som fullgörrelsens storlek är stridiga. Mellandom kan då givas över skyldigheten att fullgöra, därest det med hän-

syn till utredningen finnes lämpligt, att dessa frågor avgöres var för sig. Såsom en ytterligare förutsättning för meddelande av mellandom fordras i detta fall, att käranden framställer begäran därom.

Enligt 17 kap. 5 § sista stycket äger rätten, då mellandom givits, förordna, att målet i övrigt skall vila till dess domen vunnit laga kraft.

För behandling av sådan del av saken, i fråga om vilken mellandom må meddelas, kan rätten enligt 42 kap. 13 § utsätta särskilt sammanträde för muntlig förberedelse. Vidare kan rätten jämlikt 42 kap. 20 § första stycket utsätta särskild huvudförhandling, oaktat förberedelsen av målet i övrigt ej avslutats.

Kommittén.

Kommittén har anfört, att uppdelning av ett mål på skilda avgöranden i många fall medförde stora fördelar. Ogillades huvudanspråket eller grunden för talan genom mellandom, bleve utredningen rörande det beroende anspråket överflödig. Även ur handläggningssynpunkt kunde en uppdelning av målet medföra fördelar. Sålunda kunde genom uppdelningen kraven på förhandlingens koncentration och omedelbarhet bättre tillgodoses. En uppdelning av målet kunde emellertid även medföra nackdelar. Vore utredningen för de olika delarna väsentligen densamma, medförde en uppdelning av målet i regel processuella olägenheter samtidigt som rättegången utdroges och parternas kostnader stegrades. Under den tid, som förflöte sedan mellandomen meddelats och till dess målet slutligen prövades, kunde vidare den bevisning, som vore avsedd att förebringas i den senare delen, ha försämrats.

Gällande föreskrift om rätt endast för käranden att påkalla mellandom i det fall, som avsåges i 17 kap. 5 § andra stycket, hade motiverats med att käranden, därest han ville ha saken prövad i ett sammanhang, ej borde uppehållas i realiserandet av sitt anspråk därigenom, att rättegången uppdelades och de olika domarna gjordes till föremål för särskild fullföljd. Enligt kommitténs mening kunde ett införande av en rätt för svaranden att begära och mot kärandens bestridande erhålla mellandom otvivelaktigt vara till nackdel för käranden. Kärandens intresse att så snart som möjligt erhålla en exigibel dom kunde nämligen genom meddelande av mellandom bli åsidosatt, låt vara att han hade möjlighet att påkalla vissa åtgärder, som vore ägnade att säkerställa fullgörandet från svarandens sida av ett kommande slutligt avgörande. Dessutom finge icke förbises, att därest svaranden medgäves rätt att påkalla mellandom, hans begäran därom stundom kunde vara förestavad av önskan att erhålla anstånd med målets slutliga avgörande, och ett sådant förhållningssyfte, vilket mången gång kunde vara svårt att påvisa, borde ej erhålla rättsordningens stöd. Svaranden kunde emellertid också ha ett mycket berättigat intresse av att erhålla mellandom, när käranden ej ville begära sådan. Svaranden kunde nämligen, om mellandom meddelades, undgå att dragas in i en omfattande och kostsam rättegång, i vilken kärandens talan, enligt vad man på goda grunder i förväg kunde bedöma, komme

att ogillas. Skulle däremot mellandom ej meddelas, komme rättegången att förlängas och båda parterna åsamkas besvär och kostnader, vilka varit onödiga. I ett dylikt fall komme visserligen kostnaderna att i sista hand drabba käranden, som bleve ålagd att betala svarandens rättegångskostnader, men om käranden vore insolvent kunde svaranden åsamkas betydande ekonomisk förlust. Fall funnes, i vilka det måste för rättskänslan vara stötande att betaga svaranden möjligheten att erhålla mellandom. Även rätten förhindrades härigenom att ordna handläggningen och utredningen på ett ur processuella synpunkter ändamålsenligt sätt.

Kommittén har på grund av det anförda ansett, att det slag av mellandom, varom nu vore fråga, under vissa förutsättningar borde kunna komma till stånd även på svarandens begäran och mot kärandens bestridande. Att i 17 kap. 5 § uttömmande angiva de betingelser, under vilka svaranden skulle kunna erhålla mellandom, syntes emellertid vara förenat med stora svårigheter, enär omständigheterna i de särskilda fallen kunde vara mycket skiftande. Då det i samtliga fall borde ankomma på rätten att med hänsyn till utredningen pröva, om det vore lämpligt att avgöra frågorna var för sig, borde det ej möta några betänkligheter att — något som kommittén ville föreslå — giva lagrummet sådan avfattning, att begäran om mellandom kunde framställas av såväl käranden som svaranden. Med hänsyn till att käranden i allmänhet hade starkt intresse av att få saken prövad i ett sammanhang måste emellertid rätten, då svaranden begärde mellandom, vid prövningen av lämpligheten av en uppdelning av målet taga stor hänsyn till den ståndpunkt käranden intog till den väckta frågan. Vid sin prövning borde rätten vara mera restriktiv, då begäran om mellandom framställdes av svaranden än då den framställdes av käranden. Med hänsyn härtill föresloges, att mot kärandens bestridande sådan dom ej finge givas med mindre synnerliga skäl vore därtill. Rätten hade, då käranden motsatte sig mellandom, bland annat att beakta, huruvida svaranden kunde antagas vara solvent för det belopp, som slutligen kunde komma att åläggas honom att utgiva, ävensom kärandens intresse i övrigt att snabbt erhålla en exigibel dom. Med det föreslagna stadgandet hade avsetts att giva rätten möjlighet att, om det med hänsyn till utredningen funnes lämpligt att avgöra frågorna var för sig, meddela mellandom i de fall, då käranden för sitt bestridande av svarandens välgrundade begäran om mellandom icke kunde åberopa något giltigt skäl.

Yttrandena.

Förslaget har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser utom Sveriges advokatsamfund.

Av de i princip tillstyrkande remissinstanserna har *föreningen Sveriges stadsdomare* hemställt om en mera omfattande utvidgning av institutet mellandom. Till stöd härför har föreningen anført, att det, icke minst med hänsyn till de avskräckande höga kostnader som vore förenade med en större process, i många fall vore ett parternas gemensamma intresse att i

första hand begränsa denna till en speciell fråga — en ren rättsfråga eller en förhållandevis enkel bevisfråga — som stängde vägen till den eller de övriga frågor som tvisten gällde. Det torde ej erbjuda svårighet att uppleta exempel på sådana förstahandsfrågor, införda i målet antingen genom kärandens yrkanden eller påståenden eller genom invändningar från svarandensidan, där ett godkännande av kärandens ståndpunkt vore en förutsättning för bifall till käromålet och där det förefölle tämligen meningslöst eller åtminstone föga ändamålsenligt att, innan ett sådant avgörande föreläge, lägga ned tid och kostnader på att utreda och förebringa bevisning i vidlyftiga frågor av sekundär natur. Alldeles särskilt visade erfarenheten att det i vissa fall skulle vara ur praktisk och processekonomisk synpunkt värdefullt att få en invändning om för sen reklamation — således utan ingående på frågan om reklamationen varit befogad — avgjord genom en mellandom.

Sveriges advokatsamfund har förordat, att det av kommittén framförda förslaget finge tillsvidare vila och att en mera ingående utredning verkställdes till utrönande av i vad mån den nuvarande regeln i praktiken visat sig medföra olägenheter av sådan styrka, att en ändring framstode såsom av behovet påkallad. Samfundet har som skäl härför åberopat, att det icke vore uteslutet att även med en sådan begränsning av svarandens rätt att påkalla mellandom som kommittén förordat denna rätt kunde komma att missbrukas till obehörigt förfång för käranden. Det kunde befaras att en eller annan domstol skulle visa sig alltför benägen att bifalla ett av svaranden framställt yrkande om mellandom. Eftersom det ur arbetssynpunkt ej sällan måste förefalla domstolen önskvärt att kunna meddela sådan dom, kunde det ifrågasättas, om den av kommittén föreslagna formuleringen erbjöde tillräckliga garantier emot att käranden obehörigen uppehöles i realiserandet av sitt anspråk. Man torde sålunda böra räkna med att missbruk någon gång kunde förekomma, vare sig den nuvarande regeln bibehölles eller den föreslagna ändringen genomfördes. Skäl kunde anföras för båda lösningarna. Inom samfundets styrelse vore meningarna delade. I varje fall kunde denna lagstiftningsfråga icke betecknas såsom särskilt brådskande.

Departementschefen.

I mål, vari talan föres om fullgörelse och i vilket såväl skyldigheten att fullgöra som fullgörrelsens storlek är stridiga, kan mellandom avseende skyldigheten att fullgöra meddelas endast i det fall att käranden så begärt. Kommittén har förordat införande av en rätt även för svaranden att i detta fall framställa begäran om mellandom. Svarandens rätt skall enligt förslaget dock vara mera begränsad än kärandens, då på svarandens begäran och mot kärandens bestridande mellandom ej skall få användas med mindre synnerliga skäl är därtill.

Otvivelaktigt finns fall i vilka det måste anses rimligt att även svaranden har rätt att hemställa att mellandom meddelas beträffande frågan, huruvida skyldighet att fullgöra föreligger. Detta torde gälla i främsta rummet den situationen då det framstår som åtminstone i hög grad tveksamt, om full-

görelseskyldighet över huvud föreligger, samt utredningen beträffande fullgörelsens storlek kan väntas bli vidlyftig och käranden ej kan anses solvent för den ersättning för rättegångskostnader, som vid ett ogillande av käromålet kan bli tillerkänd svaranden.

Samtidigt bör emellertid beaktas, att medgivande av en rätt för svaranden att i fall varom nu är fråga påkalla mellandom kan utnyttjas på obehörigt sätt och till men för käranden. Meddelandet av mellandom och särskild fullföljd mot denna kan medföra att målets slutliga avgörande fördröjes. Det kan därför ej uteslutas att stundom svarandens begäran om mellandom bottnar i en önskan att förhåla avgörandet. Han kan ha ett intresse därav ur flera synpunkter. Sålunda kan han vinna uppskov med den prestation, som målet avser. Det bör också beaktas att genom dröjsmålet kärandens möjligheter att förebringa bevisning i återstående del av målet kan försvåras.

Med hänsyn till att det städse ankommer på rätten att pröva huruvida mellandom lämpligen kan givas finnes emellertid en möjlighet att beakta de olägenheter som en mellandom skulle medföra för käranden. Jag är därför beredd förorda införandet av en rätt för svaranden att påkalla mellandom. Dock vill jag understryka, att begäran om mellandom, som gjorts av svaranden men bestritts av käranden, icke bör bifallas med mindre synnerliga skäl därför föreligger. Uttrycklig bestämmelse härom torde såsom kommittén föreslagit böra upptagas i lagtexten.

Det av en sammanslutning framförda önskemålet om en längre gående reformering av institutet mellandom är jag icke beredd att i detta sammanhang upptaga till prövning.

Genomförandet av den nu förordade reformen påkallar ändring i 17 kap. 5 § rättegångsbalken.

XII. Forum för genkärsmål i äktenskapsmål.

Gällande rätt.

I 14 kap. 1—7 §§ rättegångsbalken finns bestämmelser om förening av tvistemål. I 14 kap. 3 § stadgas, att om svaranden vill till gemensam handläggning väcka talan mot käranden angående samma sak eller sak, som har gemenskap med denna, eller rörande fordran, som kan gå i avräkning mot kärandens, och det sker före huvudförhandlingen, skola målen handläggas i en rättegång. Käromål, som sålunda förenats med huvudkärömet, är genkärsmål. I 14 kap. 7 § anges de allmänna förutsättningarna för förening av mål enligt de föregående paragraferna. Sålunda föreskrives, att mål ej må förenas, med mindre målen väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för målen samma rättegångsform är tillämplig.

För att underlätta förening av genkärsmål med huvudkärömet har i 10 kap. 14 § andra stycket stadgats, att genkärsmål skall upptagas av den rätt, som upptagit huvudkärömet. Detta stadgandes tillämplighet är emellertid i vissa fall begränsad. Sålunda anges i 10 kap. 17 § första stycket, att rätten ej på grund av vad i 10 kap. stadgas är behörig att upptaga vissa angivna grupper mål, däribland äktenskapsmål.

Äktenskapsmål är enligt 15 kap. 1 § giftermålsbalken mål, däri tvisten är huruvida man och kvinna är i äktenskap förenade med varandra, samt mål om återgång av äktenskap, hemskillnad och äktenskapsskillnad. Bestämmelser om forum i dylika mål är upptagna i 4 § samma kapitel. I första stycket stadgas sålunda, att äktenskapsmål skall instämmas till rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Har han ej hemvist inom riket, hör målet till rätten i den ort, där mannen och kvinnan senast haft gemensamt hemvist eller, om de ej här haft sådant, där kärandens hemvist är. Skall talan föras mot såväl mannen som kvinnan, är den rätt behörig, där båda eller endera har sitt hemvist eller, om ingendera här har sådant, där de senast haft gemensamt hemvist. Finnes ej behörig domstol, efter vad nu är sagt, skall målet upptagas av Stockholms rådhusrätt. Gemensam ansökan av makar om hemskillnad enligt 11 kap. 1 § eller äktenskapsskillnad enligt 11 kap. 3 eller 4 § skall jämlikt andra stycket göras hos den rätt, som enligt vad nyss sagts är laga domstol i mål mot dem bägge.

Kommittén.

På grund av stadgandet i 10 kap. 17 § första stycket rättegångsbalken vore — har kommittén anfört — den i giftermålsbalken för äktenskapsmål anvisade domstolen ensam behörig att upptaga dylikt mål, d. v. s. domstolen vore exklusivt forum. Anhängiggjorde svaranden i ett dylikt mål ett annat äktenskapsmål mot käranden, kunde dessa mål icke handläggas vid samma domstol, därest kärandens mantalsskrivningsort vore annan än svarandens.

I ett äktenskapsmål förekomme det icke sällan, att makar väckte talan om hemskillnad eller äktenskapsskillnad på olika grunder. Det inträffade även, att den ene maken yrkade hemskillnad enligt 11 kap. 2 § giftermålsbalken och att den andre maken framställde yrkande om äktenskapsskillnad på grund av 8 § samma kapitel.

Den gällande ordningen medförde sålunda, att om makarna vore mantalsskrivna å olika orter, målen måste upptagas vid skilda domstolar, vilket kunde innebära betydande olägenheter, enär målen kunde komma att handläggas och avdömas parallellt. För att undgå dessa olägenheter torde man ofta förfara så, att det ena målet förklarades vilande i avbidan på avgörandet i det andra målet. Härvid uppkomme emellertid svårigheten att avgöra, vilketdera målet skulle förklaras vilande. Den nuvarande ordningen hade därjämte till följd, att parterna och deras ombud betungades av skyldigheten att iakttaga inställelse vid skilda domstolar.

På grund av det anförda har kommittén föreslagit sådan jämkning av stadgandet i 10 kap. 17 § rättegångsbalken att regeln om exklusivt forum i äktenskapsmål icke skulle gälla i fråga om genkärsmål.

Yttrandena.

I princip har förslaget tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga hörda myndigheter och sammanslutningar. Dock har *föreningen Sveriges*

häradshövdingar funnit den föreslagna lagändringen vara av föga praktisk betydelse. Och *föreningen Sveriges stadsdomare* har under hänvisning till ett i Svensk juristtidning 1939 sid. 41 refererat rättsfall ifrågasatt om lagändring kunde anses erforderlig för att nå det önskade syftet.

I fråga om utformningen av erforderlig lagändring för reformens genomförande har *hovrätten för Västra Sverige* och *hovrätten för Nedre Norrland* ifrågasatt huruvida icke jämkning borde ske i 15 kap. 4 § giftermålsbalken i stället för i 10 kap. 17 § rättegångsbalken. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har ifrågasatt om icke utöver ändringen i sistnämnda lagrum en erinran borde införas i 15 kap. 4 § giftermålsbalken om att äktenskapsmål, som är genkärösmål, må upptagas av den domstol som upptagit huvudkäröålet.

Departementschefen.

Har två makar hemvist å olika orter och lyder dessa under skilda domstolar, blir i äktenskapsmål forum i regel för den ene maken vid en domstol och för den andre vid en annan. Om emellertid den ene maken instämt äktenskapsmål mot den andre till en domstol och om även denne vill väcka talan i äktenskapsmål mot den förre, bör såsom kommittén uttalat sistnämnda mål kunna upptagas vid samma domstol. Frågan huruvida gällande rätt giver möjlighet härtill har i praxis besvarats olika. En förtydligande lagregel torde därför böra införas. Då forumfrågan beträffande äktenskapsmål är uttömmande reglerad i 15 kap. giftermålsbalken synes förtydligandet lämpligen böra ske på det sättet att till 15 kap. 4 § första stycket nämnda balk fogas en ny punkt av innehåll, att om ena maken väckt talan mot andra maken vid behörig domstol, denne städse skall äga till gemensam handläggning väcka talan i äktenskapsmål mot den förre vid samma domstol.

XIII. Detaljutformning.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

1 KAP.

5 och 11 §§.

I fråga om de i dessa paragrafer föreslagna ändringarna får jag hänvisa till vad som anförts i avsnitt III.

6 KAP.

1 §.

Skälen för den i detta lagrum förordade ändringen har angivits i avsnitt III.

3 §.

Beträffande den i detta lagrum föreslagna ändringen får jag hänvisa till avsnitt X.

17 KAP.

5 §.

Beträffande jämkningarna i detta lagrum får jag hänvisa till avsnitt XI.

9 §.

I avsnitt VIII har anförts motiveringen för den i detta lagrum förordade ändringen.

19 KAP.

1 och 7 §§.

I fråga om ändringarna i dessa lagrum får jag hänvisa till vad som anförts i avsnitt V.

20 KAP.

15 §.

Skälen till de i denna paragraf föreslagna ändringarna har angivits i avsnitt VII.

30 KAP.

6 §.

Om anledningen till ändringarna i denna paragraf får jag hänvisa till avsnitt III.

7 §.

Skälen för den i denna paragraf föreslagna jämkningen har behandlats i avsnitt VIII.

12 §.

Den av mig i avsnitt VII förordade ändringen, att talan mot beslut angående ersättning av allmänna medel till målsägande, som är part, skall föras särskilt, torde böra föranleda sådan jämkning i förevarande lagrum att dylikt beslut kommer att gå i omedelbar verkställighet.

36 KAP.

5 §.

Skälen för den i detta lagrum förordade lagändringen har angivits i avsnitt VI.

48 KAP.

1, 4 och 5 §§.

På sätt framhållits i avsnitt II bör stadgandena i 4 § upphävas och ändringar göras i bestämmelserna i 1 och 5 §§. För att undvika lucka i kapitlets paragrafföljd torde ändringarna böra genomföras på det sättet att bestämmelserna i 5 § i sin nya lydelse överflyttas till 4 § och 5 § upphäves.

49 KAP.

4 §.

I fråga om ändringen i denna paragraf får jag hänvisa till avsnitt VII.

50 KAP.

21 och 22 §§.

Beträffande de i dessa lagrum föreslagna ändringarna får jag hänvisa till avsnitt IV.

51 KAP.

22 §.

Skälen för den i denna paragraf förordade ändringen har angivits i avsnitt IV.

59 KAP.

5 §.

Jämkningsen i denna paragraf är föranledd av upphävandet av de nuvarande bestämmelserna i 48 kap. 4 §.

S l u t s t a d g a n d e t.

Kommittén har utan särskild motivering föreslagit att lagändringarna skulle träda i kraft den 1 juli 1954.

I anslutning till de i avsnitt III behandlade spörsmålen har *Stockholms rådhusrätt* anfört, att om mer omfattande ändringar av domförhetsreglerna skulle genomföras, detta komme att för rådhusrättens vidkommande medföra stora organisatoriska förändringar. Det vore med hänsyn härtill angeläget, att lagändringarna trädde i kraft tidigast ett halvt år efter det de antagits. Ikraftträdandet syntes lämpligen böra förläggas till ett årsskifte. Och *föreningen Sveriges stadsdomare* har uttalat, att enär det torde vara att förvänta att eventuella författningsändringar icke bleve utfärdade förrän kort tid före den 1 juli 1954, föreningen med hänsyn till de organisatoriska åtgärder och ändringar i arbetsordningar, som kunde bli erforderliga inom rådhusrätterna, ville förordna att tiden för ikraftträdandet måtte ändras till den 1 januari 1955.

Departementschefen.

Med hänsyn till den besvärande arbetsbalans, som finns vid vissa rådhusrätter, är det synnerligen önskvärt, att de lagändringar som är ägnade att motverka detta missförhållande — främst de ändrade reglerna om domförhet i brottmål — träder i kraft snarast möjligt. Från några håll har gjorts gällande, att nämnda reform föranleder vissa organisatoriska åtgärder och att det med hänsyn härtill är lämpligt att lagändringarna träder i kraft först ett halvår efter det de utfärdats. Om emellertid planläggningen av de antydda åtgärderna påbörjas så snart propositionen framlagts för riksdagen, bör det enligt min mening ej möta alltför stora svårigheter att genomföra åtgärderna till den tidpunkt kommittén föreslagit för ikraftträdandet eller den 1 juli 1954. Härtill kommer, att med den utformning nu åsyftade lagändringar har ur rättslig synpunkt olägenheter ej uppstår, om det mot förmodan skulle visa sig erforderligt att låta det anstå med de organisatoriska ändringarna någon kortare tid efter ikraftträdandet. Bestämmas ikraftträdandet till den 1 juli 1954 vinnes alltså att den nya ordningen kan tillämpas så snart organisationsspörsmålen lösts.

På grund av vad sålunda anförts och då övriga ändringar i rättegångsbalken utan olägenhet kan gälla fr. o. m. den 1 juli 1954, förordar jag, att förevarande lagförslag skall träda i kraft nämnda dag. I anslutning härtill vill jag framhålla, att jämväl de övriga lagförslagen — av vilka flera har samband med ändringarna i rättegångsbalken — bör träda i kraft den 1 juli 1954.

Av de förordade ändringarna i rättegångsbalken synes endast den, som avser strafföreläggande, påkalla särskild övergångsbestämmelse. Godkänt strafföreläggande skall enligt nu gällande rätt i vissa fall underställas domstols prövning, medan enligt nya lagen underställning aldrig skall ske. Har strafföreläggande, som enligt gällande ordning skall underställas, godkänts före lagens ikraftträdande, torde i fråga om fortsatt prövning dessförinnan gällande bestämmelser böra tillämpas, även om prövningen kan ske först efter lagens ikraftträdande. Jag förordar därför en övergångsbestämmelse av det innehållet att även efter lagens ikraftträdande äldre lag skall gälla i fråga om underställning av strafföreläggande, som godkänts dessförinnan.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).

51 §.

Enligt 6 § militära rättegångslagen gäller med avseende å rättegången i militära mål i tillämpliga delar, där ej i samma lag eller eljest är särskilt stadgat, vad om rättegång är i allmänhet föreskrivet; disciplinstraff skall därvid anses lika med böter. Härav följer, att om annat stadgande ej finnes, häradsrätt är domför med tre i nämnden och rådhusrätt med en lagfaren ledamot, därest målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa

svårare straff än disciplinstraff, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnes. Detta är också vad som gäller i militära mål, som handlägges av underrätt såsom första instans. Däremot finns i 51 § andra stycket och 52 § tredje stycket särskilda stadganden om underrätts domförhet i de fall, då talan mot beslut i disciplinmål fullföljts till underrätt. Dessa stadganden innebär, att rådhusrätt i dylika andrainstansmål alltid skall bestå av minst tre ledamöter, medan häradsrätt i dessa mål är domför med tre i nämnden i de fall, då talan fullföljts endast av den dömde, men har att följa allmänna domförhetsregler när åklagaren för talan; i sistnämnda fall är häradsrätten således domför med tre i nämnden endast vid bagatellförelser.

Kommittén har framhållit, att när kommittén i sitt förslag till ändringar i rättegångsbalken satte gränsen för den lägre domförheten vid visst bötesstraff, dessa regler icke utan vidare kunde tillämpas i militära mål rörande brott, varå kunde följa disciplinstraff. Frågan kunde tänkas löst så, att visst disciplinstraff förklarades skola motsvara 60 dagsböter. En sådan lösning vore emellertid icke tillfredsställande och torde också kunna undgås. Vad beträffar de militära mål, som handlades av underrätt såsom första instans, syntes det kommittén riktigare att dessa mål helt undantoges från den lägre domförheten. Enär det i dessa mål kunde röra sig om ett frihetsberövande — och domen dessutom kunde omedelbart verkställas — syntes denna ändring stå väl i överensstämmelse med de principer, varå förslaget grundats, och något större praktiskt behov av en enklare sammansättning av rätten i vissa smärre sådana mål syntes ej föreligga. Beträffande andrainstansmålen vore det anledning bibehålla regeln om att häradsrätt i alla de fall, då talan fullföljts endast av den dömde, vore domför med tre i nämnden. Denna regel möjliggjorde nu en snabbare behandling av dessa mål vid tremanstingen eller särskilda sammanträden med tremansnämnd. För det fall att talan fullföljts av åklagaren syntes däremot saknas anledning att bibehålla några undantag från den allmänna domförhetsregeln för häradsrätt. Rådhusrätt borde som nu i alla andrainstansmål vara domför med tre lagfarna ledamöter. Kommittén föresloge ändringar i 6, 51 och 52 §§ militära rättegångslagen av nu angivna innebörd.

Mot kommitténs förslag till jämkningar beträffande bestämmelserna om militära mål har erinran endast framställts av *Svea hovrätt*, som förklarar, att dessa jämkningar icke bleve erforderliga, om tillämpningsområdet för den lägre domförheten bestämdes i enlighet med hovrättens förslag, nämligen att ensandomares behörighet borde omfatta utdömande av bötesstraff utan begränsning till visst bötesmaximum.

Departementschefen.

Särskilt med hänsyn till den utvidgning av behörigheten för domstol med enklare sammansättning som det av mig i avsnitt III förordade förslaget innebär i förhållande till kommittéförslaget synes skäl ej föreligga att i militära mål inskränka behörigheten för domstol med sådan sammansätt-

ning. Tvärtom synes utan olägenhet ur rättssäkerhetssynpunkt behörigheten, då fråga är om mål som domstolen handlägger i första instans, kunna utvidgas till att avse alla mål, i vilka med hänsyn till åtalet svårare straff än disciplinstraff ej ifrågakommer. Det straff det här gäller utgöres antingen av disciplinbot eller arrest. Erfarenheten visar, att frihetsberövandet i de fall, då straffet bestämmes till arrest, oftast avser ett mycket begränsat antal dagar. För häradsrätternas del vinnes ock genom en sådan utvidgning av behörigheten att dessa mål kan bli behandlade vid de tremansting som hålles under häradsrättens sommarferier och att alltså målen kan bli avgjorda snabbare. Om däremot domstolen handlägger militärt mål som andra instans, torde i likhet med vad nu gäller, denna ej böra bestå av ensamdomare. I dessa fall bör därför i rådhusrätt sitta tre ledamöter, även om svårare straff än disciplinstraff ej ifrågakommer. Häradsrätt består även i den lägre sammansättningen av en lagfaren domare jämte tre nämndemän. Denna sammansättning synes mig tillräckligt kvalificerad jämväl då häradsrätten handlägger militärt mål som överinstans. Om häradsrätt blir behörig med tre i nämnden även då den som andra instans prövar mål, vari ej ifrågakommer svårare straff än disciplinstraff, tillgodoses ock önskemålet om att dessa mål skall kunna behandlas skyndsamt.

Jag förordar alltså, att häradsrätt i mål, vari med hänsyn till åtalet svårare straff än disciplinstraff ej ifrågakommer, städse skall vara domför med tre i nämnden och att rådhusrätt skall vara domför med en ledamot, då den handlägger sådant mål som första instans, men att den såsom andra instans vid prövning även av dylikt mål skall bestå av tre lagfarna ledamöter. För genomförande härav erfordras allenast den lagändringen att det nuvarande andra stycket i 51 § ersättes med ett stycke av den lydelse 52 § tredje stycket nu har.

I anslutning härtill vill jag emellertid betona, att omständigheterna kan vara sådana, att rätten lämpligen bör ha den mera kvalificerade sammansättningen, även om behörighet föreligger för ensamdomare respektive en lagfaren domare med tremansnämnd.

73 §.

Jämknigen i förevarande paragraf har behandlats i avsnitt V.

Slutstadgandet.

Under hänvisning till vad jag anfört vid slutstadgandet till lagen om ändring i rättegångsbalken förordar jag att denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.

Lagförslaget är föranlett av den i avsnitt VII förordade reformen.

Såsom jag anfört vid slutstadgandet till lagen om ändring i rättegångsbalken bör detta lagförslag träda i kraft den 1 juli 1954.

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag).

I avsnitt VIII har angivits de skäl som åberopas för detta lagförslag.

Lagförslaget bör, såsom jag framhållit vid slutstadgandet till lagen om ändring i rättegångsbalken, träda i kraft den 1 juli 1954.

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

6 §.

Beträffande de i denna paragraf föreslagna ändringarna får jag hänvisa till avsnitt IX. I samband med de där förordade ändringarna torde den redaktionella jämkningen böra vidtagas att nu förekommande hänvisningar till lagen om förmynderskap utbytes mot hänvisningar till motsvarande bestämmelser i föräldrabalken.

7 §.

Bland de i detta lagrum angivna ärendena omnämnes icke ärenden angående kvarlåtenskapsskatt. Då lagen om handläggning av domstolsärenden tillkom, fanns icke kvarlåtenskapsskatt; denna infördes först genom en förordning den 26 juli 1947, och vid tillkomsten av förordningen gjordes icke någon ändring i 7 § ärendelagen. Enligt 31 § protokollskungörelsen skall vid underrätt föras bouppteckningsprotokoll över ärenden angående bouppteckning, arvsskatt, kvarlåtenskapsskatt, testamentsbevakning, åtgärder som avses i 9 kap. lagen om arv och 8 kap. lagen om testamente, äktenskapsförord, avhandlingar om lösöre köp och kallelse å okända borgenärer. Samtliga de i sistnämnda paragraf uppräknade ärendena med undantag av ärenden angående kvarlåtenskapsskatt angives även i 7 § ärendelagen.

Kommittén har föreslagit att detta lagrum måtte på det sätt kompletteras, att där upptoges även ärenden angående kvarlåtenskapsskatt.

Departementschefen.

På sätt kommittén föreslagit bör bland de i detta lagrum uppräknade ärendena upptagas även de angående kvarlåtenskapsskatt.

S l u t s t a d g a n d e t.

Förevarande lag bör, såsom jag framhållit vid slutstadgandet till lagen om ändring i rättegångsbalken, träda i kraft den 1 juli 1954.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

I fråga om detta lagförslag får jag hänvisa till avsnitt XII.

Även detta lagförslag bör av skäl, som angivits vid slutstadgandet till lagen om ändring i rättegångsbalken, träda i kraft den 1 juli 1954.

I enlighet med vad det i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);
- 3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.;
- 4) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag);
- 5) lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden; samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av detta protokoll.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sven Fischier.

¹ Denna bilaga har här medtagits allenast såvitt avser 1 kap. 5 och 11 §§ samt 6 kap. 3 § i det under 1) anmärkta lagförslaget. I uteslutna delar är bilagan, fränsett smärre redaktionella jämkningar i nämnda och det under 6) anmärkta lagförslaget, likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, *dels* att 1 kap. 5 och 11 §§, 6 kap. 1 och 3 §§, 17 kap. 5 och 9 §§, 19 kap. 1 och 7 §§, 20 kap. 15 §, 30 kap. 6, 7 och 12 §§, 36 kap. 5 §, 48 kap. 1 och 4 §§, 49 kap. 4 §, 50 kap. 21 och 22 §§, 51 kap. 22 § samt 59 kap. 5 § rättegångsbalken¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 48 kap. 5 § samma balk skall upphöra att gälla.

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

1 KAP.

5 §.

I tingslag — — — — — deras antal.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden. Vad nu sagts skall ock gälla för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men med hänsyn till åtalet sådant straff icke ifrågakommer för gärningen. Hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare häradsrätten ock domför med tre i nämnden.

Häradshövdingen fördele — — — — — inom nämnden.

11 §.

Rådhusrätt vare — — — — — nu sagts.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvis-

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvis-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 19 kap. 1 § SFS 1948: 453 och beträffande 49 kap. 4 § SFS 1947: 616.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

temål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. *Lag samma vare i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följä svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.*

temål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. *Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följä svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, vare jämväl vid huvudförhandling och syn å stället rådhusrätt domför med en lagfaren domare. Vad nu sagts skall ock gälla för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men med hänsyn till åtalet sådant straff icke ifrågakommer för gärningen.*

6 KAP.

3 §.

Protokoll skall upptaga:

1. domstolen samt	-----	för sammanträdet;
2. rättens ledamöter	-----	samt protokollföraren;
3. parterna och	-----	tilltalades försvarare;
4. rättegångsfullmakt, som	-----	inför rätten;
5. kort beteckning av saken;		
6. då förhandling	-----	anledningen därtill;
7. rättens beslut	-----	särskilt; samt
8. skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning inom rätten; nämndemans skiljaktiga mening antecknas, allenast om nämnden ensam bestämt utgången.		8. skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning inom rätten.

Utdrag av protokollet hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 25 februari 1954.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden NISSEN,
HELLQUIST,
KARLGREN,
regeringsrådet ECKERBERG.

Enligt lagrådet den 23 februari 1954 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 12 februari 1954, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);
- 3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.;
- 4) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag);
- 5) lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden; samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet, hovrättsrådet O. Petré.

Förslagen föranledde följande yttranden av lagrådet.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

1 KAP.

5 §.

Enligt denna paragraf i det remitterade förslaget skall i brottmål häradsrätt vara domför med tre i nämnden — förutom då målet rör ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter — när i straffsatsen tillika ingår svårare straff men med hänsyn till åtalet sådant straff icke ifrågakommer för gärningen. Häradsrättens ordförande måste alltså för att kun-

na bestämma vilken sammansättning rätten skall ha, då målet företages till huvudförhandling, vid en förhandsprövning av målet skaffa sig en uppfattning huruvida svårare straff än böter ifrågakommer. Innebörden av uttrycket »med hänsyn till åtalet» lär vara, att ordföranden vid denna prövning allenast skall taga sikte på det straff den tilltalade med utgångspunkt från vad åklagaren eller målsäganden anfört kan väntas bli ådömd; av särskild betydelse är därvid om brottet angivits icke förskylla svårare straff än böter. Någon prövning huruvida den tilltalade begått den åtalade gärningen eller om åklagarens eller målsägandens närmare beskrivning av händelseförloppet eller rättsliga bedömning är riktig skall alltså ej ske. Med den utformning lagregeln i förslaget erhållit skulle emellertid, om utfallet av den på detta sätt verkställda förhandsprövningen bleve, att svårare straff än böter ej skulle ifrågakomma, häradsrätten i den sammansättning ovan sagts oavsett vilken utgång målet erhåller vara behörig att avgöra detsamma och alltså, om under handläggningen skäl därtill framkommit, äga ådöma sådant svårare straff. Detta lär emellertid icke ha varit avsikten med förslaget. Fastmera torde meningen ha varit att i sist beskrivna fall häradsrätten skulle vara nödsakad att, sedan nämnden kompletterats, ånyo företaga målet. För att låta denna regel komma till uttryck i lagtexten kunde tredje punkten i förevarande paragrafs andra stycke få avslutas med orden »och ej heller sedermera finnes böra ådömas», varjämte i anslutning härtill i samma punkt orden »med hänsyn till åtalet» torde böra nedflyttas efter orden »sådant straff». En dylik ändring borde icke behöva föranleda häradsrättens ordförande att göra förhandsprövningen mera ingående än ovan sagts.

11 §.

Vad lagrådet ovan under 5 § i detta kapitel anfört äger här motsvarande tillämpning.

6 KAP.

3 §.

Frågan om ändring av gällande bestämmelser angående protokollföring av nämndemans mening har av kommittén upptagits till behandling med anledning av kritik som i pressen framförts mot bestämmelserna. Kommittén har funnit den nuvarande ordningen icke vara helt tillfredsställande men har ansett den utgöra en konsekvens av reglerna om nämndens kollektiva rösträtt och har icke föreslagit någon ändring beträffande protokollföringen. Till sin motivering av denna ståndpunkt har kommittén fogat den anmärkningen, att frågan givetvis komme i ett annat läge, om nämndemännens antal minskades och omröstningsreglerna ändrades.

Vad kommittén anfört har icke föranlett något uttalande i remissyttrandena.

Departementschefen har som sin mening anfört, att den omständigheten att nämnden har en kollektiv rösträtt icke kunde anses utgöra ett tillräckligt skäl emot en reform i den riktningen att nämndemans mening skall antecknas i protokollet. Det av departementschefen nu framlagda förslaget innebär, att i fråga om anteckning av skiljaktiga meningar samma regler skola gälla för nämndeman som för annan domstolsledamot.

Det är uppenbart att det råder ett mycket nära samband mellan regeln i förevarande paragraf, att nämndemans skiljaktiga mening skall antecknas allenast om nämnden ensam bestämt utgången, och reglerna i 16 kap. 3 § och 29 kap. 3 § rättegångsbalken om villkoren för att nämndens mening skall gälla såsom dom. Då statsmakterna år 1931 och vid processreformens senare behandling beslöto att lekmännens deltagande i rättsskipningen alltjämt skulle ske genom nämnd med kollektiv rösträtt, torde man ha betraktat det såsom självfallet att skiljaktiga meningar inom nämnden såsom dittills icke skulle komma till uttryck i domstolens protokoll i andra fall än då nämnden bestämt rättens avgörande. Det nu föreliggande förslaget har, såsom framgår av remissprotokollet, förts fram såsom ett led i strävanden att giva nämnden en annan ställning i rättegången än den erhöll vid processreformens genomförande. Delvis torde önskemålet om offentliggörande av skiljaktiga meningar ha utgått från personer som ha sin huvudsakliga erfarenhet från rådhusrätterna, där nämndinstitutionen är ny och dess uppgift begränsad till brottmålsprocessen. Det måste emellertid beaktas att spörsmålet har en betydligt större räckvidd, enär det berör även häradsrätterna, där den nuvarande ordningen har gammal hävd och där nämnden deltagar även i civilmålen.

Ehuru förslaget är begränsat till den måhända vid ytligt påseende enbart formella frågan om anteckning i protokoll av nämndemans mening, synes det icke uteslutet att dess genomförande kunde komma att medföra en ganska väsentlig ändring i förhållandet mellan ordförande och nämnd samt beträffande arten och omfattningen av de enskilda nämndemännens insatser i processen. Tvånget att så snart delade meningar göra sig gällande i ett mål offentligt redovisa en motiverad ståndpunkt kan antagas för många nämndemän te sig betungande och främmande. Det synes i vart fall högst sannolikt att den föreslagna anordningen skulle överlag medföra att betydligt större krav komme att ställas på nämndemännen än som förutsatts vid rättegångsreformens genomförande. Härmed har icke tagits ståndpunkt till frågan huruvida en förändring i sådan riktning i och för sig är önskvärd. Det är i detta sammanhang tillräckligt att framhålla, att ändringen berör vissa fundamentala förutsättningar för lekmannadeltagandet i rättsskipningen sådant det av gammalt varit gestaltat i vårt land.

Ett spörsmål som förtjänar närmare överbärande är i vad mån en reform enligt förslaget skulle medföra ökad arbetsbelastning och därmed tidsutdräkt i rättegångar där nämnd deltagar. Frågan har berörts av departementschefen, som emellertid ansett att olägenheterna icke torde bliva av den storlek att de väga tyngre än fördelarna av reformen. Riktigheten av denna

värdering kan svårigen bedömas utan en närmare undersökning av i vilken grad reformen kan få de nyss angivna verkningarna. Förslaget innebär att varje nämndeman skall i likhet med övriga domare vara beredd att skriftligen redovisa skälen för sin mening vid omröstning till dom. I åtskilliga mål bliva flera omröstningar erforderliga, så t. ex. i brottmål om skuldfrågan, olika slag av påföljder, straffmätning, skadestånd, rättegångskostnader m. m. Nämndemannen kan bliva skyldig att deltaga i alla dessa omröstningar. I de jämförelsevis sällsynta fall då nämnden bestämmer avgörandet brukar för närvarande ordföranden avfatta domen, ehuru den strider mot hans egen mening. Om alla skiljaktiga meningar skola föras till protokollet, måste i åtskilliga fall svårigheter och tidsutdräkt uppkomma, och det kan ifrågasättas om det rimligen kan begäras av ordföranden att han, såsom departementschefen synes förutsätta, skall biträda vid utformningen av de skiljaktiga meningarna. Utan närmare kännedom om förhållandena vid olika domstolar kan det icke med någon säkerhet bedömas i vilken grad dessa svårigheter skulle göra sig gällande. Troligt är väl att verkningarna skulle bliva mest kännbara vid de större rådhusrätterna. Den för närvarande rådande stora arbetsbalansen vid vissa av dessa domstolar manar till särskild varsamhet, då det gäller en förändring som måste komplicera arbetet.

Såsom framgår av det ovan sagda inrymmer förslaget åtskilliga spørsmål av en icke ringa betydelse för rättsskipningen vid underrätterna. Tanken att genomföra en reform av ifrågavarande slag utan samband med en förändring av omröstningsreglerna och av nämndens sammansättning har enhälligt avvisats av kommittén. De sakkunniga myndigheter och sammanslutningar, vilkas yttranden inhämtats, ha icke funnit anledning att beröra frågan. För att erhålla en säkrare grund för bedömande av förslagets verkningar i olika hänseenden synes det erforderligt att äga en mera ingående kännedom speciellt om erfarenheterna beträffande de förhållanden som givit upphov till reformkravet liksom om inställningen till förslaget hos dem som skulle beröras av reformen. För detta ändamål erfordras att förslaget underställes domstolar och sammanslutningar genom remiss. Lagrådet finner sig icke på den utredning som förebragts kunna tillstyrka förslaget.

Övriga lagförslag.

Dessa lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Harriet Stangenberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1954.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, inrikes- och finansdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 25 februari 1954 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 12 februari 1954 remitterade förslagen till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);
- 3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.;
- 4) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag);
- 5) lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden; samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Efter redogörelse för vad lagrådet yttrat anför föredraganden följande.

Såsom lagrådet anfört vid 1 kap. 5 och 11 §§ förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken är den avsedda innebörden i förslaget på denna punkt, att även om domstolen vid förhandsprövningen funnit att svårare straff än böter ej ifrågakommer, häradsrätt med tre i nämnden respektive rådhusrätt med en lagfaren domare ej skall vara behörig att pröva målet, därest under den fortsatta handläggningen framkommit skäl att ådöma sådant svårare straff. Frågan huruvida domstol med angivna sammansättning är behörig beror således icke blott på resultatet av förhandsprövningen — vilken skall utgå från vad åklagaren eller målsäganden anfört intill dess nämnda prövning sker eller i regel från vad som anförts vid åtalets väckande — utan även på att icke därefter under domstolens handläggning framkommer omständighet, som föranleder att svårare straff än böter bör ådömas. Vad sålunda avses torde med önskvärd tydlighet framgå om i lagtexten förutsättningen för behörigheten, i nära anslutning till vad lagrådet förordat, anges vara att svårare straff än böter med hänsyn till vad som anförts vid

åtalets väckande icke ifrågakommer för gärningen och ej heller sedermera finnes böra ådömas. Lydelserna av 1 kap. 5 och 11 §§ rättegångsbalken torde därför böra jämkas i enlighet härmed.

Med hänsyn till vad lagrådet anfört beträffande förslaget till ändring av de i 6 kap. 3 § rättegångsbalken upptagna reglerna om protokollföring av nämndemans mening finner jag mig icke för närvarande böra framlägga förslaget. Frågan torde böra bli föremål för en närmare undersökning. Nämnda lagrum torde därför böra utgå ur förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.

Smärre jämkningar av redaktionell natur har vidtagits i förslagen till lag om ändring i rättegångsbalken och lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Föredraganden hemställer, att lagförslagen måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars-Erik Samuelsson.

Innehållsförteckning.

<i>Proposition</i>	1
Lagförslag	3
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 12 februari 1954</i>	18
Ingress	18
I. Inledning	19
II. Strafföreläggande	22
III. Behandlingen av mindre brottmål vid underrätt	33
IV. Måls avgörande utan huvudförhandling i hovrätt	49
V. Vistelseforum i brottmål	59
VI. Tystnadsplikt för tandläkare	64
VII. Målsägandes rätt till ersättning av allmänna medel	65
VIII. Vissa frågor om expedierande av dom eller beslut	70
IX. Vissa frågor om domförheten i domstolsärenden	74
X. Anteckning i protokoll av nämndemans mening	77
XI. Mellandom	79
XII. Forum för genkärsmål i äktenskapsmål	83
XIII. Detaljutformning	85
Till lagrådet remitterat lagförslag	93
<i>Lagrådets utlåtande</i>	95
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 5 mars 1954</i>	99